

Çağdaş Eğitimin Felsefesi ve Kuramsal Temelleri

Prof. Dr. Yunus Çengel
Emeritüs Öğretim Üyesi, Nevada Üniversitesi, Reno (ABD)

Ekim 2018

İçindekiler

ÖNSÖZ	2
EĞİTİMDE DEĞİŞİM İHTİYACI	3
21. YÜZYIL BECERİLERİ	7
BAŞARILI EĞİTİM SİSTEMLERİNİN TEMEL UNSURLARI	8
OECD, DÜNYA BANKASI ve ERG EĞİTİM RAPORLARI	10
A. OECD RAPORU	11
B. DÜNYA BANKASI RAPORU	13
C. ERG 2016-2017 EĞİTİM İZLEME RAPORU ve PISA 2015 SINAVI	14
EĞİTİMDE PARADİGMA KAYMASI	16
EĞİTİMDE YENİ PARADİGMANIN TEMEL İLKELERİ	18
İLKE 1 – Birey-merkezlilik	18
İLKE 2 – Öğretmen-temellilik	19
İLKE 3 – Evrensellik, Evrensel Değerler ve Dünya Vatandaşlığı	24
İLKE 4 – Esneklik, Basitlik ve Geçişgenlik	31
İLKE 5 – Beceri ve Kazanım Odaklılık	39
İLKE 6 – Etkinlik, Verimlilik ve Çıktı odaklılık	41
İLKE 7 – Ölçme, Değerlendirme ve Veriye Dayalı Politika Geliştirme	45
İLKE 8 – Ademi merkezîyetçilik ve Katılımcı Demokrasi	46
İLKE 9 – Demokratiklik ve Bireysel Hak ve Özgürlüklere Saygı	50
İLKE 10 – Nitelikli Eğitime Erişimde Eşitlik	53
KAPANIŞ	54

ÖNSÖZ

Modern dünyada eğitimde sürekli olarak yapılan yenilik girişimlerinin ve paradigma değişimlerinin amacı, hızla değişen bir dünyada kalite sıçramaları gerçekleştirerek öğrenenleri iş ve yaşam alanlarında karşılaştıkları zorlukları yenmeye hazır hale getirmektir. 'Çağdaş Eğitimin Felsefesi ve Kuramsal Temelleri' başlıklı bu doküman, modern bir eğitim vizyonu oluşturma ve ulusal eğitim politikaları geliştirme çalışmalarına ışık tutacak ve referans alınacak niteliktedir. Sürdürülebilir kalkınmanın başarılması için gerekli beceri ve yetkinliklerin geliştirilmesi, eğitim sisteminde köklü değişiklikleri gerekli kılmaktadır. Öğrenenlerin çok yönlü gelişimiyle ilgili konuları da kapsayan bu dokümanın, eğitimin tüm seviye ve aşamalarında temel amaç ve hedeflere ulaşılmasında itici güç olarak işlev görmesi ümit edilmektedir. Alışılmışın dışında sorgulayıcı, kapsamlı ve bütüncül yaklaşımlar içeren bu doküman, eğitimi çağın gerekliliklerine uygun olarak dönüştürmeye yönelik çalışmalara kuramsal bir dayanak oluşturmaktadır.

Eğitim, bireysel ve toplumsal gelişimin önde gelen bir köşe taşıdır. Her bireyin kaliteli eğitime erişimini sağlamak, devletin birincil görevlerindedir. Çağdaş Eğitimin Felsefesi ve Kuramsal Temelleri, eğitim sisteminin tüm unsurlarının yenilenme ve modernleşmesinde rehber alınabilecek bir dizi ilke ve yol haritalarından oluşmaktadır. Bu doküman, tüm çocukların bilimsel bir bakış açısı ve eleştirel düşünce becerileri kazanmalarını ve sürdürülebilir kalkınmaya katkı yapacak kapasitede demokrat, özgüvenli ve girişimci yetişkinler olarak topluma katılımlarını sağlayacak yeni bir eğitim sisteminin kurgulanması ve hayata geçirilmesine katkı yapmayı amaçlamaktadır.

Eğitimin önde gelen hedefleri, bilimsel düşünmeyi tesis etmek, sorgulama ve araştırma kültürünü geliştirmek, ülkenin genel kültür seviyesini yükseltmek ve yarının yetişkinlerini gerekli bilgi, beceri ve evrensel değerlerle donatmaktır. Ve böylelikle onları insan hak ve özgürlüklerine saygılı birer birey olarak yarının demokratik bilgi toplumunda başarılı ve mutlu olarak yaşamaya, bilgi ekonomisinde işlevsel olmaya ve bir dünya vatandaşı olarak da tüm dünyada rekabetçiliğini sürdürmeye hazırlamaktır.

Küreselleşme, hızlı teknolojik gelişmeler, bilişim ve iletişim araçlarındaki devrim, internet aracılığıyla dünyadaki her şeyin ve herkesin birbirine bağlanması ve bilginin en değerli meta haline gelmesi, tüm ülkeler gibi, Türkiye'yi de birçok toplumsal, ekonomik ve kültürel zorluklarla karşı karşıya bırakmıştır. Bu zorlukları yenmek ve teknolojik dünya toplumunda saygın ve rekabetçi bir konum edinmek, ancak zamanın gerekleri ve gerçeklikleri ile uyumlu bilgi, beceri ve yetkinliklerle donanmış insan gücünün yetiştirilmesiyle mümkündür. Bu da ancak eğitim sisteminin bu niteliklere sahip bireyleri topluma kazandıracak bir şekilde, akıl ve bilimi rehber edinerek ve dünya deneyimlerinden faydalanarak, yeni bir anlayış ile yeniden kurgulanmasını gerektirmektedir. Yeni eğitim sistemi, ülkedeki teknolojik ve bilgi gelişimine katılan, değişimi etkin bir şekilde yönetme kapasitesi yüksek ve toplumun gelişmesine olumlu katkı yapan başarılı ve mutlu yurttaşların yetişmesinde merkezi rol oynamalıdır. Çağdaş Eğitimin Felsefesi ve Kuramsal Temelleri, gerekçeleriyle birlikte böyle bir eğitim sisteminin esaslarını, temel yapıtaşlarını ve yol haritalarını içermekte, kurgulanması gereken sistemin genel çerçevesini çizmektedir.

EĞİTİMDE DEĞİŞİM İHTİYACI

Eğitim öğrenciler, aileler, öğretmenler, okul yöneticileri, politika belirleyicileri, sivil toplum örgütleri ve genel toplumu kapsayan geniş bir **paydaş kitlesini** yakından ilgilendiren ve her paydaşın belli sorumluluklar üstlendiği ve roller oynadığı temel bir alandır. Eğitimde reformlar planlanırken öncelikli olarak yapılması gereken şey, içinde kendimizin ve çocuklarımızın yaşamak istediği bir **toplum vizyonu** ile uyumlu ve bağlantılı bir **eğitim vizyonu** ortaya koymaktır. Bu vizyon, bütüncül bir yaklaşımla neyi, niçin ve nasıl yapacağımıza ışık tutacak ve temel referans oluşturmalıdır.

Eğitim, bireylerin ve toplumların geleceğine yatırımdır. Eğitim sistemleri, politikaları ve pratikleri tüm dünyada sürekli olarak tartışılmakta ve irdelenmektedir. Türkiye’de **eğitimde reform** ihtiyacı değişik paydaşlar tarafından sıklıkla dile getirilmekte, ancak yapılan değişiklikler kısa vadeli rahatlama sağlamanın ötesine pek geçmemektedir. Yıllar içinde yumuşamasına ve daha insancıl bir hale gelmesine rağmen, geçmişin **hiyerarşik, elitlik ve seçkinci okul modeli** esas olarak hala varlığını sürdürmektedir. Mevcut eğitim sisteminin kısıtları dışında bir yaklaşımla, bugünün çocuklarını kendilerini beklemekte olan **yarının dünyasına** hazırlamak için gerekli köklü değişikliklerin bir an önce belirlenmesi, irdelenmesi ve hayata geçirilmesine ihtiyaç vardır.

Bilişim ve iletişim teknolojilerinin hızlı gelişimi ve yaygınlaşması sonucu dünyada yaşanan **hızlı ve sürekli değişim**, eğitimde de, alışlagelmiş düşünce kalıplarının dışına çıkıp hızlı değişimi gerekli kılmaktadır. Dünün yaklaşımlarıyla **yarının zorluklarını** başarıyla aşmak mümkün değildir. Eğitim, dünyadaki en iyi uygulamaları dikkate alarak, öğrencileri yarının zorlu ve rekabetçi dünyasına hazırlayacak şekilde çok yönlü bir şekilde **yeniden kurgulanmalıdır**. Bu da eğitim politikaları belirleyenlerin, eğitimle ilgili inanç ve düşüncelerinde temel bir paradigma değişikliğini gerektirmektedir.

Okullarda eğitim, bugün hala büyük ölçüde önceden belirlenmiş bilgi kalıplarının **öğrencilere aktarılmasına** dayanmaktadır. Bilgiyi yorumlama, içselleştirme, gerçek hayatta yeni durumlara uygulama ile enine ve geçişken genel beceriler ve davranışlar geliştirme ise geri plana itilmektedir. Gelecekte karşılaştığımız zorlukların üstesinden gelmek, yenilikçilikleriyle öne çıkan iyi gelişmiş bireyleri gerektirmektedir. Bu bireylerin aynı zamanda **kutu dışında düşünme**, dikkatle gözlemlenme, kritik olarak analiz etme, birlikte öğrenerek ve çalışarak karmaşık problem çözme ve farklı ekiplerde ve sosyal durumlarda yaşayabilme ve çalışabilme **becerilerine** sahip olması gerekmektedir.

Eğitim, öğrencileri **geniş tabanlı gerçek dünya bilgi ve becerileriyle donanmış** olarak yarının sofistike dünyasına ve rekabetçi işgücü piyasasına hazırlarken, dengeli bir şekilde, kişisel gelişimlerini de sağlamalı ve öğrencileri **aktif vatandaşlar** olarak yarının modern, teknolojik ve demokratik toplumlarında etkin ve işlevsel olacak şekilde hayata hazırlamalıdır. Bugünkü eğitim zihniyeti ve pratiği ile bu hedeflere ulaşamayacağı açıktır.

Dünya artan bir hızla **küreselleşmekte** ve ilişkiler her seviyede daha karmaşık bir hale gelmektedir. Radikal değişimler, tüm yaşam alanlarını yeniden tanımlamakta ve **ekonomik, çevresel ve toplumsal sürdürülebilirliğin sağlanması** gittikçe zorlaşmaktadır. Küreselleşme, açıkça belli olmasa da, yerel yaşam tarzlarında da etkisini göstermektedir. ‘Küresel düşünmek ve yerel davranmak’ sözü, artık günlük hayatta bile yansımalarını bulmaktadır. Böyle dinamik bir ortamda, eğitimin bu değişimlerden etkilenmeden eskisi gibi devam etmesi düşünülemez. Eğitimde bu değişimle uyumlu **temel bir paradigma değişikliğine** ve yeni bir yol haritasına ihtiyaç vardır. Toplumların yarınlarını, eğitimde bugün yapılacak olan değişiklikler belirleyecektir.

Bilim, teknoloji ve beyin gücü, içinde bulunduğumuz **bilgi çağında** bireysel ve toplumsal gelişmişlik, refah, güç ve prestijin kaynağı ve itici gücü haline gelmiştir. Baş

döndürücü bir hızla değişen dünyamızda ülkeler için en büyük zenginlik, sahip olunan doğal kaynaklar değil, 21. yüzyıl becerileri ile donanmış **iyi eğitilmiş insan kaynağıdır**. Yeni bilgi üreten **yaratıcı beyinler** için cazibe merkezi olanlar ve bilgiye hükmedenler, hiç şüphesiz geleceğe de hükmedecekler ve geleceğin dünyasını şekillendireceklerdir. Bu durum, global yarışta ön saflarda yer alabilmek ve rekabetçi konumu sürdürebilmek için, zamanın gerekleri ve gerçeklikleri ile uyumlu bir **eğitim sisteminin** hayati önemini göstermektedir.

Teknolojinin yaygınlaşması ve bilgi-tabanlı ekonomiye geçmekte olan dünyanın artan oranda yüksek eğitilmiş ve teknolojiyle barışık işgücüne dayalı olması, bireysel ve toplumsal gelişmişlik ve ekonomik rekabet gücü için **eğitimin çağın gerçekleri ile uyumlu** olmasını gerekli kılmaktadır. Bilgiye erişimin kolaylaştığı dünyamızda eğitimin, bilgi yüklemek ve hatta beceri kazandırmaktan çok, bireylerin **hayal gücü ve yaratıcılıklarını geliştirmek**, bağımsız düşüncelerini sağlamak ve özgüvenlerini tesis edip girişimcilik ruhu kazandırmaya odaklanması gerekir. Bu da ancak eğitimin her aşamasında **hür düşünce ve demokrasi** kültürünün yerleşmesi, paydaşların rollerinin yeniden tanımlanması ve genel bir **zihinsel dönüşümün** gerçekleşmesi ile mümkündür. Zaten dünya ülkelerine bakıldığı zaman, bir ülkedeki eğitim seviyesinin o ülkedeki demokrasi seviyesi ile birebir ilişkili olduğu görülür. Bilim ve teknolojiye lider olan ülkelerin demokratik hak ve özgürlüklerde de önde olmaları tesadüf değildir. Eğitimi dünya standartlarına yükseltmek, **demokratik bir zeminde** çok daha kolay ve masrafsızdır.

Yapay zekanın de gelişimiyle, bilhassa tekrara dayalı rutin işler artık robotlara bırakılmakta, **meslek ve ürünlerin ömrü kısaltılmakta** ve gerekli beceriler gittikçe daha karmaşık ve değişken hal almaktadır. Bilginin sürekli yenilendiği ve birkaç yılda bir kendini katladığı bu hızlı değişim ortamında, **dogmatik bilgi yüklemeye dayalı** klasik eğitim sistemleri geçerliliklerini çoktan yitirmişlerdir. Yapay zekâ, nesnelere interneti, derin öğrenme, büyük veri ile insan-nesne-insan etkileşim ve iletişimlerinin belirleyici olacağı ve ev aletlerinden şehirlere her şeyin akıllı olacağı geleceğin **süper akıllı toplumunda** bireylerin işlevsel ve etkin olması, ancak küresel dünya ile entegre olmuş dinamik bir eğitim sistemi ile mümkündür. Hızla değişen ve gelişen bu teknolojik ve karmaşık ortamda, Dünya Ekonomik Forumu'nun öncelikli olarak nitelendirdiği **eleştirel düşünce, yaratıcılık, karmaşık problem çözme**, duygusal zekâ ve empati, ekip çalışması, müzakere etme ve uzlaşma ile bilgi ve veriyi dayalı değerlendirme ve karar verme gibi becerilerin önemi artmaktadır.¹

Birçok araştırma, Türkiye'de eğitimin genel itibarıyla **gerçek dünyadan kopuk** olduğunu ve bireyleri gerçek hayata hazırlamakta yetersiz kaldığını göstermektedir. Sınıf ortamının gerçek yaşam koşullarını yansıtmaktan uzak oluşu ve öğrencinin derslere ilgisizliği, birçok uluslararası rapora da yansımaktadır. Eğitim Reformu Girişimi (ERG) tarafından hazırlanan ve PISA 2015 sonuçlarını irdeleyen '2016-2017 Eğitim İzleme Raporu'na göre, Türkiye, OECD ülkeleri içinde **öğrencilerin en mutsuz olduğu** ve okula aidiyet duygusunun en düşük olduğu ülkedir. Bu durum bile eğitimin tüm kademelerinde acil ve kapsamlı bir değişimi gerekli kılmaktadır.²

ABD Yükseköğretim Kurumları Birliği'nin (AAC&U) 2013'de Hart Research Associates'e yaptırdığı bir anket çalışması, **kazanılan becerilerin edinilen bilgidan daha önemli** olduğunu teyit etmektedir.³ Ankete katılan işverenlerin %93'ü işe alacakları kişinin **eleştirel düşünme, iyi iletişim ve karmaşık problem çözme** beceri ve kapasitelerinin, kişinin üniversitede hangi bölümü okuduğundan daha önemli olduğunu belirtmişlerdir. Aynı çalışmada eğitimde daha çok ağırlık verilmesi gereken konular da eleştirel düşünme ve analitik irdeleme, karmaşık problemleri analiz etme ve çözme, etkin yazılı ve sözlü iletişim,

¹ <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-10-skills-you-need-to-thrive-in-the-fourth-industrial-revolution/>, Erişim: 1 Eylül 2018

² <http://www.egitimreformugirisimi.org/egitim-izleme-raporu-2016-17/>, Erişim: 1 Eylül 2018

³ <https://www.aacu.org/leap/public-opinion-research>, Erişim: 1 Eylül 2018

bilgi ve beceriyi gerçek-dünya durumlarına uygulayabilme, farklı kaynaklardan bilgiye ulaşım bilgiyi eleştirel bakış açısıyla filtreleme, değerlendirme ve düzenleme, yaratıcılık, farklı gurup yapılarında ekip çalışması yapabilme ile yapılan işi etik değerlerle ilişkilendirme becerileri öncelikli olarak yer almaktadır.

Bugünkü eğitim sisteminin arka planındaki itici temel felsefe, **bugünkü işgücüne** katılıma hazırlıktır. Ancak iş dünyasının beklentileri ile mezunların nitelikleri arasındaki uçurum ve yüksek işsizlik oranına rağmen vasıflı eleman bulmaktaki zorluk, bunun bile tam olarak başarılamadığını göstermektedir. Kaldı ki **yarının işgücü**, bugünkünden çok farklı olacaktır. Bugün okullarda eğitim gören çocukların yarın sahip olacakları mesleklerin bir kısmı henüz hayal bile edilememektedir.

Bedensel emek kaynaklı ve bilhassa tekrara dayalı işler artık makinelere bırakılmakta, okullarda hala eğitimi verilmekte olan birçok meslek yok olmaktadır. **Zihinsel emek kaynaklı ve problem çözme odaklı** işler ise hızla artmakta ve daha yüksek ekonomik getiriye hükmetmektedir. Meslek ömürlerinin gittikçe kısaldığı bir dünyada, **geçmişin sanayi toplumlarında** ihtiyaç duyulan tekrara dayalı bilgi ve becerileri kazandırmayı amaçlayan mevcut mesleki eğitim sisteminin rasyonel bir zeminde tekrar değerlendirilmesi ve geleceğin bilgi toplumu ihtiyaçlarına göre yeniden kurgulanması gerekmektedir.

En büyük bilgi akışının **sosyal medyada** olduğu bir ortamda, elinde akıllı bir telefon ile **global bilgi ağlarına** bağlanabilen yeni nesil öğrencilerin **nasıl öğrendikleri** iyi irdelenmeli, ve görmezden gelmek veya engellemeye kalkmak yerine, okullardaki formel eğitime entegre etmenin yolları aranmalıdır. Öğrenciler eğer okul dışında, sınıfta öğrendiklerinden daha çok öğrendikleri kanaatine sahipse, **okul kavramının ve öğretme yöntemlerinin** ciddi olarak yeniden değerlendirilmesi gerekir. Yoksa okullar gidilmek istenmeyen gerçek hayattan kopuk sıkıcı mekanlara döneceklerdir ve zaten dönmektedirler.

OECD tarafından 15 yaş grubu öğrencilerle 3 yılda bir düzenlenen ve 48 ülkenin katılımıyla gerçekleşen **2015 yılı PISA sınavında** yapılan ankete göre, öğrencilerin ortalama yaşam memnuniyetlerinin en düşük olduğu ülkenin Türkiye olması düşündürücüdür.⁴ Bu bulgu, ERG ve TEGV tarafından yapılan öğrencilerin durumlarıyla ilgili araştırma sonuçları ile de örtüşmektedir.⁵ PISA 2015 'Sınav kaygısı endeksi'ne göre de Türkiye'deki öğrencilerin **okul kaynaklı kaygıları** OECD ortalamasının oldukça üzerindedir. Bu bilgi ve veriler, mevcut öğretim yöntemlerinde ciddi problemler olduğunu göstermektedir. Bu problemler hasıraltı edilmek yerine, üzerine eğilinmeli ve çözümü için çalışmalar yapılmaya başlanmalıdır.

Demokrasi, çocuk veya yetişkin öğrenenlerin, **kendi öğrenme sorumluluğunu üstlenme** hakkına sahip olmasını gerektirir. Öğrenenlere, gelecekte ihtiyaç duyacaklarını düşündükleri şeyleri öğrenme fırsatı verilmeli, eğitim sisteminin empoze ettiği şeyleri de sorgulamalarına fırsat tanınmalıdır. Öğrenci, öğretmenlerin birbiri ardına önceden belirlenmiş **bilgi paketlerini doldurdukları boş bir kutu** olarak görülürse ve öğrenenler ders veya okul hakkında bir söz hakkına sahip değiller ise, verilen mesaj, eğitimde demokrasi, saygı ve sorumluluğun yeri olmadığıdır.

Hızlı değişimin bir gereği olarak yetişkin çalışanlarda **esneklik ve geçişkenlik** – meslekler arası hareketlilik dahil – işgücünde aranan öncelikli vasıflar arasında yer almaktadır. Yıllar içinde **meslekler sürekli olarak evirilmekte**, isimleri aynı kalsa da yeni mesleklere dönüşmektedir. Bu da yeni beceriler edinmeyi, dolayısı ile **öğrenmesini öğrenmeyi** ve **hayatboyu öğrenmeyi** bir yaşam tarzı haline getirmeyi gerekli kılmaktadır. Artık bilgi sahibi olmak rutin, gelişmiş bir **hayal gücü** ve **yaratıcılığa** sahip olup yeni bilgi üretmek ise ayrıcalık olmaktadır. Öğrenmenin öğrenenin içinde gerçekleştiğini de

⁴ http://odsgm.meb.gov.tr/test/analizler/docs/PISA/PISA2015_Ulusal_Rapor.pdf, Erişim: 1 Eylül 2018

⁵ <http://www.egitimreformugirisimi.org/egitim-izleme-raporu-2016-17/>, Erişim: 1 Eylül 2018

unutmamak gerekir. Bu durum, ev ve işyerlerinde **okul-dışı enformel eğitimin** okul-ıç i formel eğitimle aynı öncelik seviyesinde birlikte planlanmasını, yani okul tanımının '**öğretme yeri**' yerine '**öğrenme yeri**' veya '**öğrenmenin ve kişisel gelişmenin gerçekleştiği her yer**' olarak değiştirilmesini gerektirmektedir. Öğretmenlerin önemli bir rolü de öğrenciyi mezuniyet sonrası kendisini bekleyen rekabetçi dünyaya en donanımlı şekilde hazırlamak olmaktadır.

Türkiye'de eğitim kurumlarında halihazırda uygulanmakta olan **öğretim programları**, yaygın olarak **bilgi aktarma** temellidir. Gerçek dünyada her şey birbiri ile ilintili olmasına rağmen, müfredatlarda yer alan konular çoğunlukla **birbirinden kopuk ve bağımsız** olarak ele alınmaktadır. Edinilen bilgilerin gerçek dünyaya uygulanmasına ve **gerçek hayat becerileri** kazandırmaya yönelik öğrenmeye yeterince ağırlık verilmemektedir. Bunun sonucu olarak, eğitim kurumlarının sağladığı bilgi ve beceriler ile toplumun ihtiyaçları ve iş dünyasının beklentileri arasında bir türlü giderilemeyen uyumsuzluk sorunu devam etmektedir.

Eğitim kurumları, geleneksel bir bakış açısıyla, öğrencileri gerekli bilgi ve becerilerle donatarak gerçek dünyada hazırladıklarını düşünmektedir. İş dünyası ise, zamanın gereklilik ve gerçekliklerine uyarlanmış **yumuşak becerilere** ve her alana uygulanabilen **geçişken yetkinliklere** sahip çalışanlar aramaktadır – yaratıcılık, problem çözme becerisi, eleştirel düşünme, girişkenlik, uzlaşmacı tutum ve işbirliği yapabilme, farklı kültürel altyapılı kişilerden oluşan ekiplerde etkin ve işlevsel olabilme, sistemli düşünme, teknoloji okuryazarlığı, bilgi ağlarında gezinme ve bilgileri filtreleyebilme, yeni gelişmelere hızla cevap verebilme, belirsizliklerle baş edebilme ve teknolojik değişime uyum sağlayabilme gibi. O yüzden, **meslek liseleri ve meslek yüksekokullarındaki** öğretim programlarının, bu tür yumuşak becerilerin kazanılmasını mümkün kılacak şekilde geniş tabanlı olarak yeniden düzenlenmesine ihtiyaç vardır.

Dünyadaki **en başarılı eğitim sistemleri** ve bu sistemleri başarılı kılan unsurlar gayet iyi bilindiği ve eğitimde bir reform ihtiyacı konusunda toplumsal bir mutabakat olduğu halde, Türkiye'de eğitim sistemi bir türlü değişmemektedir. Geçmişte 'reform' olarak sunulan birçok değişiklikler aslında **kozmetik** olmaktan öteye geçmemiştir. Bunun sonucu olarak günümüz çocuklarının aldığı eğitim ile **dedelerinin aldığı eğitim** arasında ciddi bir fark görünmemektedir. Eğitim hala **seçkin ve sınav odaklıdır**. İlk ve ortaöğretimin temel çıktısı, üst kademe okula giriş için öğrencileri sıralamaktır. Bu da çoğunlukla gerçek hayatta fazla karşılığı olmayan köhnemiş bilgiler ve çoktan seçmeli test soruları çözme becerisi üzerinden yapılmaktadır.

Eğitim ile ilgili birçok saygın makale ve raporda vurgulandığı gibi, **sınav ve sıralama çılgınlığı** öğrencilerin çok yönlü bireyler olarak gelişimini önlemekte, sağlıklı büyümelerine engel olmakta ve öğrencilerde **sosyal sorumluluk, yaratıcı ruh ve pratik beceriler geliştirme** fırsatlarına darbe vurmaktadır. Aynı zamanda, gerçek hayat zorluklarıyla yüzleşmeye hazırlıksız, sosyalliği yetersiz ve inisiyatif kullanamayan girişimcilikten uzak siliik bireyler yetişmektedir. Gerçek hayatta geçerli beceri kazandırma yerine, bilgi yükleyip bu bilgileri ölçmeye dayalı eğitim sisteminin hedefi, öğrencileri, aynen bilgisayar ve robotlar gibi, **aktarılan bilgileri işleme kapasitesi yüksek ancak gerçek hayata uygulama becerisi düşük** kişilere dönüştürmektir. Bu sistemde yetişen başarılı öğrenciler, bir soru sorulduğunda doğru cevabı bulabilirler. Ama 21. yüzyıl becerileri ile donanımlı olmadıkları için **cevabı yorumlayamazlar** ve **iyi bir soru sormazlar**. Gerçek dünya şartlarında da işlevsel olmakta zorluk çekerler.

YÖK'ün 2007'de yayınladığı '**Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi**' raporu da sınav ve öğrencileri sıralama odaklı sistemle ilgili bu tespitleri teyit etmektedir.⁶

*"Sınava giren öğrenci sayısının çok fazla olması nedeniyle, bir zorunluluk olarak uygulanan çoktan seçmeli sorularla, öğrencilerin **analiz, sentez ve değerlendirme yapabilme** yeteneklerini ölçmek son derece zorlaşmaktadır. Ayrıca, adayların ana dillerinde sözlü ve yazılı olarak **kendilerini ifade etme becerilerinin** ölçülmesi gerçekleştirilememektedir. Oysa bu yetenekler, yükseköğretimde gerekli olan önemli özellikler arasında yer almaktadır. ...*

*İki milyona yaklaşan adaydan yalnız % 20'sini seçerek yükseköğretime yerleştiren merkezi sınav, yol açtığı yarış nedeniyle, **ortaöğretimde sınavı amaç, eğitimi araç** durumuna getirmiştir. Sınavın çoktan seçmeli test oluşu, az zamanda çok soru çözmeyi gerektirmesi, **tüm eğitim sisteminin buna göre biçimlenmesine** neden olmuştur. Müfredat dışı okuma, sosyal ve öteki uğraşlar, değişik faaliyet ve projelere katılım, üniversiteye giriş sınavı açısından bir **zaman kaybı** olarak görülmektedir. Bu nedenle, sistem; **kendini ifade etmede zorlanan, sorun çözme becerisi yeterince gelişmemiş, sosyal etkinlik deneyimi olmayan, toplumdaki kopuk, ortaöğretim temel amaçları ile yoğrulmamış bir lise mezunu** profilinin yetişmesine yol açmaktadır.*

*Ortaöğretimden yükseköğretime geçişte izlenen ve **sınava odaklanan eğitim sürecinin** bir başka yansıması da doğrudan **adayların ruh sağlığı** üzerindeki olumsuz etkisi ile ilgilidir. Adayların sınav sonucunda bir yere yerleşememe ya da istemedikleri bir yükseköğrenim alanında okuma kaygıları, gelecek için karamsar olmalarına, onların ve onlarla birlikte ailelerinin yaşamlarında iz bırakacak büyüklükte sorunlara yol açabilmektedir. Bu sınav, kazananlar kadar kazanmayanların da yaşamını etkilemekte, ailece **önemli gerilimlerin taşınmasına** neden olmaktadır."*

21. YÜZYIL BECERİLERİ

Modern ve gelişmiş bir toplumun temeli ve sürdürülebilir bir ekonomi düzeninin gereği, çağın gereklerine ayak uydurabilen ve **istihdam edilebilir niteliklere sahip** bireyler yetiştirmektir. Eğitim sistemleri kendi toplumu ile uyumlu bireyler yetiştirmeyi hedeflerken, bireylerin eğitimleri sonunda istihdam edilebilirliğini sağlayıcı beceriler de kazandırması bir gerekliliktir. İstihdamı ancak çağa uygun doğru beceriler sağlayabilir. İstihdamın sürdürülebilirliğini sağlayacak olan da yine bu becerilerdir. Bu yüzden 21. yüzyılda ihtiyaç duyulacak doğru becerilerin kazandırılması bir tercih olarak değil zorunluluk olarak görülmelidir. 2000 yılında %36 olan yüksek beceri gerektiren işlerin 2025'te %44'e yükselmesi ve işlerin %90'ının yeterlilik gerektirmesi beklenmektedir. Çok geç kalmadan hızla eyleme geçilmesi ve anahtar becerilere ve yetkinliklere odaklanılması gerekmektedir.

Eğitimde yeni paradigma, evrensel olarak **gerçek hayatta karşılığı olan** ve talep gören faydalı beceriler paketi olarak görülen ve '**21. yüzyıl becerileri**' olarak adlandırılan becerilerin bireylere kazandırılmasıdır. Bu deyim, 21. yüzyılda öğrenenlere (öğrenciler ve her yaşta öğrenme sürecine katılanlar) 20. yüzyılda öğretilenlerden çok farklı beceriler kazandırılması gerekliliğine ve yeni yüzyılın **karmaşık, rekabetçi, sürekli değişen, bilgiye dayalı ve teknoloji güdümlü** ekonomi toplumunda yaşamaya hazırlıklı olmanın önemine dikkat çekmektedir. 21. yüzyıl becerileri farklı kişiler, kurumlar ve ülkeler tarafından farklı

⁶ http://www.yok.gov.tr/documents/10279/30217/yok_strateji_kitabi/27077070-cb13-4870-aba1-6742db37696b, Erişim: 1 Eylül 2018

olarak tanımlanıyor olsa da, bu deyimle ilişkilendirilen temel/asgari/ortak bilgi, beceri ve yetkinlikler aşağıdaki gibi listelenebilir:⁷

1. Anadilde iletişim, sözlü ve yazılı ifade (dinleme, konuşma, okuma, yazma) ve etkileşim, topluluğa hitap etme ve sunum yapabilme,
2. Yabancı dillerde iletişim,
3. Matematiksel yetkinlik ve fen ve teknolojiye temel yetkinlikler,
4. Eleştirel düşünme, sorgulama, problem çözme, akıl yürütme, analiz etme ve sentezleme, yorumlama,
5. Bilişim ve iletişim teknolojileri okuryazarlığı, medya ve internet okuryazarlığı, veri tutma analiz etme ve yorumlama, programlama,
6. Öğrenmeyi öğrenme, araştırma yapabilme,
7. Medeni, etik ve sosyal adalet okuryazarlığı,
8. Girişkenlik/girişimcilik, inisiyatif kullanma, karar verebilme,
9. Kültürel farkındalık, yaratıcılık, estetik, merak, hayal gücü, inovasyon, kendini ifade edebilme,
10. Liderlik, ekip çalışması, birlikte çalışma, sebat, disiplin, iş birliği yapma, uyumluluk
11. Zaman yönetimi ve planlama,
12. Küresel farkındalık, insanilik, çok kültürlülük okuryazarlığı,
13. Bilimsellik okuryazarlığı, muhakeme yetkinliği, bilimsel metot,
14. Ekonomi ve finans okuryazarlığı, para yönetimi,
15. Çevre ve koruma okuryazarlığı, ekosistem anlayışı,
16. Beslenme, sportif faaliyetler, halk sağlığı ve güvenliği dâhil sağlık ve dinçlik okuryazarlığı.

Bu becerilerin kazandırılması için **mevcut eğitimin içeriği** ve **hedeflenen çıktıları** kritik olarak irdelenmeli, eğitim süreçleri, eğitim yöntemleri, öğretmenlerin rolü ve formel eğitim alanı olarak **okulların konumu** yeniden tanımlanmalıdır. Ölçme ve değerlendirme bir yarışma ve sıralama olmaktan kurtarılıp **öğrenenlerin gelişiminin takip edilmesi** için kullanılan, her öğrenenin ulaşması gereken asgari becerilere odaklanan ve bireyin ulaşamadığı bilgi, beceri ve yetkinlikleri telafi etmeden atlanmasına izin vermeyen bir araç haline getirilmelidir. Modüllere ayrılmış derslerden öğrenme kazanımlarını takip eden gerçek bir **modüler sisteme** geçiş için kaynak ve zaman ayrılmalıdır. Kritik becerileri kazanamadan not ortalaması ile yapılan ders geçmelerden ve mezuniyetlerden acilen vazgeçilmelidir. Öğrenen merkezli ve **öğrenenlerin ihtiyaçlarına göre şekillenebilen** daha esnek bir genel eğitim hizmeti sağlanmalıdır.

Ayrıca, hesap verebilirlik kapsamında, **eğitimde etkinlik ve verimlilik** her zaman göz önünde bulundurulmalıdır. Ölçme, değerlendirme ve verilere dayalı bilimsel analizler ışığında **sürekli iyileştirme** esas olmalıdır.

BAŞARILI EĞİTİM SİSTEMLERİNİN TEMEL UNSURLARI

Eğitim **yerel bir olgudur** ve ülkeden ülkeye ve hatta aynı ülke içinde bölgeden bölgeye farklılıklar gösterir. Tüm dünyanın üzerinde mutabık kaldığı en iyi bir eğitim sistemi yoktur. Ancak eğitimin en iyi olduğu ülkelerin eğitim sistemlerinin birçok **ortak karakteristikleri** vardır ve bu ortak unsurlar şöyle özetlenebilir:⁸

⁷ <https://www.edglossary.org/21st-century-skills/>, Erişim: 1 Eylül 2018

⁸ <https://www.americansforthearts.org/by-program/reports-and-data/legislation-policy/naappd/the-essential-components-of-a-successful-education-system-putting-policy-into-practice>, Erişim: 1 Eylül 2018

- **Birey merkezlilik:** Çağdaş eğitim sistemlerinin merkezinde sistem veya devlet değil, birey vardır. Sistemin temel felsefesi, esnek bir yaklaşımla her bireye yetenekleri ve eğilimleri doğrultusunda en iyi eğitimi sunmak ve kişinin olabileceğinin en iyisi olması için ona destek olmaktır. İdeolojik dayatmalara yer verilmez ve her bireyin kendi dünya görüşünü kendisinin oluşturması beklenir. Gerçek anlamda birey efendi, sistem ise tüm unsurlarıyla hizmetçidir.
- **Evrensellik:** Öğrencilere yerel ezberlere dayalı dogmatik doğrular sepeti değil, değişim ve gelişime açık evrensel değerler sunulur. Öğrencilerin kişisel hak ve özgürlüklere saygılı dünya vatandaşı olması hedeflenir.
- **Ademi merkezizetçilik:** Eğitim sistemlerinde genellikle ortak bir ulusal omurga olmasına rağmen, eğitim ulusal değil yerel bir olgu olarak görülür. O yüzden aynı ülke içinde eğitimde bölgeden bölgeye ve hatta okuldan okula farklılıklar yaygındır. Birçok ülkede müfredatlar dahil tüm kararlar merkezi olarak değil, yerel olarak belirlenir. Merkezî hükümetin rolü, yerel birimlere destek olmak ve onlara hizmet vermektir.
- **Esneklik:** Yerel talep ve ihtiyaçlara bağlı olarak farklı okullarda farklı müfredatlar olabilir. Bazı okullar STEM gibi bilim ve teknoloji ağırlıklı programlara ağırlık verirken, diğer okullar daha geleneksel programlar uygulayabilir. Ortak bir omurga müfredat dışında, her öğrenci ilgi duyduğu dersleri seçerek kendine uygun bir eğitim programı oluşturabilir. Hatta bazı öğrenciler akademik derslere ağırlık verirken, bazıları da okul içi veya dışında sunulan meslek derslerine yönelir ve genel liseden bir meslek sahibi olarak mezun olur.
- **Demokratik ve özgürlük:** Okullarda serbestlik ve karşılıklı saygı esastır. Saygı gören öğrenci, saygı göstermeyi öğrenir. Hayal gücü, yaratıcılık ve girişimcilik gibi bilgi çağının önde gelen nitelikleri, ancak demokrasinin en üst düzeyde olduğu ortamlarda gelişir. Ne kadar saçma ve kurulu düzene aykırı olursa olsun, tüm fikirler saygındır. Böylelikle hür düşünce önündeki tüm engeller kaldırılır ve fikirlerden korkmanın önü kesilir. Eğitimin nasıl olacağına bölge halkının iradesi esastır ve paydaşların görüşlerine önem verilir. Okulların kendi bütçeleri olması ve harcamalarına kendilerinin karar vermesi yaygındır. Yetki ve sorumluluk birlikte gelir.
- **Rasyonellik (Değerlendirme ve sürekli iyileştirme):** Eğitimin çıktıları dinamik bir yapı içinde düzenli olarak değerlendirilir ve bilimsel verilere ve analizlere dayalı olarak gerekli değişiklikler yapılır.
- **Etkinlik ve verimlilik:** Eğitimin her aşamasında hedeflenen çıktılar toplumun beklentileri doğrultusunda belirlenir. Sonra da girdiler değil, çıktılar değerlendirilir ve sistemin etkinliği belirlenir. Örneğin bir yabancı dili öğrenmede öğrencinin haftada kaç saat yabancı dil dersi alındığına bakılmaz; öğrencilerin yıl sonunda yabancı dil bilgi ve becerisinin hangi seviyeye geldiğine bakılır. Verimliliğin gereği olarak da eğitim için kullanılan birim kaynak başına en yüksek kazanım elde edilmeye çalışılır. Yani özel şirketlerde olduğu gibi, birim maliyet başına en fazla ürün almak amaçlanır.
- **Nitelikli eğitime erişimde eşitlik:** Ücretsiz ve nitelikli ilk ve ortaöğretim, ülkedeki tüm çocuklar için temel bir hak olarak görülür. Sistem elitlik ve seçkinlik değildir ve okullar arasında kalite veya nitelik farklılığı olmamasına dikkat edilir. En fazla kaynak, en dezavantajlı okullara aktarılır ve tüm okulların en nitelikli duruma getirilmesine özen gösterilir. Böyle olunca da her öğrencinin, kendi mahallesindeki en yakın ilkökul, ortaokul ve liseye gitmesi gayet olağan karşılanır. Mahalleli de çocuklarının ikinci evi olacak olan okullarını sahiplenir ve her türlü desteği verir.

- **Dinamiklik:** Eğitim, sistem değişime son derece açıktır. Böylece değişen dünya şartlarına uyum sağlamaya ve gerçek dünyadan kopmamaya çalışılır.
- **Rasyonellik:** Eğitim sistemleri ideolojileri ve dogmaları değil, akıl ve bilimi temel referans alır. Eğitim rasyonel bir zemine oturtulur ve her aşamada ne yapıldığı, niçin yapıldığı, ne hedeflendiği ve hedeflere ne ölçüde ulaşıldığı sorgulanır ve çıktılar ölçülür. Kararlar, her seviyede ilgili kişi ve kurumların istişarelerine dayalı olarak alınır.
- **Hesap verebilirlik:** Her öğretmen sınıfındaki öğrencilerinin gelişiminden, her müdür okulunun karnesinden, her il eğitim müdürü da il okullarının performansından sorumludur. Performans hedeflerini gerçekleştiremeyenler başarısız addedilir ve gereği yapılır. Ancak bu sorumlulukla birlikte kendi öğretmeninin alınmasında söz sahibi olma ve makul bir bütçeden harcamalarını kendi yapma yetkileri de gelir.
- **Çıktı odaklılık ve faydacılık:** Verilen her dersin ve yapılan her etkinliğin öğrenciye ne faydası olduğu, ona ne tür beceriler kazandırdığı ve öğrenciyi gerçek dünyaya nasıl hazırladığı sorgulanır. Yani eğitim ağacı, verdiği meyvelere göre değerlendirilir.
- **Güven:** Öğrenciye, öğretmene, okul müdürüne ve eğitimle ilgili tüm birimlere güven esastır. Aksini gerektiren bir sebep olmadığı sürece kişilere güvenilir. Bu yaklaşım ile temel bir evrensel değer olan ve verimliliği getiren 'güven' öğretilmiş olur. Sistemin en değerli unsurları öğretmenlerdir ve öğretmenlere tam akademik özgürlük verilir. Böylelikle öğretmenler aynı sistem içinde öğrencilerin durumuna göre dersin içeriğinde uyarlamalar yapabilir ve yeni yöntemler deneyebilir.
- **Sorgulama ve eleştirel bakış açısı:** Eğitim sistemi, öğrencinin yaratıcılığını teşvik edip geliştirmeye, eleştirel düşünmeye, sorgulamaya ve çok şey öğretmekten ziyade öğrenilen bilgiyi kullanıp özdeşleştirmeye dayanır. Yaratıcılığı öldürüp öğrencileri robotlaştıran ezberciliğe ve sınavlara hazırlanmaya dayalı modası geçmiş yaklaşımdan uzaklaşmaktadır.
- **Sınav başarısı yerine kazanım ve beceri odaklılık:** Sistemin amacı, bir kademedен bir üst kademeye geçişte öğrencileri sıralamak ve elemek değil, her öğrenciyi kabiliyetine ve ilgisine göre geçerli bilgi ve becerilerle donatmaktır. Sınavlarla ölçülemeyen ancak kişisel gelişimde büyük payı olan sosyal, sanatsal ve sportif becerilere akademik başarılar kadar önem verilir.

Türkiye'nin yukarıda listelen alanlarda **iyi bir konumda olmadığı** açıktır. Hatta bu kavramların birçoğuna aşına olduğumuz dahi söylenemez. İnsanları geçerli becerilerle donanımlı olmayan ülkelerin **ekonomileri de rekabetçi olmakta zorlanır**. Nitekim Dünya Ekonomik Forumu tarafından yayınlanan '**Global Rekabetçilik Endeksi, 2017-2018**' çalışmasında, Türkiye'nin temel eğitim kalitesi 7 üzerinden ancak 3.1 puan alabilmiş ve **137 ülke arasında 105. sırada** yer almıştır.⁹ Daha rekabetçi bir ekonomi ve daha yüksek bir hayat kalitesi için eğitimdeki sıralamamızın yükselmesi önemlidir. Bu da eğitimde paradigma değişikliğini gerektirmektedir.

OECD, DÜNYA BANKASI ve ERG EĞİTİM RAPORLARI

⁹<http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf>, Erişim: 1 Eylül 2018

Türkiye’de eğitim sistemiyle ilgili olarak çok sayıda **uluslararası ve ulusal kuruluş** geçtiğimiz yıllarda çok sayıda raporlar hazırlamıştır. Bunlardan öne çıkan bazıları aşağıda verilmiştir. Görüleceği gibi, raporlar yıllardır **ısrarla aynı konulara vurgu** yapmaktadırlar.

A. OECD RAPORU

Millî Eğitim Bakanlığı’nın talebi ve finansmanı ile OECD Eğitim Komisyonu tarafından hazırlanan ve 2005 yılında Millî Eğitim Bakanlığı’na sunulan ‘**Türkiye Temel Eğitim İncelemesi**’ raporunda geçerliliğini hala korumakta olan ve aşağıda özetlenen saptamalar yapılmakta, büyük çoğunluğu bir türlü uygulamaya geçmeyen çözümler önerilmektedir:¹⁰

İlköğretimde kalite ve sorumluluk

- Her okulun bir geliştirme planına sahip olmasını sağlayın (sürekli gelişime yönelik vizyon, misyon, hedefler, öncelikler ve stratejiler).
- Her okul için yıllık karneler oluşturun. Katılım, tamamlama, öğrenci öğrenmesi, kaynakların verimli kullanımı, vs. ile ilgili makamlara ve topluma karşı sorumlu tutulmasını sağlayın.
- Okullar için ‘öğrenci merkezli öğrenme’yi vurgulayan okul değişimi vizyonuna hazırlanın.
- Tüm ilköğretim öğrencilerinin en geç 6. sınıfın başından itibaren eğitim ve kariyer fırsatlarıyla ilgili yönlendirilmesini sağlayacak şekilde rehberlik ve danışmanlığı güçlendirin.
- İlkokullarda kariyer rehberliği bilgilerinin daha geniş çaplı olarak sunulmasını sağlayın.

Örgütsel yapı ve idare

- Okul müdürüne, okulu yönlendirme ve yönetme konusunda tam yetki ve sorumluluk verin. Okul müdürleri için özel hizmet öncesi ve mesleki gelişim programlarını güçlendirin.
- Okul müdürlerini seçme sürecini gözden geçirerek özel ve konuyla ilgili eğitime, öğretim liderliği deneyimine ve liderlik rolüyle ilgili yeterliğin sergilenmesine daha fazla önem verin.
- Tüm okul bütçesinin yönetiminden müdürü sorumlu tutun.
- Öğretmenlerin ve diğer personelin atanması ve kullanılması konusunda okul düzeyinde esnekliği artırın.
- Öğretmenlerin müfettişler tarafından tek tek denetlenmesini kaldırın ve bu sorumluluğu okul müdürüne verin.
- Müfettişliğin rollerini ve görevlerini yeniden tanımlayarak, okulların performanslarının izlenmesini ve gelişimlerinin desteklenmesini vurgulayın.
- MEB il liderlerinin il düzeyinde liderlik sergilemesini sağlayın.

Teşkilatlanma yapısı ve yönetim

- Millî Eğitim Bakanlığının her bir okulla ve programlarla direkt ilişkilere dayanan yapısını ve rolünü yeniden tanımlayın:
 - Eğitimde ulusal hedeflerin gerçekleştirmeye çalışılmasında ulus genelinde liderlik sağlanması,
 - Rekabetçi bir işgücü geliştirilmesi ve insan haklarının yerleşmesi ve korunmasının temini,
 - Kaynakların verimli ve adil bir biçimde tahsis edilmesini sağlayarak, bütçe ve finansmanın ulusal öncelikler ile paralel hale getirilmesi,
 - Veri toplama ve analizi, araştırma, merkezi hizmetlerin yürütülmesi.

¹⁰<https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/35317215.pdf>, Erişim: 1 Eylül 2018

- MEB'in yetki ve sorumluluğunu İl Müdürlüklerinde yerelleştirin ve yetkilileri görev alanlarındaki okulların işleyişi ve eğitim hizmetlerinin sağlanmasından sorumlu tutun.
- Sınav ve seçim sürecine işverenler ve sivil toplum, ilköğretim ve ortaöğretim ve yükseköğretimin dahil edilmesini sağlayın.

Ortaöğretimin durumu ve reform önerileri

- Türkiye'de eğitimin temel amacı öğrencileri yüksek öğrenime hazırlamaktır. Bu, sistemin en zayıf yönüdür.
- ÖSS sistemi yeniden düzenlenmelidir. Mevcut ÖSS sınavı, eğitim sisteminde kaliteyi düşük tutmaktadır.
- Bu sistem, kaynakları eğitimden, sınav hazırlığına kaydırmaktadır.
- Sınava hazırlık faaliyetleri gençlerin çok fazla zaman ve enerjisini almaktadır.
- Mevcut sistem, uzman düşünüş, karmaşık iletişim ve problem çözmede ileri yetkinliklerin öğrenilmesini engellemektedir.
- Sistem, zengin ile yoksul arasındaki eşitsizliği büyütmektedir.
- Müfredat reformlarına bağlı olmayan, sınav yeteneğini test eden ÖSS, eğitim sisteminde uyumsuzluk da yaratmaktadır.
- Veliler ve öğrenciler ÖSS odaklı sistem nedeniyle geleneksel öğretimi sürdürmeleri için öğretmenlere baskı yapmaktadır.
- Ortaöğretimde evrensel eğitim verilmesi gerekir. Bunun için okullara ciddi yatırımlar yapılmalıdır.

Yükseköğretime giriş ve ÖSS

- Genel, Mesleki ve Teknik Liselerdeki tüm öğrenciler için yeni bir değerlendirme tesis edin. İş piyasasıyla ilgili özel yeterliliklerin değerlendirilmesini dahil edin.
- ÖSS'ye katılım için, yeni ortaöğretim değerlendirmesinde yeterli performans göstermiş olmayı şart koşun.
- ÖSS'yi seçme ve sıralamaya yönelik bir araç olmaktan çıkarak, yükseköğretim seviyesinde eğitim için gerekli kazanımın ve yeterli hazırlığın değerlendirmesine yönelik daha geniş tabanlı bir değerlendirme yapın.
- Öğrencinin dikkatini test hazırlığı yerine, içerikte ve yetkinliklerde ustalaşmaya odaklayın.
- ABD'deki gibi yazılı kompozisyon değerlendirme (SAT ve ACT) şartı getirin
- Sınavı, yeni müfredat ile uyumlu hale getirin.
- ÖSS'yi yeni giriş sınavı, değerlendirme sonuçları ve notlar dahil her öğrenci için bir portföy içeren bir süreç ile değiştirin.

Meslek Liseleri ve Meslek Yüksekokulları (MYO)

- Eğitim ve iş piyasası arasındaki bağlantıları güçlendirme çabalarını artırın (işverenlerin eğitim sürecine katılımları gibi).
- Her sınıfta belgelendirilmiş beceri ve yeterliliklerin kanıtlarını içeren mesleki ve teknik eğitim diplomaları geliştirin.
- Sadece farklı meslekleri icra etmek için değil; yaşam boyu öğrenme ve küresel bir bilgiye dayalı ekonomide yaşama ve çalışma için bireylerin sahip olması gereken bilgiler, beceriler ve yeterliliklere ilişkin temel beklentiler ve standartları belirleyen 'ulusal nitelikler çerçevesi' geliştirin ve uygulayın.
- Standartların ve ilgili değerlendirmelerin geliştirilmesine işverenler ve diğer sosyal paydaşların kapsamlı katılımını sağlayın.
- İki yıllık yükseköğretim (MYO) programlarının kapasite ve çeşitliliğini artırın.
- Bu okullar için ulusal akreditasyon ve kalite güvence süreçleri geliştirin.
- Ortaöğretim sonrası iki yıllık eğitim fırsatlarının bölgesel dağılımını iyileştirin.
- İş piyasasına cevap verebilmelerini sağlamak için MYO'nun öğretim programlarının planlama ve tasarlanmasında işverenleri içermeye konusunda ısrarcı olun.

OECD tarafından hazırlanan 'Bir Bakışta Eğitim 2017: OECD Göstergeleri' raporu, bazı iyileşmelerle birlikte eğitimde temel sorunların devam ettiğini göstermektedir.¹¹

B. DÜNYA BANKASI RAPORU

2005 yılında Dünya Bankası da **Türkiye'de Ortaöğretimin Durumu** ile ilgili bir rapor hazırlamış ve reform önerilerini sunmuştur. Aşağıdaki kısa özetten görüleceği gibi, yapılan saptamalar ve önerilen çözümler, yukarıda özetlenen OECD raporu ile uyumludur ve önerilerin büyük çoğunluğu hala geçerliliğini korumaktadır:¹²

- Tüm ortaöğretim öğrencilerine yüksek öğrenime ve vasıflı istihdama hazırlanmaları için fırsat sağlayın.
- Meslek okullarındaki öğrencilere hem genel ortaöğretim diploması getirecek, hem de kendilerini vasıflı istihdama hazırlayacak temel becerileri öğrenme imkânı tanıyın.
- Meslek liseleri, iş piyasası ile ilgili hedefleri gerçekleştirememektedir.
- Gençlere üniversite de dahil olmak üzere, eğitim süreçlerinin herhangi bir noktasında çalıştıkları konuları seçme esnekliği tanıyın.
- Ortaöğretimi, tüm öğrenciler için yeni beceriler geliştirecek şekilde yapılandırın. Uzmanlaşmaya daha yüksek sınıflarda geçmeye başlayın ve son aşamada da üniversitede uzmanlaşmaya geçin.
- Devlet, yaşam boyu öğrenmeyi öncelik haline getirsin.
- Eğitim sisteminin yapısı ile ilgili uluslararası normlar yoktur.
- Türkiye'nin 'Ulusal Eğitim Sektörü Stratejisi'ne ihtiyacı vardır.
- Türkiye kendi geleceğini, politika ve tartışmaların üstünde tutmalı, kapsamlı bir eğitim reformu stratejisi oluşturmalıdır.
- Türkiye'nin geleceği, çalışanlarının eğitimsel niteliklerine bağlıdır. Kalite anahtardır.
- Okul sistemi, çok az öğrenciyi iyi eğitiyor. Öğrencilerin çoğunu başarısız kılıyor.
- Okulların kaynak, yetki ve özerkliği bulunmamaktadır. Ayrıca okullar, sonuçlardan sorumlu tutulmuyor.
- Okul kalitesi için göstere ve standartlar belirlenmelidir.
- Her okul için kalite hedefleri belirlenmeli ve okullar bu hedefe ulaşmaları için teşvik edilmelidir. Okul performans sonuçları kamuoyu ile paylaşılmalıdır.
- ÖSS, öğrencilerin neleri bildiği, neleri yapabildiği, nasıl bir muhakeme becerisine sahip olduğu ve becerilerini nasıl uyguladığı gibi geniş yetkinliklerini test eden çağdaş değerlendirmeler demeti şeklinde yeniden yapılandırılmalıdır.
- Bu değerlendirmeler, tüm öğrencileri okulda öğrendikleri becerileri ortaya koymaya yönlendirmeli, müfredat ile uyumlu olmalı ve öğrencilerin becerileri hakkında hem işverenlere hem de yükseköğretim kurumlarına bilgi sağlamalıdır.
- Türk okulları, gençleri Avrupa vatandaşı olarak geleceğe hazırlamak üzere yeniden yapılandırılmalıdır.
- Türk yurttaşlarının Avrupa'nın düşük ücretli hizmet sektörü çalışanları haline gelmemesi için Türkiye şimdi harekete geçmelidir.
- Türkiye eğitim reformunda hızlı hareket etmelidir.

Dünya Bankası Türkiye'deki eğitim ve sınav sistemiyle ilgili olarak 2012'de de bir eğitim raporu hazırlamış ve sistemik çarpıklıkları dile getirmiştir:¹³

¹¹ <http://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/EAG2017CN-Turkey-Turkish.pdf>, Erişim: 1 Eylül 2018

¹² <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/dunya-bankasidan-egitimi-yeniden-yapilandirma-onerisi-4152896>, Erişim: 1 Eylül 2018

¹³ <http://www.egitimtercihi.com/gundem/424-duenya-bankasidan-ibretlik-egitim-raporu.html>, Erişim: 1 Eylül 2018

- Türkiye’de sınav odaklı eğitim sistemi dersane ve özel derslere ihtiyacı arttırmakta ve gelir dağılımındaki eşitsizlik eğitime erişimi kısıtlamaktadır.
- Sınav baskısı öğrencilerin genel sağlığını olumsuz etkilemekte ve yüksek bunalım oranları gibi ciddi sonuçlar doğurmaktadır.
- Elit devlet okulları olarak bilinen Anadolu Liseleri ile Fen Liselerine gidenlerin akademik performansları, genel liseye gidenlere kıyasla okumada 2, matematikte 3 okul yılı ileridedir.
- Varlıklı ailelerin çocukları 10 yaşından itibaren özel dersler almaya başlamakta ve bu durum farklı ekonomik seviyedeki ailelerin çocukları arasında eğitim eşitsizliğini arttırmaktadır.
- Fen Lisesi öğrencilerinin üçte ikisi, Anadolu Lisesi öğrencilerinin de yarısı nüfusun en zengin yüzde 20’lik diliminden gelmektedir. Buna karşın, her 30 Fen Lisesi öğrencisinden 1’i ve her 17 Anadolu Lisesi öğrencisinden 1’i en yoksul yüzde 20’lik dilimden gelmektedir.
- Mevcut giriş sınavları sistemi öğrencileri özel derslere bağımlı kılmaktadır. Her iki sınavın da kaldırılması düşünülmelidir.
- Mevcut politikaları aynen devam ettirmenin yüksek bir bedeli vardır.
- Öğretmenlerin vasıflarının ve etkinliklerinin iyileştirilmesine ihtiyaç vardır.

C. ERG 2016-2017 EĞİTİM İZLEME RAPORU ve PISA 2015 SINAVI

Eğitim Reformu Girişimi (ERG) tarafından hazırlanan **2016-2017 Eğitim İzleme Raporu**’nda uluslararası PISA ve TIMSS sınavları detaylı bir şekilde irdelenmekte ve Türkiye’nin **21. yüzyıl becerileri** karnesinin zayıf olduğuna ve eğitimde kapsamlı değişimin gerekliliğine dikkat çekilmektedir.¹⁴

“PISA 2015 sonuçları, Türkiye’deki 15 yaşındaki çocukların temel becerilerden yoksun olduğunu gösteriyor. TIMSS’ten farklı olarak PISA, öğretim programına daha az bağlı bir değerlendirme ve öğrencinin bilgisinin yanı sıra bilgiyi gerçek yaşam koşullarına uygulama becerisini de ölçüyor. Türkiye, 2015’te 70 ülke içinde matematikte 49., okumada 50. ve fende 52. Sırada yer aldı. Türkiye’nin puanları 2012 yılına dek artma eğilimindeyken 2015’te her üç alanda da geriledi; alt düzey performans gösteren öğrencilerin oranı arttı. Fen alanında 6. düzeyde (en üst düzey) performans gösteren çocuk yok; 5. düzeyde performans gösterenlerin oranı da yalnızca %0,3’tür.”

“Yetiştirmekte olduğumuz öğrencilerimizin diğer ülkelerdeki yaşlıları ile aynı platformda üreten ve düşünen bireyler olabilmesi için doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma ve kullanma, yeni fikirler üretme, kabul gören rasyonel sonuçlar elde etmek amacıyla grup çalışması yapabilme, bilgiyi işleme ve bilinen veya yeni kavramlar üzerinde uygulanabilir sonuçlara ulaşmak amacıyla araştırma yapma, farklı gruplar ve ortamlarda düzgün bir şekilde okuma, yazma ve bilgiyi doğru şekilde kavrama ve bu bilgilerle iletişim kurabilme, teknolojiyi uygun şekilde kullanma, küresel bilinç ve etik değerler geliştirme gibi 21. yüzyıl becerilerine odaklanmak zorunluluğu bulunmaktadır.”

"PISA sonuçlarını OECD'nin Yetişkin Yeterliklerinin Uluslararası Değerlendirilmesi Programı (PIAAC) ile birlikte ele almakta da fayda var. PIAAC'ta 16-65 yaş arası yetişkinlerin yetkinlikleri 'sözel beceriler', 'sayısal beceriler' ve 'teknoloji yoğun ortamlarda problem çözme becerileri' odağında değerlendiriliyor. OECD'nin raporuna göre Türkiye'deki yetişkinler her üç alanda da OECD ortalamasının oldukça aşağısında yer alıyor; sözel ve sayısal becerilerde Türkiye'den daha düşük performans gösteren sadece Şili bulunuyor, problem

¹⁴ <http://www.egitimreformugirisimi.org/egitim-izleme-raporu-2016-17/>, Erişim: 1 Eylül 2018

çözmede ise Türkiye OECD ülkeleri arasında son basamakta. Bu durum Türkiye’de birtakım temel becerileri 15 yaşında edinmemiş olan çok sayıdaki çocuğun kendilerine iş, eğitim hayatı ve toplumsal hayata aktif biçimde katılma noktasında gerekli olan donanımı ilerleyen yıllarda da edinemediğini gösteriyor. Özellikle PIAAC ile birlikte düşünüldüğünde PISA ve TIMSS verileri geleceğin yetişkinlerinin yeterliklerini göstermesi açısından toplumların ekonomik kalkınması, refahı ve rekabetçiliği noktasında önemli işaretler veriyor.”

“PISA sonuçları fen okuryazarlığı boyutunda 15 yaş öğrencilerinin bir veriyi ya da kanıtı yorumlarken ilgili ve ilgisiz bilgileri ayırt etme, okuldaki öğretim programları dışında ele alınan bilgilerden yararlanabilme, bilimsel kanıta ve teoriye dayalı bilgileri diğer bilgilerden ayırt edebilme, karmaşık deneyler için olası farklı seçeneklerdeki deneysel desenleri, alan çalışmalarını ya da simülasyonları değerlendirme ve yaptığı seçimi gerekçelendirme gibi süreçlere büyük olasılıkla ulaşamadığını göstermektedir.

Benzer şekilde TIMSS sonuçları 8. sınıf fen bilgisi alanında çok az oranda öğrencinin bilimsel süreç becerilerinin temel özelliklerini anladıklarını, deneysel düzenekte hangi değişkenin kontrol edileceğini belirleyebildiklerini, farklı kaynaklardaki bilgileri karşılaştırabildiklerini, bilgileri tahmin etme ve sonuç çıkarma amacıyla birleştirebildiklerini, problemleri çözmek için diyagram, harita, grafik ve tablolarındaki bilgileri yorumlayabildiklerini göstermektedir.”

“PISA çalışmalarında yıllar içinde **puan ortalaması en gerileyen alan Türkçe okuryazarlıktır.** 2015 yılında öğrenciler bu alanda Türkiye’nin çalışmaya katıldığı 2003 yılının da gerisinde bir başarı göstermiştir. Bu da özellikle **Türkçe öğretimi alanında ciddi reformların yapılması gerektiğine** işaret etmektedir. Örnek verilecek olursa, PISA sonuçları Türkçe okuryazarlık boyutunda 15 yaş öğrencilerinin metinle ilgili olarak değerlendirme ve yansıtma (irdeleme) yapma süreçlerini, çoklu ölçüt ya da bakış açılarını dikkate alarak ve metnin ötesinde anlam geliştirmeyi gerektiren uygulamaları kullanarak hipotez önermeyi ya da değerlendirme yapmayı gerçekleştiremediklerini göstermektedir.

Burada dikkat çekilmesi gereken durum, ilgili süreçlerin aslında yukarıda bahsedilen fen alanı ile ilgili süreçlerle örtüştüğüdür. Konu alanı ne olursa olsun **düşünme süreçleri odaklı bir sistem** temel alınmadığı takdirde eğitimin niteliğini artırmak olanaklı gözükmemektedir. Eğitim fakültelerindeki Türkçe öğretmenliği programları Türkçe alanında okuduğunu ve dinlediğini anlama, yazma ve konuşma boyutlarında gerek materyal gerekse öğretim yöntemi geliştirme konusuna yoğunlaşmalıdır. PISA sonuçları şu andaki Türkçe eğitiminin başarılı olduğuna dair bir kanıt sağlamamaktadır. Türkçe’nin diğer tüm alanlar için de bir önkoşul olduğu düşünülürse eğitim sisteminde **öncelikli olarak Türkçe öğretimi konusunda reformların yapılması** gereği bir kez daha ortaya çıkmaktadır.”

Raporda eğitimin amacı, yöntemi ve içeriğiyle ilgili olarak **evrensel değerlere** vurgu yapılmasına, hak temelli eğitim anlayışının uygulamalara yansıtılmasına ve eğitim yönteminin çocuğa rehberlik eden anlayışı içermesine yönelik öneriler de yer almaktadır.

Şu da belirtilmelidir ki ulusal ve uluslararası sınavlarda yüksek puanlar almak güzel bir şeydir ve memnuniyet vericidir. Ancak **eğitim sistemi, sınavlarda iyi bir sıralamaya ulaşmak için değil, öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde** kurgulanmalıdır. Finlandiya ve Singapur örneklerinde olduğu gibi, birey-merkezli ve öğretmen-temelli bir yaklaşımla öğrencilerin öğrenme farklılıklarını dikkate alarak öğretim yapmak, dersin içeriğini öğrenci ihtiyaçlarına göre uyarlamak ve sınıfta öğrenci katılımını sağlayarak derse ve okula olan ilgiyi arttırmak gibi yapılması gereken doğru şeyler yapılanca ve eğitim rasyonel bir zemine oturtulunca, öğrenim kazanımlarını ölçen uluslararası sınavlarda yüksek başarı ve yüksek sıralama kendiliğinden gelir.¹⁵ Kaldı ki **gerçek hayatta karşılığı olan ve başarıyı**

¹⁵ <https://www.bbc.com/news/uk-21354932>, Erişim: 1 Eylül 2018

getiren yumuşak 21. yüzyıl becerilerinin çoğu çoktan seçmeli sınavlarla ölçülemez. O yüzden, uluslararası sınavlardaki yüksek başarı ve sıralamanın vereceği aldatici güven hissine karşı da uyanık olmak ve temkinli yaklaşmak lazımdır.

EĞİTİMDE PARADİGMA KAYMASI

Dijital devrim, geçmişin paradigmasını altüst etmiş ve hayatın her alanını kalıcı bir şekilde etkilemiştir. **Bilgi ağları** ve insanların sürekli olarak birbirleriyle bağlı olması, kişilerin iş yapma, düşünme, bilgiye erişme, bilgi paylaşma ve öğrenme alışkanlıklarını değiştirmekte, kişiler ve kurumlar arası iletişim, etkileşim ve iş birliklerini arttırmaktadır. Ancak eğitim sistemleri, yeni teknolojileri müfredatlarında içerik ve eğitimde yöntem olarak hala yeterince kullanmamaktadır. **Dijital ortam ve internet**, geleneksel kitap, kütüphane ve öğretim alanları ile ilgili ezberlerimizi bozmuş ve bakış açımızı derinden değiştirmiştir. Artık öğrenme, artan bir oranda, **bireylerin kendi inisiyatifleriyle sanal ortamda** eşdüzeysel olarak **birbirlerinden öğrenme** tarzında gerçekleşmektedir. Sanal alem kültürü, bilgiye ve iletişime yaklaşımımızı da değiştirmektedir. **Sosyal medya** aracılığıyla, bazen harf yerine sembollerin kullanıldığı ve dilbilgisi kurallarının göz ardı edildiği yeni iletişim dilleri doğmaktadır.

Yeni bilişim ve iletişim paradigması bireylerin **öğrenme deneyimini** ve **bilişsel gelişimini** ve dolayısıyla eğitimi de etkilemektedir. Dünün pasif bilgi tüketicileri, bugün sanal ortamda **aktif bilgi üreticileri, değerlendiricileri ve yayıcıları** konumuna gelmiştir. Gözlerini hayata dijital dünyada açan ve aktif bir oyuncu olmaya alışmış olan çocukların geleneksel sınıf ortamında **pasif bir konumda** etkin bir öğrenen olmasını beklemek gerçekçi değildir. Ders süresince, oturup dinleme pozisyonunda tutulan yeni nesil öğrencilerin başkalarının kendileri için seçtiği konulara dikkatini çekmek, ilgisini canlı tutmak ve **eski moda öğretmenlerle** etkin iletişim kurmak, halledilmesi gereken zorluklar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sanal dünya vatandaşları, sadece ilgi duydukları içeriklerle ilgilenmekte ve onları irdelemekte, anlamlandırmakta ve yorumlamaktadırlar. Böylelikle, öğrendikleri her şeye kendilerinden bir şeyler katmakta ve onu içselleştirmektedirler. Akıllı selim, eğitimde etkinlik ve pozitif bir öğrenme deneyimi için, eğitim sistemlerinin **hizmet verdikleri kitlenin öğrenme tarzıyla uyumlu** yöntemler geliştirmesini gerektirmektedir.

Dünya hızla değişmektedir ve **eğitimde yeni bir paradigmaya** ihtiyaç vardır. Eğitim kurumları, değişen dünyayı dikkate alan yeni öğrenme ve öğretme yolları geliştirmeli ve uygulamalıdır. Çevresine uyum sağlayamayan organizmaların ölmesi gibi, değişemeyen ve bugünün değişen dünyasına uyum sağlayamayan eğitim sistemleri de aslında kendi idamlarına fetva vermektedirler. Bilginin hızla arttığı ve dünyanın birçok doğrusunun bugünün yanlışları olduğu bir ortamda, her konuda her şeyi öğretme yarışı, kazanılması mümkün olmayan bir yarışır. O yüzden, öğrencilere **çok bilgi yerine**, bilgiyi doğru bir şekilde nasıl işleyecekleri, irdelenecekleri ve kullanacakları mekanizmalar öğretilmelidir.

Gerçek hayatta nerede ve nasıl kullanacaklarını göstermeden **salt bilgiler aktarmak ve rakamlar ezberletmek**, artık öğrencilerde karşılık bulmamakta ve öğrencilerin derslere ve okula olan ilgisini kaybetmelerine sebep olmaktadır. Okulda başarılı olmak ve testlerde yüksek puan almak artık yeterli değildir. Okullar **gerçek hayatta geçerli bilgi ve becerilere** öncelik vermeli ve öğrencileri mezuniyetten sonra başarılı olmaya hazırlamalıdır.

Öğretmenler de bu değişimin kaçınılmazlığını iyi okumalı ve **direnme yerine değişimin parçası** olmalıdır. Bilginin ve bilgiyi en ilgi çekici tarzda sunan medyanın yaygınlığı ve bilgiye erişimin kolaylığı, sınıfta tek düze bir şekilde **bilgi sunan öğretmen modelini** geçersiz kılmaktadır. Artık sınıf ortamını en etkin kullanmanın yolu, klasik ders

verme yerine, öğrencilere bilgiyi nasıl bulacaklarını, nasıl yorumlayacaklarını ve nasıl kullanacaklarını öğretmekten geçmektedir. Değişen roller ve beklentiler, **öğretmenlerin sürekli mesleki eğitimlerinin önemini** daha da arttırmaktadır. Zorlu bir seçme sürecinden başarıyla geçip liyakatini kanıtlayan öğretmenlere güven duyulmalı, saygı gösterilmeli ve yetki verilmeli, mesleki gelişim için de motive edilip destek olunmalıdır. Tabii eğitimde köklü değişimin mimarlığını yapacak vizyoner ve yetkin üst düzey bir ekibin gerekliliği de açıktır.

Dünyada yeni bilgi üretimi zamanla üstel olarak artmakta ve **bilgi kısa bir sürede eskimektedir**. Böyle dinamik bir ortamda, öğrencilerin okullarda formel eğitim sırasında edindikleri bilgi ve becerilerle yetinip gerçek dünyada uzun süre işlevsel kalmaları mümkün değildir. Çoktan seçmeli sınavlarda başarılı olmanın gerçek dünyada geçerli bir karşılığı yoktur. O yüzden **'hayat boyu öğrenme'** kapsamında okul sonrası öğrenmeye devam etmek, modern çağın bir realitesidir. Bu da kişinin **'öğrenmesini öğrenme'** becerisini kazanması ve normal hayatını devam ettirirken gerek duyuldukça kendini eğitmesi ile olur. Zaman, çok balık verme değil, balık tutmasını öğretme zamanıdır.

Değişimin yavaş olduğu ve önde gelen bilgi kaynağının da eğitim kurumları olduğu eski zamanlarda eğitimin omurgası **örgün eğitim** idi. Kişiler okullarda formel eğitimleri sırasında öğrendikleri bilgileri ve kazandıkları becerileri ve deneyimleri uzun yıllar kullanabiliyordu. Mezuniyetten sonra okul dışında **bilgiye ulaşmak zor** olduğundan, öğrencilik döneminde mümkün olduğunca fazla bilgi ve beceri kazanmak önemli idi. Bunun sonucu olarak müfredat programları ağır ve ders yükleri fazla idi. Ancak içinde bulunduğumuz modern çağda gözlemllediğimiz hızlı değişim ve bilgiye ulaşmadaki kolaylık, bu resmi tamamen değişmiş ve eski sistemin gerekçelerini geçersiz kılmıştır. Kaldı ki araştırmaların gösterdiği gibi, okulda aktarılan bilgilerin çok küçük bir oranı öğrencilerin dağarcığında kalmaktadır.

Eğitimde **öğrenciye bilgi aktarmaya dayalı eski paradigma**, yerini araştırma, düşünme, sorgulama, keşfetme, hayal gücünü kullanma ve yaratıcılığını geliştirme, çok öğrenmekten çok öğrenilen bilgiyi uygulama gibi 21. yüzyıl becerilerine dayalı **yeni paradigmaya** bırakılmaktadır. Devasa bilgi bankaları yüklü bilgisayarların da ancak düşünen ve hayal eden kişilerin elinde bir değeri vardır. Zaten bu yüzden akıllı aletlerin ve robotların yok edemeyeceği ve yerlerini alamayacağı işler, **hayal gücü, yaratıcılık ve yumuşak beceriler** gerektiren işler olacaktır.

Akıl ve bilimin hükmettiği çağımızda, eğitimde de **ne yapıldığı, niçin yapıldığı ve ne amaçlandığı** sorgulanmalı, böylelikle rasyonel bir zemin oluşturulmalıdır. Eğitimin her aşamada **evrensel değerlere, bireysel beklentilere ve değişen dünya gerçeklerine** uyumlu ve ihtiyaçlarına cevap vermeye odaklı bir hedefi olmalıdır. Sistem her seviyede şeffaf olmalı, kendini sorgulamalı ve sonuçlardan hesap vermelidir. Liseler, öğrencileri yükseköğretim kurumları ile beraber gerçek hayata da hazırlamalı, tüm lise öğrencilerine **mesleki beceri sahibi olma** fırsatı sağlanmalıdır.

Eğitimde **esneklik ve serbestlik** esas olmalıdır. Geliştirilen standartlar ve bağımsız sertifikalandırmalar ile de **kalite** öne çıkarılmalıdır. Devlet merkezli eğitim sisteminden **birey merkezli** bir sisteme geçilmeli ve bireyin yetenekleri ölçüsünde ve kendi hızında gelişimi sağlanmalıdır. Bilgi çağında en büyük zenginlik olan beyin gücü ancak böyle gelişir. **Verimlilik için bürokrasi azaltılmalı** ve olası suiistimallere karşı önlemler olarak **güvene dayalı** bir sistem oluşturulmalıdır. Bakanlık, il yöneticilerine: il yöneticileri, müdürlere; müdürler, öğretmenlere; öğretmenler de öğrencilere güvenmelidir.

Yetki ve sorumluluk birlikte gelmeli ve her yönetim seviyesinde yeterince inisiyatif kullanma ve serbest hareket etme alanı olmalıdır. Merkezde tek elde toplanmış olan yetkilerin çoğu – yeni müfredat geliştirme ve öğretmen atamaları dahil – yerel birimlere aktarılmalı ve **kararların yerel seviyede alınması** sağlanmalıdır. Örneğin okul müdürlerine

okulun yönetimi ile ilgili geniş yetkiler verilmeli ve okulla ilgili harcamaları **okula tahsis edilmiş olan bütçeden** yapabilmelidir. Ders kitabı yazma işi de serbest rekabet ortamı içinde özel sektöre bırakılmalı, Bakanlık sadece başlıklar halinde genel içeriği belirlemekle yetinmelidir. Merkezi yönetim vizyon oluşturucu, ön açıcı ve destekleyici bir rol oynamalı, mikro yönetimden uzak durmalıdır.

EĞİTİMDE YENİ PARADİGMANIN TEMEL İLKELERİ

Dünyadaki hızlı değişime ve bilgi çağının gerçekliklerine uyum çerçevesinde kurgulanan yeni eğitim paradigmasının temel ilkeleri veya yapı taşları aşağıda **10 madde** halinde özetlenmiştir. Bu ilkeler, çağdaş bir eğitim sisteminin **temel referansları** veya **anayasası** olarak işlev görebilecek temel prensiplerdir. Bu ilkeler, eğitimde **ciddi bir anlayış değişikliğine** ve **paradigma kaymasına** işaret etmektedir. Ve başta öğrenciler ve öğretmenler olmak üzere eğitim ile ilgili tüm paydaşlarda **zihinsel bir dönüşüm** gerektirmektedir. Bazılarına yeni gibi görünse de bu ilkeler, gelişmiş ülkelerde en iyi eğitim sistemlerinde on yıllardır rutin uygulama olarak takip edilen temel referanslardır. Bu temel ilkelerin hayata geçmesi ölçüsünde Türkiye'deki eğitim sistemi 21. yüzyıl dünyasının gerekleri ve gerçeklikleri ile uyumlu hale gelecek ve bunun olumlu etkileri **kişisel gelişimden ekonomik güçlenmeye** kadar yaşamın her alanında görülecektir.

İLKE 1 – Birey-merkezlilik

Her birey **farklıdır, özeldir ve önemlidir**. Bireyler arasındaki farklılıklar bir tehdit değil, potansiyel bir kaynak ve zenginliktir. Bireylerin doğuştan getirdikleri doğal yeteneklerinin önemi, ülkedeki petrol ve madenler gibi doğal kaynakların öneminden az değildir. Bireysel yetenekler dahil **her türlü kaynak israfından** kaçınmak aklın ve vicdanın gereğidir. Çağımızda en güçlü, en zengin ve en prestijli ülkeler, en zengin doğal kaynaklara sahip olanlar değil, en eğitilmiş ve donanımlı insan sermayesine sahip olanlardır. Sürdürülebilirliğin de en büyük teminatı, **eğitilmiş ve 21. yüzyıl becerileri ile donanımlı** insan envanteridir. Bireyselliğin ve bireysel hak ve özgürlüklerin ön plana çıktığı bu hürriyetler çağında, farklılıkların ve farklı tercihlerin tanınması ve saygı gösterilmesi, insanlığa ve zamana saygıdır.

Hukukta imtiyazsızlık esas olup hâkim karşısında herkes eşit olduğu gibi, eğitimde de **erişim ve fırsat eşitliği** esastır. Ancak eşit olmayanlara eşit muamele yapmak eşitsizliktir. Bir çiftlikte koyun ve ineklere eşit miktarda yiyecek vermek adalet değil, birini mide fesadına diğerini de açlığa mahkûm etmektir. **Adalet**, farklılara farklılıklarıyla uyumlu farklı muameleyi gerektirir. Eğitim sistemi, bireyler arasındaki farklılıkları görmezden gelip, baskılayıp veya yontup herkesi tek bir tipe zorlamak yerine, **bireylerin meyilleri, hayalleri ve yetenekleri doğrultusunda** farklı yönlerde gelişimlerini desteklemek üzerine kurgulanmalıdır. Eğitimde nihai hedef, tüm eğitim sisteminin, her bir öğrencinin olabileceğinin en iyisini olmasını mümkün kılmak olmalıdır.

Eğitim hizmeti veren kişi ve kurumların '**hizmetçi**,' eğitim hizmeti alan öğrenenlerin de '**efendi**' konumunda olduğu açıkça görülmelidir. Okullar, öğrencilerin bireysel gelişimlerinin etkin olarak sağlandığı verimli zeminler; öğretmenler de bunun gerçekleştiricileri konumunda olmalıdır. Çocuklardaki **yetenek çekirdeklerinin** bir çalı olarak kalması ile bir çınar ağacı olması arasındaki farkı yaratan etken, bireyler arası farklılıklara saygılı **demokratik eğitimidir**. Birey merkezli bir sistemde başarı kriterleri, haliyle farklı bireyler için farklı olacaktır. Her birey, kendisi için hedeflenen gelişimlere ulaştığı ölçüde başarılı addedilecektir.

Birey merkezli eğitimde okullar, öğrenenlerin kişisel gelişimlerine ve onların hayata hazırlanmalarına odaklanır. Bunu da **öğrencileri etkinliklerin merkezine koyarak**, öğrenmeyi her öğrencinin ihtiyacına göre bireyselleştirerek ve öğrencileri **'yaparak ve yaşayarak öğrenme'**ye ortam hazırlayarak yaparlar. Öğretmenler sistemli düşünme, eleştirel bakma, analiz etme ve bilgiyi sentezleme, problem çözme, yeni durumları irdeleyebilme, ekip ruhuyla birlikte çalışabilme, uzlaşmazlıkları çözümlenme ve bilgi ağlarında etkin olarak gezinebilme gibi geçişken temel becerilerin tüm derslerde edinilmesi ve pekiştirilmesine özel gayret göstermelidirler. **Öğrenme rehberleri ve gerçekleştiricileri** konumunda olan öğretmenlerin elbette kendilerinin de uzmanlık alan bilgilerine ek olarak, bu yumuşak becerilerini geliştirmeleri ve zamanla yeni beceriler edinmeleri gerekir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne göre çocuklar ve gençler sadece eğitim ve eğitime erişim hakkına değil; yaşamlarını, kişiliklerini ve saygınlıklarını korumayı ve kendilerini gerçek hayata hazırlamayı amaçlayan **insan hakları temelli nitelikli bir eğitim hakkına** sahiptir.¹⁶ Bugünün çocuklarının yarının demokrat, üretken ve mutlu yetişkinleri olmasını mümkün kılacak nitelikli eğitim sağlamak, toplumların öncelikli olarak yerine getirmesi gereken bir sorumluluktur. Bu çerçevede öğrenenler merkeze konur ve eğitimin amacı, içeriği ve yöntemi **'çocuğun yüksek yararı'** ilkesine göre belirlenir. Tıpta her hastanın farklılığını ifade eden 'hastalık yoktur, hasta vardır' anlayışı yaygındır. Eğitimde de her öğrencinin farklılığını tanıyan **'öğrenme yoktur, öğrenen vardır'** anlayışının yerleşmesi ve öğrencilerin sürü yerine farklı bireyler muamelesi görmesi önemlidir. Her birey farklı öğrenir. Öğrenmenin bireyselliği, öğretme yönteminin de bireylere göre uyarlanmasını gerektirir.

Okullarda klasik **salt bilgi aktarımı** yaklaşımından **bilgiyi 'üretme, elde etme, değerlendirme ve doğrulama' aşamalarını kapsayan bir yaklaşıma** geçilmelidir. Öğrenciler hem bireysel olarak hem de birlikte, araştırma ve yorumlamayı da içeren öğrenme süreçlerine yönlendirilmeli ve derin bir anlayış kazanmaları için yeterince zaman tanınmalıdır. Öğrencilerin inisiyatif kullanması, okullarda kademeli olarak bağımsız hareket etmesi ve işbirliği içinde çalışıp birlikte iş üretmesi teşvik edilmelidir. Öğrencilerin **farklı yollardan bilgiye erişim pratiği** geliştirilmeli ve bilgi kaynaklarının çokluğu, kalitesi ve zamanla değişimi farkındalığı oluşturulmalıdır.

Kalabalık sınıflarda öğrenciler gruplar halinde çalışıyor olsa dahi, öğretmenlerin, **eğitimi bireyselleştirmeyi başarması** zordur. Ancak bu konuda teknoloji imdada yetişmek üzeredir. Yapay zekanın artık evlerimize ve akıllı telefonlarımıza girmeye başladığı günümüzde bireyselleştirilmiş eğitim konusunda yapay zekâ temelli **'Eğitim Asistanları'** çalışmalarında sona yaklaşmıştır. Bazı ülkelerde yeni bir eğitim sistemi olarak konuşulmakta olan **'Tersyüz Edilmiş Sınıf'** (Flipped Classroom) kavramı ile, öğrenmenin, bilgisayarlar, tabletler, telefonlar, TV'ler ve belki 'Eğitim Asistanları' ile sınıf ortamı dışında gerçekleşeceği ve öğrencilerin sınıfta bu bilgileri öğretmenlerin yardımıyla pekiştireceği ve sosyal beceriler edineceği bir modele doğru geçiş ufukta görülmektedir. Bu modelde öğretmenler öğrencilere bilgi aktarmak yerine **koçluk yapacak** ve her anlamda 'örnek insan' olarak öğrencilerin yaşam becerilerini geliştirmeye odaklanacaktır.

İLKE 2 – Öğretmen-temellilik

Eğitimde en başarılı ülkelerin öne çıkan ortak özelliği, eğitim sistemini **öğretmenler üzerine bina etmeleri** ve zorlu bir süreç sonunda seçilen öğretmenlere de öğretim alanında tam bir **otonomi ve hareket serbestliği** vermeleridir. Sistem, çocukların kişisel ve akademik gelişiminde kilit rol oynayan öğretmenleri, adaylar arasından öğretmen yetkinlikleri açısından

¹⁶ https://www.unicef.org/turkey/pdf/_gi17.pdf, Erişim: 1 Eylül 2018

en donanımlı olanlarını seçerek belirler. Eğitim sisteminin öğrenci ve velilere dönük yüzü öğretmenlerdir ve bir eğitim sisteminin kalitesi, **öğretmenlerin kalitesi ile sınırlıdır**. Çünkü kurgulanan sistemin sahadaki gerçekleştiricileri öğretmenlerdir.

Çocukların **okulu ve öğrenmeyi sevip sevmemeleri** ve okulda mutlu olup olmamaları arasındaki farkı yaratanlar da başta yine öğretmenlerdir. Öğrenci başarısında okul kaynaklı en belirleyici etken, **öğretmen niteliğidir**. Dolayısıyla öğretmenler, çocukların bugün ve gelecekte mutlu ve başarılı olmalarında hayati rol oynamaktadırlar. Her birey bir dünyadır ve öğretmenler bireylerin dünyalarını ve dolayısıyla dünyayı değiştirme konumundadır.

Geleneksel aktif konumdaki **'bilen ve konuşan öğretmen'** ile pasif konumdaki **'bilmeyen ve dinleyen öğrenci'** modeli, artık yerini 'kendisi kendi hızında sorgulayarak, gözlemleyerek, araştırarak, karşılaştırarak, deneyerek ve deneyimleyerek öğrenen aktif öğrenci' ile 'destek olan, rehberlik eden ve yol gösteren bilge öğretmen' modeline bırakmaktadır. Bilgi kaynaklarının artması ve bilgiye ulaşmanın kolaylaşması ile bu daha da hızlanarak böyle olmaktadır.

Dünden farklı olarak, günümüzde bilgi her yerdedir ve öğretmenlerin artık **bilgi üzerinde bir monopollerini** yoktur. Bilişim ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve internetin yaygınlaşması ile farklı kalite ve formlarda bilgiye kolayca erişilebilmektedir. Belli bir bilgi lazım olunca akla gelen ilk kaynak konu uzmanı öğretmenler değil **Google**'dir. Hatta günümüz insanı bazen sürekli bilgi akışından bunalmaktadır.

Öğretmen, artık sınıftaki bilgili tek kişi değildir ve **teknolojiyi öğretmenlerinden iyi kullanan öğrenciler**, ilgi duydukları bir konuda daha güncel ve daha fazla bilgi sahibi olabilmektedirler. Bu teknolojik ortamda öğretmeni değerli kılan vasıflar öğretmenin bilgeliği, uzmanlık alanına derin vukufiyeti ve öğretim metotlarına hakimiyetidir. Bilgi çağında öğretmenlerin ana rolü gittikçe **koçluk, rehberlik ve yol göstericiliğe** doğru kaymaktadır. Bu da öğretmenlik mesleğinde etkin iletişime ek olarak gurup ve insan yönetimi becerisinin önemini arttırmaktadır.

Bugünkü **hızlı değişim ortamında** eğitim de zamanın gerçekliklerine adapte olabilmeli ve gerektikçe değişebilmelidir. Tabii öğretmenlerin kendileri de değişime açık olmalıdır. Değişken ortamlarda aktif bir rol üstlenebilmeleri ve inisiyatif kullanabilmeleri için, öğretmenlere güven duyulması ve **tam bir akademik özgürlük** sağlanması lazımdır. Eğitim sistemi de yeterince esnek olmalıdır.

Öğretmenlere güvensizliğe dayanan ve hareket alanlarını daraltıp onları adeta robotlaştıran bugünkü katı, tek tipçi ve dayatmacı öğretim programları ile ulaşılan öğrenim çıktıları ciddi olarak irdelenmeli ve **öğretmene güvene dayanan öğrenci-merkezli** öğretim yaklaşımı hayata geçirilmelidir. Bu yaklaşım, öğrencileri de öğrenmeyle ilgili karar mekanizmasının aktif bir parçası yapar ve onların öğrenmeye ve okula olan ilgisini ve aidiyet duygusunu artırır. Birey olarak kendisine ve düşüncelerine **saygı gösterildiğini ve değer verildiğini** gören öğrencinin hem özgüveni artar hem de farklı düşüncelere saygı göstermeyi öğrenir.

İyi bir öğretmen, öğrencilerini sadece öğrenmenin değil aynı zamanda öğretmenin de aktif bir parçası yapar. Ve **öğrencilerin birbirlerinden öğrendikleri** ve birbirlerinin bilgisini değerlendirip kritik ettikleri **demokratik ve katılımcı bir ortam** oluşturur. Öğretmenle birlikte diğer öğrencilerle iletişim içinde öğrenmeyi öne çıkaran öğrenci merkezli bu öğretim yöntemi, **aktif katılımı öğrenmeyi** sağladığı gibi, eleştirel düşünme, öğrenmesini öğrenme, iletişim,

uzlaşma, karar verme, ekip çalışması ve problem çözme gibi **21. yüzyıl becerilerinin** de pekiştirilmesine yardımcı olur.¹⁷

Öğrenci merkezli öğretim, öğretmen ile öğrenciler arasında **karşılıklı saygıyı ve güveni** de tesis eder. Araştırmalara göre öğrenciler birbirlerinden öğrendiklerinde içeriğin %90'ını, klasik ders verme yöntemiyle öğrendiklerinde ise içeriğin sadece %10'u akıllarında tutmaktadırlar. Bu durum öğrenci-merkezli ve yaparak öğrenme yönteminin etkinliğini göstermektedir.

Eğer bir okulun performansının hesabı **okul müdüründen** sorulacaksa, o okula öğretmen alımında en fazla söz hakkı o okulun müdürüne verilmelidir. Öğretmen alımında da adayların sadece bilgi seviyelerine değil, testlerle ve hatta mülakatlarla ölçülemeyen **öğretmenlik sanatı becerilerine** ve kişi olarak **mesleğe uygunluğuna** bakılmalıdır.

Nitekim **Harvard Üniversitesi** tarafından 2010'da 'İlk ve Ortaokullarda Öğretmen Etkinliği' üzerine yapılan bir çalışma ve hazırlanan rapor, **sınıflarda öğretme etkinliğinin, eğitim fakültesinden mezun olup olmama, mezun olunan üniversite veya yüksek lisans yapmış olmayla bir ilişkisi olmadığını** ortaya koymuştur.¹⁸ Hatta raporun yazarları iyi bir öğretmeni, eğiterek değil seçerek bulmanın daha kolay olduğu sonucuna varmışlardır. Bir eğitim fakültesinden mezun olmak, öğretmen olmak değildir. **Öğretmenlik bir sanattır** ve öğretme becerisi diploma veya KPSS türü test sınavlarıyla ölçülemez. ABD'de öğretmenlerin yarısının ilk 5 yılda mesleklerini bırakıp piyasada daha iyi işlere girmeleri gösteriyor ki gerçek hayat becerileriyle donanımlı olarak yetişen öğretmenler iş piyasasında oldukça rekabetçi bir konumdadırlar ve sadece öğretmenlik mesleğine mahkûm değildirler.

Sıradan bir **iş ilanında** önce işin tanımı verilir, sonra da işe alınacak kişide **aranan nitelikler** belirtilir. Toplumlar için en önemli iş olan eğitimin her aşama için en detaylı bir şekilde tanımlanması ve işe alınacak öğretmenlerde aranan niteliklerin belirtilmesi aklın ve ciddiyetin gereğidir. Başarılı bir eğitim, öğretmenlerde olması gereken **niteliklere sahip donanımlı öğretmenlerin işe alınmasıyla** başlar. Öğretmenlerin alanları ile ilgili yeterli bilgiye sahip olması, öğretmenlerde aranan niteliklerden sadece birisidir. Gereklidir, ancak yeterli değildir.

Aklı başında hiçbir okul yöneticisi, sadece 'Öğretmenlik Alan Bilgisi Testi' sonuçlarına bakarak öğretmen almaz. Öncelikle, **öğrencilerle çalışma isteği** ve onlarla iletişim kurabilme becerisi, açık fikirlilik, uyumluluk, pedagojik yetkinlik ve etkinlik gibi **testlerle ölçülemeyen yumuşak becerilere** bakar. Sonra da adayın **öğretim yöntemini gözlemleyerek**, öğrencilere saygılı ve sınıf yönetiminde başarılı, yenilikçi, yaratıcı, yaklaşımını sınıfın seviyesi ve öğrencilerin ihtiyaçlarına göre uyarlayabilen ve öğrencilerin gelişimine odaklanabilen öğretmenleri kadrosuna katmaya gayret eder. Öğretmenlerin zaman içinde birlikte çalışma, **ekip olarak ders verme** ve işbirliği yapma becerilerini edinmeleri beklenir.

Hiçbir ülke **yazılı veya sözlü bir trafik sınavındaki** başarıya dayalı olarak **sürücü ehliyeti** vermez; hiçbir şirket de direksiyon testini geçmemiş bir kişiyi şoför olarak istihdam etmez. Hiçbir kurum, adil olsun diye işe alacağı şoför adaylarını yazılı trafik bilgisi sınavındaki puanlarına göre sıralayıp işe almaz. Böyle yapmak yolcuların hayatını tehlikeye atmak ve onlara zulmetmek olur. Benzer şekilde, hiçbir basketbol takımı, basketbol hakkında **yazılı bir sınavdaki puanlara göre basketbol oyuncusu** alıp sahaya sürmez. Araştırmaların da gösterdiği gibi, sınıf ortamındaki performans ve mesleki etkinlik ile bu tür testlerde alınan puanlar arasında bir bağlantı yoktur.

¹⁷ <https://www.coe.int/t/dg4/education/pestalozzi/Source/Documentation/T21/FinRepEn.pdf>, Erişim: 1 Eylül 2018

¹⁸ http://www.hks.harvard.edu/pepg/MeritPayPapers/Chingos_Peterson_10-08.pdf, Erişim: 1 Eylül 2018

Daha önce de vurgulandığı gibi, öğretmenlik bir sanattır. '**Öğretme Sanatı**' başlıklı çok sayıda kitap da yazılmıştır. En iyi öğretmen, hafızasına en fazla bilgiyi yüklemiş olan değil, öğretme sanatını sınıf ortamında en iyi icra eden kişidir. O yüzden, **test türü bir sınavla tiyatro oyuncusu, ressam veya müzisyen alımı** ne kadar geçersiz ise, yazılı veya sözlü sınav becerisine dayanan bir sistemle öğretmen almak ve öğretmenlerin yükselmelerinde yine bu tür sınavları esas tutmak da o kadar geçersizdir ve gerçeklikten kopukluktur. İşe alımlarda mesleki performans da değerlendirilmeli ve ilk kontratlar kısa süreli olmalıdır.

Çoğu öğretmenin hayatı **akademik ortamlarda** geçmiştir – okullarda öğrenci olarak başlayıp üniversitelerde öğretmenlik eğitimini tamamladıktan sonra da okullarda öğretmen olarak meslek hayatına atılarak. Öğrencileri akademi-dışı bakış açılarına da maruz bırakarak eğitim deneyimlerini zenginleştirmek için, öğretmen kadrosuna eğitim sektörü dışından birikimli kişilerin kazandırılmasının faydalı olduğu da dikkate alınmalıdır.

Başarılı bir eğitim sistemi, önce bilgi çağının gerekleri ve 21. yüzyıl çocuklarının gerçeklikleri ve beklentileriyle uyumlu niteliklere haiz **öğretmen profilini** belirlemelidir. Öğretmen yetiştiren kurumlar da bu niteliklerin kazandırılmasına odaklanmalı ve bununla ilgili yöntemler ve internet ortamında da kullanılabilecek içerikler geliştirmelidir. **Stajyer öğretmenler** de belirlenen öğretmen profilindeki niteliklere göre değerlendirilmelidir. Geleceğin öğretmen modelini oluşturan temel nitelikleri belirlemek ve bu niteliklerin nasıl ölçüleceği ile ilgili yöntemler geliştirmek önemlidir. Öğretmenlik becerilerinin gelişimi için **mentörlük sistemi** ile birlikte **ölçme, değerlendirme ve geri bildirme mekanizmaları** etkin olarak kullanılmalıdır. Aynı zamanda, işlerini başarı ile yapabilmeleri için, öğretmenlere mutlu olacakları ortam ve koşullar sağlanmalıdır.

Bu durum, **öğretmen eğitimi** konusunun masaya yatırılmasını ve yeni öğretmen paradigması ışığında yeniden kurgulanmasını gerektirmektedir. Türkiye'deki mevcut sistem, lise mezunlarını sadece çoktan seçmeli bir sınavda alınan puana göre kabul eden ve içerik ağırlıklı eğitim veren '**Eğitim Fakültesi**' modelidir. Öğretmen adaylarına eğitimleri sırasında alanları hakkında bilgi aktarılır ve öğretmenlik mesleği ile ilgili formasyon eğitimi verilir. Sistemin temel felsefesi, öğretmenlerin verecekleri derslerin içerikleri ve öğretmenlik sanatı hakkında yeterince bilgi sahibi olmalarıdır.

Finlandiya gibi öğretmenlik mesleğini bilgiden çok bir performans olarak gören ülkelerde ise, öğrenciler Eğitim Fakültelerine kabul edilmeden önce **bir dizi mülakattan** geçirilir ve kişilikleri, motivasyonları ve mesleğe uygunlukları değerlendirilir. Bu değerlendirmeye göre de fakülteye kabul kararı verilir.¹⁹

Diğer bir model ise, sadece öğretmenlik sanatının öğretildiği '**Eğitim Akademileri**' modelidir. Akademiye Türkçe, Matematik, Sosyoloji, Müzik, vb. bir alanda eğitim görmüş olan **üniversite mezunları** alınır. Akademiye başarı ile tamamlayanlara da '**öğretmenlik sertifikası**' veya eğitimde **yüksek lisan** derecesi verilir. Mezunlar bu sertifika ile öğretmen olarak işe başvurabilirler. Türkiye'de bu eğitimi '**Formasyon Eğitimi**' adı altında Eğitim Fakülteleri vermektedir.

Akademiler alan içeriği ile uğraşmaz; **sadece öğretmenlik mesleğine** odaklanırlar. İçeriğe ulaşmanın kolaylığı ve bilginin sürekli değiştiği ve geliştiği göz önüne alınırsa, okul öncesi ve ilköğretim dışında, öğretmen eğitiminde **Akademi modeli** daha uygun görünmektedir. Akademiye tıp ve mühendislik gibi uygulamalı bölümlerin mezunları da kabul edilebilir. Akademiye kabul işleminin bir parçası olarak adayların mesleğe uygunluklarını değerlendirmek için **mülakatlar** yapılabilir ve kişilerin mesleki eğilimlerini ortaya koyan testler verilebilir.

¹⁹ <https://www.bbc.com/news/uk-21354932>, Erişim: 1 Eylül 2018

Bilişim teknolojilerindeki gelişmeler ve bilgiye ulaşımındaki kolaylık **öğretmene olan ihtiyacı** azaltmamış, aksine standartları yükselterek daha da arttırmıştır. Her meslek gibi öğretmenlik mesleği de **çok daha karmaşık ve çok yönlü** bir hal almış, mesleki etkinlik için **yeni beceriler edinmeyi** gerekli kılmıştır. Bu durum öğretmenlerin **'yeniden eğitimi'** zaruri kılmaktadır. 20-30 yıl öncesinin eğitimi ile yetişmiş ve kendilerini yenilememiş öğretmenlerle eğitimde başarıya ulaşmak mümkün değildir. **AB eğitim destek fonları** kullanılarak öğretmenler hizmet içi eğitimden geçirilmeli, eğitimdeki yeniliklerle donatılmalıdır. Eğitimdeki başarısından dolayı tüm dünyanın dikkatlerini çeken **Finlandiya'daki eğitimin başarısı**, 1980'li yıllarda öğretmenlerin sistematik bir şekilde eğitimi ile başlamıştır.

Eğitimde yeni paradigma ile, eğitimde **bireysel öğrenme ve gelişimi** merkeze koyan **'öğrenme sanatı'** ön plana çıkmıştır. Öğrenme yerleri de okullar ile sınırlı kalmaktan çıkmış, tüm yaşam alanı öğrenme alanı olmuştur. Öğrenmede artık sadece okul ve öğretmenler değil, aile, toplum, medya ve öğrenenin kendisi aktif rol üstlenmektedir. Formel eğitimde, bu genişletilmiş öğrenim alanındaki deneyimleri ve kazanımları bütüncül bir bakış açısıyla anlamlı ve tutarlı bir bütün olarak entegre eden yeni bir yaklaşıma ihtiyaç vardır. Bu gerçeklik, okullarda artık **'bilgili' değil 'bilge' öğretmenlerin** varlığını gerekli kılmaktadır.

Eğitim sistemleri ve okullar **içerik-güdümlü** yaklaşımdan süreç veya **işlem-güdümlü** yaklaşıma ve **araştırma-temelli öğrenmeye** dönüştükçe, hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin yeni beceri ve yetkinlikler kazanması için zemin oluşmaktadır. **Konu-tabanlı katı müfredatlar** da yerlerini sınıfın durumuna göre uyarlanabilen ve özümseme ve farklı düşünmeyi ön plana çıkararak esnek öğretim planlarına bırakmaktadır. Dünya ve olaylar hakkında bilgi edinilmesine yönelik geleneksel eğitim sistemi de yerini, dünyayı ve olayları farklı boyutlarıyla keşfetmeye ve eleştirel bakış açısıyla irdelemeye yönelik aktif ve katılımcı bir sisteme bırakmaktadır.²⁰

İyi bir öğretmen, herkes için **tek tip bir öğretim yöntemi** uygulamak yerine, öğretim yöntemini farklı sosyal ve kültürel altyapılardan gelen çocukların en iyi öğreneceği şekilde uyarlar. Zamana uygun iyi öğretmenlik, bilgileri birbiri ardına sıralamak değil, öncelikle öğrencide bilgiye karşı zevkli bir açlık hissi olan merakı uyandırma becerisidir. Motive edici ve zihinleri zonklatıcı sorularla öğrenme arzusu tahrik edilen ve doğal merakı harekete geçen öğrenciler, iştahla öğrenme ziyafetine katılırlar. Öğretmenlere düşen, kendi kendilerine öğrenmeleri için öğrencilere gerekli özgüveni kazanmalarını sağlamak ve **öğretmenlere bağımlılığı azaltmak ve hatta kaldırmaktır**. Bir öğretmenin yapacağı en önemli şey, öğrencilere akıllarını kullanmayı ve öğrenmeyi öğretmektir.

Çağdaş öğretmenleri geleneksellerden ayıran önemli bir özellik, bilgiden ziyade **hayal gücü ve yaratıcılığı** ön plana çıkarmaları ve **öğrencilerine ilham kaynağı** olmalarıdır. Bilgi elbette önemlidir. Ama hayal gücü ve yaratıcılık olmadan yalın bilgi ile gelişim sağlanamaz. Bir konuyla ilgili sorulara cevap verebilmek önemlidir. Ama o konuyla ilgili ufuk açıcı soru sorabilmek daha da önemlidir. Çünkü **daha önce sorulmamış yeni sorular** hayal gücü ve yaratıcılık gerektirir ve yeni cevaplar bulunmasının yolunu açar. O yüzden bir ülkedeki eğitim sistemi sadece ulusal ve uluslararası sınavlarda gösterilen başarıya göre değil, hayal gücü ve yaratıcılığın gelişmişliğinin göstergeleri olan patentlenebilir **yeni buluşlar**, hayranlık uyandıran **sanat eserleri** ve hayatı kolaylaştıran **yeni tasarımlar** gibi, sınavlarla ölçülemeyen çıktılarını da dikkate alarak değerlendirilmelidir.

Dünyadaki süregelen **hızlı değişim**, eğitimle ilgili tüm tartışmaların da arka planını oluşturmaktadır. Okulların da parçası olduğu **toplumlar sürekli değişmektedir**. Sosyal ve kültürel dokunun değişmesiyle de yeni nesil öğrencilerin dünyaya, topluma ve okula bakışları değişmektedir. En önemlisi de eğitimin içeriği, hedefleri ve yöntemlerinin değişimiyle

²⁰ <https://www.coe.int/t/dg4/education/pestalozzi/Source/Documentation/T21/FinRepEn.pdf>, Erişim: 1 Eylül 2018

Öğretmenlerden olan beklentiler değişmektedir. Dolayısıyla öğretmenlik mesleği, ismi aynı kalsa da, sürekli olarak evirilmekte ve değişmektedir.

Bu değişken ortamda öğretmenlerin karşılaştıkları en büyük zorluk da değişimlere ayak uydurabilmeleri ve profesyonel bir eğitmen olarak mesleki gelişime aktif olarak odaklanabilmeleridir. Bunun için de **öğretmenlerin becerilerinin güncellenmesine** yönelik zorunlu **mesleki eğitimlerin** sayısı, kapsamı ve kalitesi artırılmalıdır. Aksi takdirde eğitim sistemlerindeki değişimler, toplumsal değişimlerin gerisinde kalmaya devam edecek ve eğitim kurumları ile toplum arasındaki makas açılacaktır.

Deneyim önemli bir bilgi kaynağıdır ve öğretmen yetiştiren kurumların eğitime yaklaşımları ve kültürleri, alınan eğitim kadar önemlidir. Yetiştirdikleri öğretmen adaylarının öğrenci-merkezli olmasını isteyen üniversitelerin, başta kendileri **öğrenci-merkezli eğitim** uygulamalı ve **örnek oluşturarak öğretmelidir**. Öğretim elemanları, yaklaşım ve davranışlarının mezunlar tarafından kopyalanacağını ve onlar tarafından uygulanacağını bilincinde hareket etmelidir. Öğretmenlerin üniversitelerde aldıkları eğitimin, daha sonra alacakları eğitimler için **sadece zemin oluşturduğu** da unutulmamalıdır.

Hayatı **sosyal medya** ile tanımış olan ve sınıfta öğrendiklerinden daha fazlasını okul **dışında öğrendiklerini düşünen** yeni nesil öğrencilerin öğrenmeye bakışları eskilerden farklıdır. Bu ve benzeri mülahazalar, yüksek kaliteli öğretmen eğitiminin **hayatboyu öğrenme perspektifinden** planlanmasının önemini göstermektedir. Bu da ancak öğretmenlere mesleklerini icra etmede etkin destek sağlayacak **'sürekli profesyonel gelişim'** politikalarının hayata geçirilmesi ile başarılabilir. Öğretmen eğitiminde anahtar, kaliteli hayatboyu öğrenime erişimdir. Birbirinden öğrenme, yenilikçi öğretim yöntemlerini araştırma, yerel, ulusal ve uluslararası network oluşturma ve iletişim becerilerini geliştirme gibi pratikler hayatboyu öğrenmeye destek olur.

Yetki ile birlikte **sorumluluk ve hesap verebilirlik** gelir. Bu da **ölçme ve değerlendirmeyi** gerektirir. Bir okuldaki öğretmenlerin performansları, öğrenci ve velilerin de görüşleri alınarak objektif kriterlere ve verilere dayalı olarak okul müdürü tarafından değerlendirilmelidir. **Yıllık değerlendirmeler**, kontrat uzatımında, terfilerde ve performans ödemelerinde esas olmalıdır. **Müdürler** de her yıl, ilgili tüm paydaşların görüşleri alınarak, öğretmenler tarafından değerlendirilmeli ve değerlendirmeler İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerine iletilmelidir. İlgili paydaşların da görüşleri alınarak **İlçe Milli Eğitim Müdürleri** de Müdürler tarafından değerlendirilip değerlendirmeler İl Milli Eğitim Müdürlüklerine gönderilmelidir.

İl Milli Eğitim Müdürleri de yine ilgili paydaşların da görüşleri alınarak İlçe Milli Eğitim Müdürleri tarafından değerlendirilip değerlendirmeler Bakanlığın ilgili birimine iletilmelidir. Kaliteli eğitim için, **düşük performanslı öğretmen ve yöneticilerin** görevlerine son verilmelidir. Her meslekte olduğu gibi, eğitimde de iş garantisinin dayanağı liyakat yani işin hakkını vermek ve üstlenilen sorumlulukları hakkıyla yerine getirmek olmalıdır. Kurda şefkat kuzuya zulüm olduğu gibi, çocukların yarınlarının inşası işini liyakatsiz kişilerin eline bırakmak, **çocukların iyi eğitim hakkını** gasp etmektir ve zulümdür.

İLKE 3 – Evrensellik, Evrensel Değerler ve Dünya Vatandaşlığı

Sosyal varlıklar olan insanlar, ihtiyaçlarını karşılamak ve yaşam standartlarını yükseltmek için, toplum olarak **birlikte yaşamaya** ve işbirliği yapmaya muhtaçtır. Dün insanların çoğu tüm hayatlarını küçük bir köyde dünyanın geri kalanından habersiz olarak geçiriliyordu ve bu insanların dünyaları köyleri ile sınırlı idi. Ve her köyde farklı kurallar ve gelenekler oluşabiliyordu. Bugün ise bilişim ve iletişim teknolojilerinin gelişimi ve mobilitenin artmasıyla **tüm dünya adeta bir köy haline geldi** ve herkes 'dünyalı' oldu.

İnsanlar artık **internet** aracılığıyla tüm dünyaya ulaşabiliyor ve dünyanın her yerini oturma odasına getirebiliyor. Başkalarının sevinçleriyle sevinip hüzünleriyle üzüyor. Dünyanın bir yerinde olan bir olay, tüm insanları etkileyebiliyor. Eskiden köyler arası rekabet varken, bugün global ölçekte rekabet öne çıkıyor. Ve **rekabetçi avantaj** için uluslararası işbirlikleri yaygınlaşıyor. **Serbest dolaşım ve ticaret anlaşmaları** ile ülke sınırları sembolik hale geliyor. Dünya piyasasında rekabetçi olamayanlar, kendi ülkelerinde de rekabetçi kalamıyor.

Aynı yerküreyi paylaşmakta olan insanlar doğal olarak **küreseldir**. Dünyada genel düzenin, barışın ve huzurun sağlanması ve korunması için, **ortak bir zemin oluşturan küresel teamüllere, prensiplere ve ortak değerlere** ihtiyaç vardır. Dil, din, ırk ve coğrafi bölge ayırımı gözetmeden tüm insanların paylaştığı ortak değerlere **evrensel değerler** veya **insani değerler** denmektedir. Örneğin 'adalet' ve 'doğruluk' önde gelen evrensel değerlerdir ve global ilişkilerde ortak zemin oluştururlar. İnsanların iç içe girmesi, iş birliklerinin artışı ve ilişkilerin yoğunluğu ile bu ortak zemin gittikçe büyümekte ve toplumlar arası farklar azalmaktadır. Artık herkes, birisi '**dünya vatandaşlığı**' olmak üzere adeta **çift vatandaş** konumundadır.

Toplumların uyum içinde birlikte yaşaması için **ortak paydaları** zaman zaman irdelenmeli ve gerekirse yeniden tanımlanmalıdır. Sağlam bir demokratik gelecek ve **güçlü bir toplumsal yapı** için karşılıklı saygı ve güven, hoşgörü, eşitlik, dayanışma, işbirliği, kanun ve kurallara itaat ve dürüstlük gibi insani değerler geliştirilmelidir. **Sürdürülebilir bir gelecek** için de sınırlı doğal kaynakların sorumluluk içinde kullanılması bilincinin yaygınlaştırılması ve gerekli davranış, bilgi ve becerilerin kazanılması gerekir. Öğrencilerin bununla ilgili değerleri özümsemesi için eğitimde gözlemlene, yansıma, araştırma ve deney yapmayı içeren deneyimsel öğrenmeye daha çok yer verilmelidir.

Futbolda küreselleşme büyük etapta gerçekleşmiştir ve uyuşu ne olursa olsun bir futbolcunun öne çıkan kimliği, formasını giydiği takımdır. Çok uluslu şirketlerin yaygınlığı, uluslararası şirket evlilikleri, şirket satın almalar ve şirket çalışanlarının global ölçekte mobilitesi, ekonomide de globalleşmenin ulaştığı boyutu göstermektedir. Eğlence sektöründe, sinema ve TV dizileri **küresel bir hayat tarzının** ve ortak bir anlayışın oluşmasında öncülük etmektedir.

YouTube, Facebook ve Twitter gibi sosyal medya ağları tüm insanları birbirine bağlamakta ve insanların birbirinden öğrenmelerinin, etkilenmelerinin ve duygularını paylaşmalarının zeminini oluşturmaktadır. Böylelikle **dünyalılık kimliği** ve **tüm insanlığa aidiyet duygusu** gittikçe öne çıkan bir üst kimlik halini almaktadır. Kuzey Kore gibi küreselleşmeye kapıyı kapatıp kendini dış dünyadan izole eden ve içe kapanan korumacı toplumlar ise dünya ailesinin en fakir ve en az gelişmiş üyeleri olarak yerlerini almaktadır. **Ülkeye aidiyet duygusuyla** ilgili yoğun eğitimlere, toplum mühendisliğine ve ideolojik formasyonlara rağmen, bu ülkeler vatandaşlarını ancak yasak, tehdit ve kalın duvarlarla ülkede tutabilmektedir.

Küreselleşme **eğitim alanında** daha düşük ölçekte görülse de, çok sayıda eğitim kurumu dünyanın birçok yerinde okul veya üniversite kampüsü açmaya devam etmektedir. **Sanal ortamda** ise eğitimde tam saha bir küreselleşme gerçekleşmektedir. **Google** gibi arama motorları ve **Wikipedia, YouTube, TED Talks** ve **Khan Academy** gibi internet portalları ve hatta yabancı dil öğrenme siteleri, kaliteli eğitimi internete bağlanabilen tüm insanlar için ücretsiz olarak erişilebilir hale getirmiştir. Öğrenciler sınıf ortamında anlamadıkları veya daha fazla bilgi edinmek istedikleri konularla ilgili **başta YouTube** olmak üzere çok sayıda kaynağa internet ortamında kolayca ulaşabilmektedir.

İnsanlar artık **online dersler** olarak hiç ayak basmadıkları ülkelerin üniversitelerinden mezun olabilmektedir. Stanford ve Harvard gibi dünyanın en saygın

üniversitelerinin öncülüğünde kurulan **Coursera**, **Udacity** ve **edX** gibi kuruluşların internet ortamında verdiği bazı derslere dünyanın her yerinden yüzbinlerce kişi kayıt olmakta ve dersi aynı anda birlikte almaktadır. Mühendislikte dünyanın en önde gelen üniversitelerinden biri olan MIT'nin **videoya alınmış birkaç bin dersi** ücretsiz olarak tüm dünyanın erişimine açıktır. Bir eğitim sisteminin, sanal alemdeki bu sürekli güncellenen zengin eğitim kaynaklarını yok sayıp, öğrencilerin rağbet etmediği **ders kitaplarıyla sınırlı müfredatlarla kendini sınırlaması**, o ülke ve insanları için bir talihsizliktir.

Önce İngiltere, son yüz yıldır da ABD'nin bilim, sanat, teknoloji ve diplomaside, özellikle de bilişim ve iletişim teknolojilerinde öne çıkması ve diğer dünya ülkeleri üzerindeki nüfuzu, **İngilizceyi** dünyanın önde gelen dillerinden biri yapmıştır. İnternetteki içeriklerin ve bilimsel ve teknolojik yayınların çok büyük bir kısmının İngilizce olması, İngilizcenin diğer dillerden ayrışmasına ve **bilgi ve iletişimin evrensel dili** ve adeta **dünyanın resmi dili** olmasına sebep olmuştur. Artık gittikçe küreselleşen dünyada etkin ve fonksiyonel **'Dünya vatandaşı'** olmanın ve dünyada bir aktör olmanın yolu, 'Dünya dili' İngilizceyi çok iyi bilmekten geçmektedir.

Almanya menşeli **Bosch** ve Çin menşeli **Lenovo** gibi birçok global şirketin dili de **İngilizcedir**. İngilizcenin sadece bir yabancı dil olmaktan çıkıp **dünya dili** olması, yarının global dünya vatandaşlarının bugünden **İngilizce öğrenmelerini sağlamanın** önemini göstermektedir. İlkokuldan itibaren haftalık ders programlarında çok sayıda ders saati İngilizce öğrenimine ayrıldığı halde, tipik bir lise mezununun İngilizce beceri seviyesi çok düşüktür. Bu durum, **mevcut dil eğitimi yönteminin** etkin ve verimli olmaktan uzak olduğunu göstermektedir ve yeni bir yaklaşıma ihtiyaç vardır. Aslında internette mevcut içerikleri kullanarak enformel olarak okul öncesi yaştaki çocukların TV önünde ve internette harcadıkları zamanın sadece bir kısmında **İngilizce öğretmek** ve çocukların okula Türkçe ile birlikte İngilizce de biliyor olarak başlamasını sağlamak mümkündür.

Bilim ve teknolojinin **dini ve milliyeti** yoktur. Bu yüzden bilimsel ve teknolojik gelişmeler, kim nerede geliştirirse geliştirsün, tüm insanlığın ortak malıdır. Futbolcular gibi, bilim insanları ve teknoloji geliştiricileri de ulusal kimlikleri ve bireysel dünya görüşleri ne olursa olsun, bilim ve teknolojinin gelişimine yaptıkları katkı ölçüsünde değerlidir. **Bilim insanları ve araştırmacılar**, en büyük faydayı hizmet ettikleri kurum ve ülkeye sağlarlar. Bu tür kişileri cezbedebilen kurum ve ülkeler, bu bilgi çağında, büyük bir avantaj yakalamış olurlar.

Örneğin ABD'de yeni teknoloji üretiminin önde gelen merkezi olan **Silikon Vadisi'ndeki firmaları** kuranların yarısından fazlası, ABD'ye sonradan gelen yabancılardır.²¹ Bu yabancı beyin gücü ABD'de milyonlarca kişi için yüksek maaşlı istihdam yaratmışlardır. Bünyesine hiçbir yabancı futbolcu veya antrenör alamayan ve kendi iyi oyuncularını da başka takımlara kaptıran bir futbol takımının ulusal ve uluslararası müsabakalarda başarılı olması mümkün olmadığı gibi, **dışarıdan bilim insanı çekemeyen** ve hatta kendi bilim insanlarını dahi tutamayıp dışarıya kaptıran bir ülkenin de dünya bilim liginde başarılı olamayıp küme düşeceği açıktır.

Bugün bile hala **kendi milliyetlerinin üstünlüğüne inanan** ve başkalarına tepeden bakan, gücünü bilim yerine geçmişlerinde ve milliyetlerinde arayan ülkelerin içinde kaldığı geri kalmışlık, tarihten ders alınmadığını göstermektedir. Akıl, mantık ve bilimi bir kenara bırakıp **hamasi milliyetçiliği** ön plana çıkaranlar, o millete bilerek ve bilmeyerek kötülük etmektedirler. Alman milliyetçiliğinin yükselen değer olduğu 1930'larda 'Alman bilimi' adı altında sadece ulusalçı Almanların geliştirdiği bilime değer veren ve diğerlerini dışlayan ve aşağılayan yaklaşım, başta **Einstein** olmak üzere birçok değerli beynin **Nazi Almanya'sını terk etmesine** yol açmıştır. Bunun sonucu olarak **nükleer teknolojinin** Almanya yerine

²¹ Vivek Wadhwa, *Washington Post*, Oct. 4, 2011, Erişim: 1 Eylül 2017.

ABD'de geliştirilmesi, tarihin akışının değişmesine sebep olmuştur. Ve hamasi Alman milliyetçiliğinden en büyük zararı, Almanya görmüştür. Din ve milliyetlerine bakmaksızın yabancı beyinlere kapılarını açan ABD ise bilim ve teknolojiye dünya lideri olarak ülkesine ve insanlarına en büyük faydayı sağlamıştır.

İnsanlar **iç içe girmiş dairelerde** yaşarlar. Farklı dairelerde farklı konumları vardır ve farklı prensiplere tabidirler. En küçük daire, kişinin özel hayatıdır. Sonra ailesi, ülkesi ve dünya gelir. Bireylerin bu çoklu evrenlerdeki **çok boyutlu kimliklerini**, aidiyet duygularını ve ilişkilerini bir denge içinde iyi yönetmeleri gerekir. Herkesin çoğunlukla aileden ve toplumdaki kültürel normlardan kaynaklanan kendine has hayat prensipleri, inançları, dünya görüşü ve değer ölçüleri vardır. Farklı inanç ve dünya görüşü sahiplerinin ve farklı toplumlarda yaşayanların değerlerinde **farklılıklar olması**, yani neleri doğru ve neleri yanlış bulduklarının farklı olması, gayet doğaldır.

Bir ülkede düzen olması için o ülkede yaşayanların uymak zorunda olduğu **ortak kurallar** vardır ki bunlar **kanun** şeklinde olur. Toplumsal mutabakatı temsil eden bu kanunlara aykırı olmayan hiçbir değere devlet karışamaz ve karışmamalıdır. Gerçek bir demokraside devlet tüm çalışanlarıyla birlikte ücretli hizmetçi, bireyler ise efendidir. **Hizmetçinin efendisine değer veya ideoloji dayatmaya** hakkı yoktur. O yüzden kişisel hak ve özgürlüklerin ön plana çıktığı çoğulcu demokrasinin bir norm haline geldiği bu hürriyetler çağında devlet, genel bir demokrasi prensibi olarak, vatandaşlarına inanç, ideoloji ve değer ölçüleri empoze etmeye kalkmamalıdır.

Her ailenin, toplumun, iş yerinin, meslek grubunun ve ülkenin, mensuplarını bir davranış kodu oluşturan ortak prensiplerle bir arada tutan **değerleri** vardır. İnsanlar bu değerlere göre davranışlarını şekillendirir ve olayları değerlendirir. Küreselleşme ile insanlar **evrensel bir toplum** olarak yaşamaya başlayıp davranışları birbirlerini etkilemeye başlayınca, tüm insanları kuşatan ve dünya vatandaşları olarak birbirlerine bağlayan **ortak değerlere** ihtiyaç doğmuştur. **Akıl, bilim ve vicdan ışığında** hakkı gözetmeyi, insan haklarına saygı göstermeyi, genel faydayı ve sorunları barışçıl bir şekilde çözmeyi amaçlayan bu değerlere evrensel değerler denmiştir. **Evrensel değerler**, neredeyse tüm insanlar tarafından değerli görülür ve paylaşılır. Küreselleşen dünyada evrensel değerler, tüm ülkeler için bir norm, tüm insanlar için ortak bir referans oluşturmaktadır ve ülkeler tarafından adapte edilmektedir.

İnanç ve ideolojilerin bireylere bırakıldığı ve toplumsal kültürel yapıların homojenliğini kaybettiği günümüzde, evrensel değerler, genellikle siyasi iktidarların ideolojik sistemlerinden arındırılmış ortak ulusal değerlerle örtüşmektedir. O yüzden yarının dünya vatandaşlarının yetişeceği eğitim kurumlarında, hangi davranışların doğru ve hangilerinin yanlış olduğunun belirlenmesinde ve olayların irdelenmesinde, evrensel değerlerin temel referans alınması **birleştirici bir unsurdur**. Çünkü evrensel değerler, evrensel hak ve özgürlüklerle iç içedir ve bunda herkes mutabık kalabilir. Ayrıca, evrensel değerler, okullarda bazen milli değerler kapsamında empoze edilmeye çalışılan **ideolojik dayatmalara** ve dünya görüşü baskılarına karşı da en iyi bir kalkandır.

Okullar sadece bilgi ve beceri kazanma yerleri değildir. Kasten yapılsın veya yapılsın, okullar aynı zamanda davranışların da doğru veya yanlış olarak değerlendirildiği ve dolayısıyla **değerlerin edinildiği** ve **davranışların şekillendiği** mekanlardır. Eğitim alanlarında, evrensel demokratik değerlerin benimsenmesinde ve karşılıklı anlayışın gelişmesinde öğretmenler merkezi rol oynar. Değerler sadece ders ortamında resmi olarak öğreterek kazandırılmaz; 'yaparak öğrenme' yaklaşımıyla **yaşayarak edinilir**.

Öğretmenler halleriyle, dilleriyle, davranışlarıyla ve kullandıkları öğretim yöntemleriyle öğrencilere değerler aktarırlar. Kullanılan öğretim yöntemi, bünyesinde değerleri ve etik prensipleri de barındırır. **Öğrencilere adil davranan** ve onların duygu ve

düşüncelerine önem veren bir öğretmen, bu haliyle adalet ve demokrasi dersi vermekte ve geleceğin adil ve demokrat toplumunun yapı taşlarını döşemektedir. Öğrenme ortamlarını hiçbir ayırım gözetmeden kapsayıcı ve dil, din, cinsiyet ve etnik köken gibi farklılıklara saygılı hale getiren bir eğitim sistemi, böylelikle **farklılıklara saygı gösterme** ve barış ve hoşgörü içinde bir arada yaşama dersi vermektedir.

Değerler eğitiminin önemi, tüm dünyada gittikçe artmaktadır. Çünkü değerler, **davranışların arkasındaki itici güç** ve olayları algılayıp yorumlamanın arkasındaki güçlü filtre ve merceklerdir. Dünyanın eğitim seviyesi en yüksek bazı ülkelerinin dünya kamuoyu tarafından dünyaya en büyük tehdit olarak algılanması gerçekten düşündürücüdür. Keza, dünyayı yok olmanın eşiğine getiren **dünya savaşlarını** çıkarıp on milyonlarca insanın ölümüne sebep olanlar da eğitimde geri kalmış olanlar değil, aksine zamanlarının en eğitimli ve bilim ve teknolojide en ileri ülkeleri idi.

Theodore Roosevelt'in "*Eğer insanı, sadece akıl yönünden eğitiyor ahlak yönünden eğitmiyorsanız, toplumun başına yalnızca bir bela yetiştiriyorsunuz;*" "*Hiç okula gitmeyen bir adam bir yük treninden çalabilir; ama eğer üniversite eğitimi almışsa, bütün demiryolunu çalabilir;*" ve "*Uzun vadede, bireylerin ve keza ülkelerin hayatında belirleyici faktör, karakterdir*" sözleri ile Samuel Jackson'ın "*Bilgisiz doğruluk zayıf ve faydasızdır; doğruluksuz bilgi tehlikeli ve esef vericidir.*" sözü, **bilgi ve etik değerlerin bir bütünün ayrılmaz parçaları** olduğunu göstermektedir. Öğretmenlerden beklenen, öğrencilerini bilgi ve beceri ile donatırken **yüksek ahlaki değerleri** de beraberinde onlara kazandırmalarıdır. Bunu da örnek olarak yapmalarıdır. Yoksa erdem sahibi insanlar yerine bilgi ve beceri ile donatılmış canavarlar yetiştirme tehlikesi vardır.

Bugünün çocuklarını tek tek ve bir bütün olarak, yarınki hayatlarında yardımcı olacak ve onları doğru yönlendirecek **bilgi, beceri, araçlar, değerler ve anlayışlarla donatmak** ve geçmişin hatalarını ve felaketlerini tekrar etmelerini önlemek, toplumlar ve tüm dünya için hayati bir öneme sahiptir. Kitle imha silahlarından siber saldırılara, kötü amaçlarla kullanılacak teknolojilerin **potansiyel tahrip gücü** de insanî değerlerin önemini her zamankinden daha fazla ön plana çıkarmıştır. **Eğitim**, evrensel değerlerin bir parçası olarak, toplumların köklerinin ve kültürlerinin dayandığı **geçmişe saygıyla yaklaşmalı**, günümüz problemleriyle ilgilenip çözüm geliştirmeli ve bireyleri belirsizliklerle dolu **geleceğe hazırlamalıdır**.

Kapsamında görüş ayrılıkları olsa dahi **evrensel değerler doğruluk, dürüstlük, hakkı gözetme, güvenilirlik, sorumluluk, yardımseverlik, saygı, sevgi, vefa, barış ve şiddetten uzak durma gibi insani değerlerdir**. Aynı evreni paylaşan aynı türün mensupları olmaktan kaynaklanan ve güzel davranışlar olarak kendini gösteren insani veya evrensel değerler, aslında **erdem veya faziletin** insan ilişkileri ile ilgili kısmıdır. '*Fazilet odur ki düşman dahi takdir ede*' sözü bunu yansıtmaktadır. Yani erdemli davranışı veya fazileti herkes tanır ve içten hayranlık duyup taktir eder. O yüzden denebilir ki hakkı gözetmek veya başkalarının hakkını gasp etmek gibi temel doğru ve yanlışlar konusunda fitratı bozulmamış tüm insanların vicdanlarının sesi aynıdır – aynen tüm insanların **genlerinin %99** küsurunun aynı olması gibi. Evrensel değerler denen şey de aslında **tüm insanlık vicdanının ortak sesidir**. Değerler eğitimi, bu sese kulak verilmesinin sağlanması ve erdemli bir toplum ve dünya geleceği inşasına katkı yapılmasıdır.

Şirket web sayfalarına bakıldığında '**değerlerimiz**' başlığı altında şirketin temel değerleri, yani iş yaparken **hangi temel prensipleri rehber edindikleri** görülür. Dünyada tüm eğitim kurumlarının da değerleri, **evrensel değerler** yani doğru davranış olmalı ve bu davranış tarzı okullarda pekiştirilerek kişilerin değerleri halini almalıdır. Yani okulların işleyişinde **doğru şeyler doğru bir şekilde yapılmalı** ve yanlış işler yapmaktan da yılanın ısırmasından kaçır gibi kaçınılmalıdır. Değerler kendilerini **duygu, düşünce ve davranış** olarak gösterirler. Bir **okulun kültürü**, o okulda hâkim olan değerlerin ortak kesitinin

göstergesidir. Sınavları sınıflarda gözetmen bulundurmadan yapan bir okul ile birkaç gözetmen bulundurarak yapan diğer bir okul arasındaki fark, o iki kurumda kopya çekme konusundaki hâkim anlayışı çarpıcı bir şekilde yansıtmaktadır. Bir kurumdaki değerler eğitiminin çıktısı, o okulun mezunlarının beraberlerinde götürdükleri ortak değerler sepetidir.

Değerler sıradan bir ders gibi öğretilerek değil, **görüp benimsenerek** öğrenilir ve davranış olarak edinilir. *'Davranışlar, sözlerden daha yüksek sesle konuşur'* sözünde ifade edildiği gibi, değerler en iyi örnek olarak öğretilir. Davranışlar ve anlayışlar kopya edilir – özellikle filtreleme mekanizması olan muhakemenin henüz gelişmediği çocukluk döneminde. O yüzden **ilk ve en köklü değerler eğitimi, aileden** ve yakın çevreden alınır.

Görülen ve işitilen **her şeyin bir değer yansıttığı** dikkate alınır ve **bebeklerin** daha konuşmasını öğrenmeden tablet kullanmasını öğrendiklerine bakılırsa, günümüzde değerlerin kaynağı listesine sanal alemi de eklemek gerekir. Bu durum, küçük çocukların ve hatta **bebeklerin YouTube'da ilgiyle izleyebileceği** erdemli davranışları telkin eden içerik hazırlanmasının önemini de göstermektedir. Yani değerler eğitiminin okul öncesi dönemde büyük ölçüde şekillendiği söylenebilir.

Bir okuldaki değerler eğitimindeki en belirleyici etken, okul öğretim programında görülen içerik değil, **o okuldaki hâkim kültürdür** – ki o okulun öğretmen ve öğrencilerinin anlayış ve davranışlarının yani ortak değerlerinin harmanlanmış bir kesitidir. O yüzden *'bana arkadaşını söyle, sana kim olduğun söyleyeyim'* sözünden hareketle, *'bana çocuğunun gittiği okulu söyle, sana çocuğun hangi değerlere sahip olacağını söyleyeyim'* demek, fazla bir abartı olmaz.

Yaşlıları tarafından kabul görmek ve dışlanmamak, çocukların davranışları üzerinde büyük bir baskı yaratmaktadır. **Öğretmen kadrosunun** sahip olduğu ve davranışlarıyla yansıttığı değerler de o okulun değerler konusundaki standardını belirlemektedir. Öyle görülüyor ki etkin değerler eğitimi, erdemli yani **yüksek değerler sahibi öğretmenlerle** mümkündür ve onları istihdam etmekle başlar. Toplumdaki geçerli değerler de okuldaki değerler eğitiminin gözetleyicisi rolündedir – onları güçlendirir veya zayıflatır.

Demokrat bir mahallede ailelerin dinsel, kültürel ve ideolojik farklılıklarına saygı gösterilir ve **mahalle baskısı** yapılmaz (yapılması durumunda aileler o mahalleden kaçmanın fırsatını kollamaya başlar). **Demokrat bir ülkede** de devlet tüm vatandaşlarının bireysel hak ve özgürlüklerini koruma altına alır ve **toplum mühendisliğiyle** bir kesimin ideoloji ve dünya görüşlerini ülkede hâkim kılmaya kalkmaz. Bireysel hak ve özgürlükler kapsamına giren **inanç, dünya görüşü ve hayat tarzı** gibi konular dışarıda bırakılınca, zaten ortak değer olarak geriye sadece evrensel değerler kalmaktadır. O yüzden okullarda evrensel değerlerin esas alınması, demokrasinin ve bireylere saygının gereğidir. Bireylere saygı, bireylerin **ülkeye aidiyet duygusunu ve sahiplenmesini** beraberinde getirir.

Evrensel değerler, hiçbir inanç, ideoloji ve dünya görüşüne bağımlı olmayan ve herkese hitap eden **nötr değerlerdir**. Değerler eğitimi hiçbir inancın, kimliğin, siyasi düşüncenin ya da ideolojinin açık veya gizli **empoze edilme aracı** olarak kullanılmamalıdır. Eğitim, **Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2013-2017**'de belirtilen çocuk hakları ilkelerine sadık kalmalıdır.²² Türkiye, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1989'da onaylanan **'Çocuk Hakları Sözleşmesi'**ni 142 ülke ile birlikte imzalamış ve 1995'te uygulamaya koymuştur.²³ Bu anlaşmada dünya barışı ve hoşgörü ile birlikte,

²² <https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/uploads/pages/yayinlar/ulusal-cocuk-haklari-strateji-belgesi-ve-eylem-planı.pdf>, Erişim: 1 Eylül 2017.

²³ https://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23c.html, Erişim: 1 Eylül 2017.

çocuğun sadece kendi ailesinin ve yaşadığı ülkenin değerlerine değil aynı zamanda farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesine de vurgu yapılmaktadır.

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca 2017’de güncellenen **müfredatlarda** öğrenciler kazandırılması hedeflenen değerler 10 ana başlık altında **adalet, dostluk, dürüstlük, özdenetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik** olarak verilmiştir. Bununla beraber, kazandırılmasına sıkça vurgu yapılan milli ve manevî değerler muğlak bırakılmakta ve keyfi uygulamalara açık bir durum ortaya çıkmaktadır.²⁴

Günümüzde **din ve vicdan hürriyetinin** bir sonucu olarak dinde zorlama olmadığı, gerçek hâkimin kamuoyu olup devletin bir hizmetçi olduğu ve zamanın diğer gerçeklikleri göz önüne alındığında, temel insanlık hak ve özgürlüklerine dayalı olan ve hak ve hukuku gözeten demokratik yönetim tarzlarının, görünüşte **dini referans almaması** beklenen bir şeydir. Ancak **akıl, bilim ve vicdana dayanmak** dine zıt değildir ve hatta İslam’da geçerli bir hüküm kaynağıdır. Dinin açıkça referans alınmaması, dinî ve manevî değerlerin – yalan söz ve haksız davranıştan uzak durmak gibi – devre dışı bırakıldığı anlamına gelmez. Sadece bu tür değerlerin genel akıl, bilim ve vicdan süzgeçlerinden geçip evrensel veya etik değerler olarak kullanılmasının daha uygun olduğu anlamına gelir.

Zaten **evrensel etik değerler sistemi** adeta dünyanın ilahsız ortak dini haline gelmektedir ve laiklik sürecinde dinin toplum hayatında geri plana çekilmesinden oluşan manevî boşluğu yine kaynağı dinlerde olan değerlerle doldurmaktadır. İslamiyet en büyük insaniyettir ve denebilir ki **tüm insanî değerler, aynı zamanda İslami değerlerdir**. En yüksek insanî değerleri öğretmek, aslında adını vermeden ve özü doğruluk olan gerçek İslamiyet’i öğretmektir. Sağlam akılı ve bozulmamış vicdanı referans almak, sonunda sadece doğruluğa ulaştırır.

Evrensel değerler özünde dinlerden kaynaklanmış olsa dahi **akıl, bilim ve ortak insanlık vicdanından başka bir şeyi** referans almaz. Çünkü dünyada ve her ülkede çok sayıda farklı din ve inanç sistemleri vardır ve hiçbir din ve inanç sistemi bir ülkede **ortak bir payda** oluşturmamaktadır. Örneğin birçok ülkede kendini ateist olarak tanımlayanların oranı yüzde 50’nin üzerindedir. **Bir inanç sisteminin** milli değer olarak alınıp herkese dayatılması bir baskıdır ve bunu yapan bir toplum anti-demokratik baskıcı bir toplum olarak görülür. Aynı şey bir ırk, mezhep veya etnik kökenin öne çıkarılması için de söylenebilir.

Bir ülkede birlik, huzur ve dayanışma için **kültürel homojenlik** şart değildir ve Batı ülkeleri bunun örneğidir. Ayrıca, evrensel değerleri benimseyip dünya vatandaşı olmak kişinin ülkesini sevmesine engel değildir. Kişinin ailesini sevdiği gibi, kasabasını ve ülkesini de sevmesi ve **aidiyet duyması** insanlığın gereğidir. O yüzden evrensel değerler, ‘milletini sevmek ve onu yüceltmeye çalışmak’ anlamında yapıcı milliyetçilikle gayet uyumludur ve hatta onun teminatıdır. Aidiyet duygusunun en yüksek olduğu aileler, aile üyelerinin birbirlerine saygı gösterdikleri **en demokrat** ailelerdir.

Zaman, **dünyadan ve zamanın değerlerinden kopma zamanı** değil, onlarla bütünleşme ve dünya vatandaşları olarak **birlikte yaşama sanatını öğrenme ve pekiştirme** zamanıdır. Zamanın yükselen değerlerini adapte etmek, içinde bulunduğumuz çağı yaşamak ve çağın dilini konuşmaktır. Dünyayla bütünleşmiş dışa dönük Güney Kore ile, dünyadan kopuk içe dönük Kuzey Kore arasındaki keskin tezat, takip edilmesi gereken yaklaşım hakkında yeterince ders vermektedir. **Global değişim rüzgarlarını** görmezden gelerek veya karşı çıkararak bir yere varmak mümkün değildir. Bu reaksiyoner yaklaşım, bütün emeklerin boşa gitmesini ve yenilmişliği netice verir. Akıllı yaklaşım, **değişim rüzgarlarına binmeyi** ve genel akılı kullanarak onu yönlendirmeyi ve de ondan istifade etmeyi gerektirir.

²⁴ https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/18160003_basin_aciklamasi-program.pdf, Erişim: 1 Eylül 2017.

İLKE 4 – Esneklik, Basitlik ve Geçişgenlik

Günümüzde her şeyin baş döndürücü hızla değişiyor olması ve öğrencilerin kendi potansiyellerini gerçekleştirme istekleri, **eğitimin değişime açık ve esnek** olmasını gerektirmektedir. Bu, demokrasinin ve insan haklarına saygının da bir gereğidir. Artık tek tipçi ‘herkes için aynı öğretim programı’ zamanı geride kalmıştır. O yüzden mevcut katı müfredatlar esnetilmeli ve farklı uygulamalara fırsat verilmelidir.

Eğitim sistemi, ulusal normlar yerine, **öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarını karşılamaya** odaklanmalıdır. **Özel yetenekleri veya ilgileri** olan öğrenciler, her seviyede, yetenekli oldukları veya ilgi duydukları alanda eğitimlerine devam edebilmelidir. Merkezi planlamaya dayalı eğitim sistemlerinin temel çıkmazı, başka faktörleri hiç dikkate almadan, tüm öğrencilerin **aynı ulusal standartlara ulaşmasını** beklemesidir.

Eğitimde çağdaş yaklaşım, her öğretim kademesinde, 21. yüzyıl becerileri ile birlikte Türkçe, Matematik, Fen Bilimleri, Teknoloji, Sosyal Bilimler, Sağlık, Sanat ve Spor gibi **temel alanlarda asgari bilgi ve beceri kazanım seviyelerinin** belirlenmesi, gerisinin öğrencinin tercihine bırakılmasıdır. Hatta bu listeye **ekonomi, finans, işletme ve girişimcilik** de eklenebilir. Öğretmenlerin de ders içeriğini sınıftaki öğrencilerin seviyelerine göre uyarlamada serbest olması gerekir. İçerikteki esnekliğe ek olarak, meslek lisesi ve genel lise gibi farklı okul türleri arasında da **daha esnek bir yatay geçiş sistemine** ihtiyaç vardır.

‘**Çok bilgi aktarma**’ odaklı mevcut sistemdeki, ek dersler hariç, haftada 40 saat ders olması ve her dersin aşırı miktarda içerik ile yüklenmiş olması, hem öğretmenleri hem de öğrencileri robotlaştırmakta ve **farklı etkinlikler için esnekliğe** yer bırakmamaktadır. Ancak, ulusal ve uluslararası sınavlardaki doğru cevap sayısının düşüklüğü, bu agresif yaklaşımın amacına ulaşmaktan uzak kaldığını ve ters teptiğini göstermektedir.

Ders içeriğinde belirlenen **konuları tamamlama telaşı**, öğrencilerin ilgi alanlarını takip etmek ve yaşam becerilerini geliştirmek şöyle dursun, **hayal kurmalarına** ve yaratıcılıklarını geliştirmeye dahi zaman bırakmamaktadır. Merkezi olarak belirlenen klasik konuların anlatımını tamamlama baskısı, PISA 2015 anketlerinde görüldüğü gibi, Türkiye’yi **öğrencilerin en mutsuz olduğu** ve **okula aidiyet hissini en düşük olduğu** ülkelerden biri haline getirmiştir. Belli ki bu yaklaşımın artık terkedilmesi ve zamanın gerekleri ve gerçeklikleriyle uyumlu yeni bir sistemin kurgulanması gerekmektedir.

Eğitimde katılımın ve tek tipçiliğin diğer bir göstergesi, **ders kitapları** politikasıdır. Ders kitaplarındaki **devlet tekeline** ve **sıkı devlet kontrolüne** artık son verilmelidir. Bakanlığın her alanda sadece birkaç ders kitabı yazdırması ve onları Bakanlığın basması, ders kitaplarında **rekabetçiliği ve yenilikçiliği** sona erdirmiştir. Öğrenci ve öğretmenlerin ders kitaplarından memnuniyet seviyesinin de oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Öğrencinin ilgisini çekecek ve eğitimde etkin rol oynayacak ders kitapları siparişle değil, ancak **adil ve rekabetçi bir ortamda özel sektör eliyle yaratıcı zihinler tarafından** yazılabilir. Bu yarış havası içinde ders kitaplarına kalite gelir ve öğrenciler ilgiyle okuyabilecekleri kitaplara kavuşur. Kitap yazımında Bakanlık sadece **içerik konu başlıklarını** ve **dersin seviyesini** belirlemeli, gerisini yayınevlerine ve yazarlara bırakmalıdır. Sonra da yayınlanan kitapları içerik ve pedagojik açıdan inceleyip uygun bulduklarını onaylamalı, okulları onaylı listeden istediği ders kitabını seçme konusunda serbest bırakmalıdır. Öğretmenler ek olarak sınıflarda konuyla ilgili onaylı veya onaysız her türlü malzemeyi serbestçe kullanabilmelidir.

Bir okuldaki **öğretmenler** birey veya zümre olarak kendileri, veya İl veya İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri ilgili öğretmenlerden oluşan bir komisyon aracılığıyla serbest piyasada en uygun gördükleri kitabı ders kitabı olarak seçebilmelidir. **Sağlık Bakanlığının** ilaç alımlarında pazarlık gücünü kullanarak fiyat belirleme yaklaşımına benzer bir şekilde, ders kitapları en uygun bir fiyatla temin edilip öğrencilere ulaştırılabilir. Veya devlet kitap başına maliyetin belli bir kısmını öder, **öğrenciler de fark ödeyip** kitaplarını kendileri alır. Şu da belirtilmelidir ki ABD’de son yapılan araştırmalar yeni nesil öğrencilerin **ders kitabı okumak yerine YouTube videoları seyrederek öğrenmeyi** tercih ettiğini göstermektedir. O yüzden eğitimde görsel malzemelere daha çok ağırlık verilmesi yerinde olacaktır.

Eğitimde **esneklik** ilkokuldan başlamalıdır. Öğrencilere temel bilgi ve beceriler kazandırılırken, **fark ettikleri yeteneklerini geliştirme** ve ilgi duydukları alanlara yönelme fırsatları sağlanmalıdır. Finlandiya ve diğer birçok Batı ülkesinde olduğu gibi, aynı sınıftaki bir öğrenci seçmeli olarak ileri müzik dersi alırken, başka bir öğrenci kodlama veya web tasarımı dersi alabilmelidir. Bu yaklaşım ortaokullarda da devam etmeli, bazı öğrenciler ileri matematik ile mezun olurken bazıları da en temel matematikle beraber üst düzey bir sözel veya sanatsal birikimle aynı okulu bitirebilmelidir. Yani ilk ve orta okullarda da **geniş bir seçmeli ders kataloğu** ile birlikte, ilgi duyulan alanlara yönelebilmek ve farklı programlar takip etme mümkün olmalıdır. Böylelikle her öğrenci, engellerle karşılaşmadan, **olabileceğinin en iyisi olma** yolunda ilerleyebilmelidir. Böylelikle her alanda vasat olan ve bir varlık gösteremeyen öğrenciler yerine, farklı alanlarda ileri seviyede öğrenci yetiştirilmesi amaçlanmalıdır.

Bu esnek uygulamalarla birlikte, **tüm öğrencilere gerçek hayat becerileri kazandırılması** öncelik olmalıdır. Böyle esnek bir sistemin hayata geçirilebilmesi için de öğretmenlere ve okul yöneticilerine **gerekli yetki ve kaynak aktarımı** yapılmalıdır. Önerilen sistemde ilk ve orta okullar bugün de olduğu gibi tek tür olarak kalmakta, ancak öğrenciler aynı çatı altında çok farklı programlar takip edebilmektedir. Mesleklerin sürekli olarak değişmekte ve hatta yok olmakta olduğu ve **yeni mesleklerin ortaya çıkmaya devam edeceği** göz önüne alınarak, ilk ve orta okullarda belli bir mesleğin detaylarını öğretmek yerine, tüm meslekler için geçerli olan **enine veya geçişken genel becerilerin kazandırılmasına** ağırlık verilmelidir. Bu yüzden bilgi toplumu ve ekonomisi olma yolundaki ileri ülkelerde eğitimin ilk aşamalarında **geniş tabanlı genel eğitim** verilmekte, belli bir alanda uzmanlaşma ileri yıllara bırakılmaktadır.

Örnek: Liselerde Esneklik, Basitlik ve Geçişkenlik

Ortaokulu bitiren öğrencilerin gidebileceği **10’larca tür ortaöğretim kurumu** veya lisenin olması, ilk bakışta öğrencilere birçok seçenek ve esneklik sağlıyor gibi görünebilir. Ancak biraz eşeleyince altından elittik bir yapı ve farklı türler arasında geçişi kısıtlayıcı kalın duvarlar çıkmaktadır. Gözde okullar olan **Fen ve Sosyal Bilimler liselerine** ancak merkezi sınavlarda ilk %4’e giren ortaokul mezunları girebilmektedir. Bu liselere ve dolayısıyla sınavlarda ilk %4’e girebilme yarışı, **ortaokulları** okul olmaktan çıkarıp TEOG, LGS ve SBS gibi **merkezi sınavlara hazırlayan dersanelere** çevirmiştir.

O yüzden, 2018-2019’da uygulamaya konulan ve herkesin kendi mahallesindeki bir liseye gitmesini öngören **adrese dayalı sistem**, özünde doğru bir sistemdir – aynen ilkokulu bitirenlerin aynı mahalledeki ortaokula devam etmesi uygulaması gibi. Çünkü liselerin öğrenci kapasitesi, tüm ortaokul mezunlarının istediği tür liseye (Genel, Meslek ve İmam Hatip) girmesine yeterlidir. Sadece **önceden iyi bir planlama yapmak** ve sistemi basitleştirmek gerekmektedir. Zaten eğitimde en başarılı olan ülkelerde uygulanan sistem de budur ve ortaokul mezunları **kendi mahallelerindeki liseye** devam etmektedir. O ülkelerde eğitimde öncelik, en yüksek kaynak aktarımını başarı seviyesi en düşük okullara yaparak okullar arasındaki farkı kapatmaktır.

Ortaöğretimde yapılması gereken ilk şey, **lise türlerinin olabildiğince azaltılması** (hatta mümkünse ortaokullarda olduğu gibi 1'e indirilmesi) ve sistemin **basitleştirilmesidir**. Bunu da yapmanın yolu, her tür öğretim programı için yeni bir tür lise açmak yerine, liselerde müfredatların esnek hale getirilerek aynı lisede **çok sayıda farklı öğretim programlarının** yürütülmesinin mümkün kılınmasıdır. Ayrıca, merkezde toplanmış birçok yetki, illere ve hatta okullara aktarılarak farklı uygulamalara fırsat verilmesidir. Ve böylelikle sistemin **verimli ve yönetilebilir** hale getirilmesidir.

Herhangi bir lise **yeni bir ders geliştirip** İl Milli Eğitim Müdürlüğüne teklif edebilmelidir. Müdürlükçe uygun bulunan dersler tüm okullarda verilebilir. Böyle bir esneklikle, **eğitimde yenilikçi yaklaşımların önünün açılması** ve bir rekabet ve birbirinden öğrenme ortamının oluşması beklenebilir.

Sistemin basitleştirilmesi için Meslek Liseleri, İman-Hatip Liseleri ve isimleri zihinlere kazınmış marka liseler (Galatasaray Lisesi, Alman Lisesi, Ankara Fen Lisesi gibi) dışındaki tüm liseler 'Genel Lise'ye çevrilebilir. Yani tüm mevcut Anadolu, Fen, Sosyal Bilimler, Yabancı Dil ve Spor ve Güzel Sanatlar liseleri, **çok programlı Genel Liselere** çevrilebilir. Ve bu liselerde, müfredatın ağırlıklı bir kısmı ortak olup geri kalan kısım **seçmeli derslerden** oluşabilir. Öğrenciler, seçmeli ders tercihlerine bağlı olarak fen, sosyal bilimler, teknoloji, bilişim ve iletişim, spor, sanat, yabancı dil, vs. alanlarına odaklanabilirler. Yani Genel Liseler çok programlı olmalı ve öğrencilere ders seçiminde tüm esnekliği sağlamalıdır. Alan seçenekleri ve seçmeli ders listeleri okuldan okula farklılık gösterebilmelidir.

Örneğin eleştirel düşünce ve iletişim gibi 21. yüzyıl becerileri ile Türkçe, Matematik, Fen Bilimleri, Teknoloji, Sosyal Bilimler, Sağlık, Sanat ve Spor gibi temel alanlarda (bu listeye finans, ekonomi ve işletme de eklenebilir) öğrencilere kazandırılması hedeflenen asgari bilgi ve becerileri içeren **temel veya norm müfredat**, merkezi olarak Bakanlıkça belirlenebilir (müfredatın %60'ı gibi). Müfredatın geri kalanı, birçok ülkede yapıldığı gibi, İl Milli Eğitim Müdürlüklerine ve hatta okullara bırakılabilir. Bu durumda liselerde öğretim programlarının %40 gibi yüksek bir oranı **seçmeli derslerden** oluşacaktır ve haliyle eğitim yeterince esnek olacaktır. Öğretim programlarının %60 gibi bir oranı temel becerileri kazandırmayı amaçlayan ortak temel derslerden oluşacağından, sistem esneklikle birlikte, hala **yönetilebilir** olacaktır. Sonunda her Genel Lise öğrencisi, temel eğitimden taviz vermeden, fen ağırlıklı, sosyal ağırlıklı, teknoloji ağırlıklı, spor ağırlıklı, yabancı dil ağırlıklı, müzik ağırlıklı, tiyatro ağırlıklı, eşit ağırlıklı ve hatta **meslek ağırlıklı** bir lise eğitimi almış olacaktır.

Hali hazırda **meslek lisesi kategorisi** altında Ticaret Meslek Lisesi, Endüstri Meslek Lisesi, Kız Meslek Lisesi, Sağlık Meslek Lisesi, Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi, Sekreterlik Meslek Lisesi, farklı isimler altında Teknik Liseler ve daha birçok tür mesleki eğitim veren liseler vardır. Bu karmaşık yapının takibi ve etkin yönetimi mümkün görünmemektedir. Tüm meslek lisesi türleri tek bir '**Meslek Lisesi**' adı altında konsolide edilerek sistem basitleştirilebilir. Her meslek lisesi, bölgesinde ihtiyaç duyulan ve **talep gören programları açarak**, sistem etkin ve verimli hale getirilebilir.

Meslek liselerinde programlar esnek olmalıdır. Mahalli ihtiyaçlar dikkate alınarak, **yerel seviyede alınan kararlarla** ihtiyaç duyulan yeni bölümler açılabilmesi, ihtiyaç kalmayan veya rağbet görmeyen bölümler de kapatılabilmesidir. Her ilde işçi, işveren ve meslek kuruluşları temsilcilerinden oluşan bir **Meslek Liseleri Danışma Kurulu** oluşturulmalı ve bu tür stratejik kararlar kurul görüşleri alınarak verilmelidir. Ulusal veya uluslararası standartlarda **sertifikalandırma** esas olmalı, mezunların yetkinlikleri **Mesleki Yeterlik Kurumu**'na belirlenen standartlara göre bağımsız kurumlar tarafından değerlendirilmelidir. Erzurum'daki bir okulun programlarının Antalya'daki bir okulun programlarıyla aynı olmasının hiçbir mantığı yoktur.

Bir zamanlar öğretmen mezun eden **Öğretmen Liseleri**, artık misyonlarını tamamlayıp doğru bir kararla Fen Liselerine çevrilmiştir. Benzer şekilde, bir zamanlar İmam-Hatip yetiştiren ve meslek lisesi olan **İmam-Hatip Liseleri** de misyonlarını çoktan tamamlamışlardır. Günümüzde öğretmenler genellikle Eğitim Fakültesi mezunları arasından seçildiği gibi, İmam-Hatipler de genellikle İlahiyat Fakültesi mezunları arasından seçilmektedir.

Aileler çocuklarını bu liselere **İmam-Hatip olmaları için değil**, dini duyarlılığı olan yaşıtlarıyla birlikte, akademik derslerin yanında İslami dersler de almaları ve **İslam dini temelli sağlam bir altyapı oluşturmaları** için göndermektedir. Zaten bu liseleri bitirenler de diğer lise mezunları gibi **üniversite sınavlarına** girmekte ve hayallerindeki bir bölüme yerleşmeye çalışmaktadır. Hali hazırda İmam-Hatip Liselerinde müfredatın %30'u Arapça dahil dini derslerden oluşmaktadır. Geri kalan %70 oranındaki kısım, diğer liselerdeki gibi **akademik derslerdir**.

Özel veya tüzel kişiler, özel Meslek, İmam-Hatip veya Genel Lise açabilmeli ve bu liseler kendi öğrencilerini istedikleri gibi kendileri seçebilmelidir. Müfredatın temel kısmı (örneğin %60'ı) dışında kalan kısmını ve **program seçeneklerini her okul kendisi belirleyebilmelidir**. Verilen dersler akademik, mesleki veya dini dersler olabilir. Örneğin ABD'de ilk ve ortaöğretim öğrencilerinin %4'u özel Katolik kilisesi okullarına gitmektedir. Bu okullarda papaz ve rahibeler de görev yapmaktadır. Fransa'da dini okullar özeldir; ancak din eğitimi alma hakkı kapsamında bu okulların ücretini devlet öder.

Ortaöğretimde sistemin daha da basitleştirilmesinde **daha radikal bir yaklaşım**, yeterli sayıda **İslami Eğitim Merkezi** ve **Mesleki Eğitim Merkezi** açılarak **tüm liselerin çok programlı Genel Liselere dönüştürülmesi** ve böylelikle lise türlerinin 1'e indirilmesidir. İslami Eğitim ve Mesleki Eğitim Merkezleri, merkezi konumlu mevcut bazı İmam-Hatip ve Meslek Liselerinin dönüştürülmesiyle kolayca oluşturulabilir. Genel Lise öğrencilerinden isteyenler seçmeli derslerini kendi okullarında verilen akademik derslerden alırken, isteyenler de seçmeli derslerini haftada 1 veya 2 gün İslami Eğitim ve/veya Mesleki Eğitim Merkezine giderek oradan alabilir. Okullar arası taşıma, mevcut servis araçlarıyla yapılabilir.

Tüm öğrencilere açık İslami Eğitim Merkezleri, zorunlu eğitime tabi öğrencilere ücretsiz dini eğitim alma hakkı tanımak olan **İnsan Hakları temelli yaklaşım** ile de uyumludur (Belçika örneği gibi). İslami Eğitim Merkezlerindeki İslami derslerin verilmesini kısmen veya tamamen İl Müftülükleri üstlenebilir (Finlandiya'da bu derslerin yerel kiliselerden alınması gibi).²⁵ İslami Eğitim Merkezleri, Camilerdeki Yaz aylarında açılan Kur'an kursları gibi, Yaz Okulları açıp isteyen öğrencilere enformel olarak kredisiz veya akademik kredi karşılığı olan ve seçmeli ders olarak kullanılabilen birkaç haftalık yaz dersleri de açabilir.

Hibrit model olarak da çok rağbet gören **bazı meslek dersleri** (kodlama, web tasarım teknik ressamlık gibi) **Genel Liselerde de verilebilir** ve **seçmeli ders olarak alınabilir**. Keza, bazı öğrenciler haftada 2 gün İslami Eğitim veya Mesleki Eğitim Merkezine giderken, bazıları da sadece 1 gün gidip diğer seçmeli derslerini kendi okullarından alabilir.

Bir örnek olarak, **ABD'de** devlet liselerinin tamamına yakını **seçmeli ders ağırlıklı genel lisedir** ve herkes kendi mahallesindeki liseye gider. Meslek lisesi ve teknik lise sayısı çok azdır. Alternatif modelde önerildiği gibi, genel liselerde '**meslek ağırlıklı**' tercih yaygındır. Öğrenciler varsa kendi okullarında yok ise de **kariyer merkezlerinde** meslek dersleri alır ve bu derslerin kredisi mezuniyet için sayılır. Böylelikle genel lise öğrencilerinin büyük çoğunluğu **bir meslek sahibi olarak mezun olur**. Kazandığı diğer geçişken

²⁵ https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/fundamental-principles-and-national-policies-25_pl, Erişim: 1 Eylül 2018.

becerilerle de hayata atılmaya hazır hale gelir ve liseyi bitirir bitirmez kazandığı becerilerle uyumlu bir işe girmekte zorlanmaz.

ABD ve Fransa'da olduğu gibi, öğrencilerin eğitimlerini evlerinde gördüğü '**Ev okulu**' (home schooling) gibi ultra esnek uygulamalar sonradan düşünülebilir (ABD'de 2 milyona yakın çocuk farklı gerekçelerle evde eğitim görmektedir). Ayrıca, ABD ve Hollanda gibi birçok Batı ülkesinde olduğu gibi, ortaöğretime başlamak zorunlu ancak **bitirmek zorunlu olmamalıdır**. Eğitim, çocukların **16 yaşını doldurdukları yılın sonuna kadar zorunlu** olup, sonrasında mezun olmadan eğitimlerine son verilerek okulu terk edebilmeli ve ilişkisi kesilebilmelidir. Bu durumda Hollanda'da olduğu gibi, çocukların 18 yaşına kadar tam zamanlı olarak **hem çalışıp hem okuyarak sertifikalı bir meslek sahibi olmaları** zorunlu tutulabilir.

Açık Lise olmamalıdır. Ancak 18 yaşını doldurmuş ve daha önce bir liseden mezun olmamış yetişkinlerin lise eğitimlerini tamamlamaları için gidebilecekleri genellikle **akşamları eğitim veren liseler** olmalıdır. Var olan tesislerin verimli kullanımı adına, mevcut liselerin bazıları akşam saatlerinde bu amaçla kullanılabilir.

Bu yıl uygulanmaya başlayan **adrese dayalı sistem** ile, ilkokulu bitiren öğrencilerin adrese dayalı olarak evlerine en yakın ortaokula devam etmelerine benzer şekilde, ortaokulu bitiren her öğrenci yine adrese dayalı olarak kendi mahallesindeki **en yakın Genel, Meslek veya İman-Hatip Liselerinden istediğine** gitmektedir. Yani hali hazırda uygulanmakta olan ilkokuldan ortaokula geçiş sistemi, ortaokuldan liselere geçişi de kapsayacak şekilde genişletilmiş durumdadır. Etkin planlama ve kaynakların verimli kullanımı için, her yıl mezuniyet döneminde, ortaokul son sınıf öğrencileri ile bir **anket çalışması** yapılarak öğrencilerin hangi tür liseye (Genel, Meslek, İman-Hatip) gitmeyi planladığı sorulmalıdır.

Bu talepler ışığında, **hangi mahallerde hangi tür liselerin açılacağına** veya talep görmeyen liselerin hangi tür liseye dönüştürüleceğine karar verilebilir. Böylelikle Türkiye'deki her bir konut, bölge sınırları farklı olan bir Genel Lise, bir İman-Hatip Lisesi ve bir Meslek Lisesi zonu içinde yer alacak ve tüm Türkiye için 'Genel Lise zonları', 'İman-Hatip Lisesi zonları' ve 'Meslek Lisesi zonları' olmak üzere **3 zon haritası** oluşturulacaktır. İnternet ortamında bir evin adresi girildiğinde, o adres için öğrencilerin gideceği her biri farklı 3 lise türünün adı çıkacaktır. Ortaokulu bitiren bir öğrenci, bu üçünden **istediğine** kaydını yaptıracaktır. Anket çalışmasıyla önceden her mahallede her lise türü için talepler alınmış olduğundan, öğrencilerin açıkta kalma veya liselerde aşırı boş kontenjan kalma sorunu yaşanmayacaktır. Bazı mahallelerde nüfusun hızlı artması veya azalması durumunda, okul zonu sınırındaki bazı sokakların zon statüsü değiştirilebilir.

Bu yıl tartışmaları beraberinde getiren **adrese dayalı sistemin bazı avantajları** şöyle sıralanabilir:

- Ortaokullarda **ulusal merkezi sınavlar** olmayacağı için (öğrencileri sıralama amaçlı değil, öğrenim kazanımlarını ölçen ulusal sınavlar olabilir ve olmalıdır), öğrenciler sınav yerine, **bilgi ve beceri kazanmaya** odaklanacaklardır. Kültür, sanat ve spor faaliyetlerine daha çok zaman ayırabileceklerdir. Böylece ortaokullar test merkezleri olmak yerine, gerçek anlamda eğitim kurumlarına dönecektir.
- **Test stresi ve sıralama anksiyetesi** yaşamayacak ve spor ve sanata daha fazla zaman ayırabilecek olan öğrenciler, bedenlen ve ruhen çok daha sağlıklı olacaklardır. Öğrenciler arasında yaygın olan anti-depresyon ilaç kullanımı ciddi olarak azalacaktır.
- Öğrenciler, test ile ölçülemeyen **eleştirel düşünce, yaratıcılık, sosyal beceriler, anadilde ve yabancı dillerde iletişim ve teknoloji okul yazarlığı** gibi gerçek yaşam becerilerine odaklanabilecek ve zihnen çok daha sağlıklı ve özgüvenli olarak gelişeceklerdir.

- Öğrencilerin **servis ile uzaktaki bir okula gitme** derdi ve dolayısı ile trafik stresi kısmen sona erecek ve şehir trafiği de olumlu etkilenecektir.
- Test stresi ortadan kalkınca öğrenciler daha sosyal olacak ve **sosyal beceriler kazanarak** gerçek hayatta daha işlevsel olacaktır. Aileler de daha mutlu ve huzurlu olacaktır.
- Ortaokul yılları süresince, öğrencilerin **özel ders almasına** veya ders saatleri dışında **zamanını test çözerek harcamasına** gerek kalmayacak ve öğrencilerin özel ilgi alanlarında gelişimlerinin önü açılacaktır.
- Veliler, kendi çocuklarının gittiği **mahalle liselerini sahiplenecek** ve çocuklarının daha iyi bir eğitim alması için liselerine destek çıkacaklardır.

Adrese dayalı sistemlerin yürürlükte olduğu yerlerde de **ulusal ve uluslararası sınavlar** (PISA ve TIMSS gibi) yapılmaktadır. Ancak bu sınavlar öğrencileri sıralama yerine, eğitim hedeflerine birey, sınıf, okul, şehir ve bölge bazında ne derece ulaşıldığının belirlenmesi ve yapılacak değişiklik ve alınacak iyileştirme tedbirlerine objektif bir dayanak oluşturulması amacıyla yapılmaktadır. Bu tür sınavlarla, eğitimin **ülke bazında detaylı bir resmi** çekilir ve sonuçlar **'eksiklikleri belirleme ve giderme'** amaçlı olarak kullanılır. Ölçme ve değerlendirme kapsamında modern dünyanın yaptığı da budur.

Adrese dayalı sisteme gelen **yaygın bir itiraz**, elitlik bir yaklaşımla, yüksek başarılı öğrencilerin **Fen Liseleri ve Sosyal Bilimler Liseleri** gibi kendi özel fildişi okulları yerine herkesle birlikte kendi mahallelerinde eğitim görecektir. Sıklıkla bu uygulamanın adaletsiz olduğu ve mağduriyet yarattığı ifade edilmektedir. Ancak yüzde bir kaçlık bir azınlığın fildişi kulelere gönderilmesi için 5 milyonu aşkın 11-15 yaş grubunda gelişim çağındaki öğrencinin **4 yıl boyunca merkezi sınavlara mahkûm edilmesi** ve gerçek eğitimden ve yaşam becerileri kazanma fırsatından mahrum bırakılması, çok daha büyük bir adaletsizlik ve mağduriyettir. Sineğin ısırmasından kaçıp yılanın ağızına düşmektir.

Örneğin **PISA 2015'te Türkiye'nin fen alanında** üst düzey performans gösteren öğrenci oranı sadece %0,3 (OECD ortalaması: %6.7), en üst düzey performans gösterenlerin oranı ise %0,0'dır (OECD ortalaması: %1,1). Fen lisesi öğrencilerinin Türkiye'den sınava girenler içindeki payının %2,1 olduğuna bakılırsa, fen alanında üst ve en üst düzey performans oranının %0,3 yerine **en az %2,1** olması beklenirdi. Bu durum göstermektedir ki Türkiye'deki **Fen Liseleri** algısı bir aldatmacadır ve Türkiye'nin ilk %2'lik dilime giren en zeki çocuklarına bu okullarda köklü bir fen bilimleri eğitimi vermek yerine, **üniversiteye giriş sınavına hazırlık soruları çözme** konusunda uzmanlaşmaya odaklanılmaktadır. Bu okulların mezunlarının da üniversiteye girişte ilk tercihleri Fen fakülteleri değil, Tıp Fakülteleri olmaktadır – birkaç yıl önce kapatılan öğretmen okulları mezunlarının çok az bir kısmının (%10 civarı) Eğitim Fakültelerine gitmeyi seçtikleri gibi.

Fen alanında **en üst düzey başarı dilimi**, öğrencilerin **bilgi ve becerilerini alışık olmadıkları durumlarda bile yaratıcı ve bağımsız bir biçimde kullanma yeterliğini** ölçmektedir. Türkiye'den bu dilime giren öğrenci çıkmaması, inovasyon güdümlü dünyamızda Türkiye'nin geleceği ile ilgili **alarm zilleri** çaldırmaktadır ve tedbir alınmasını gerektirmektedir. Matematikte de üst ve en üst düzey başarıya sahip toplam öğrenci oranının yalnızca %1,1 olması (OECD ortalaması: %10,7), eğitimde bir şeylerin acilen değiştirilmesi gereğine işaret etmektedir.

Hiç kimsenin **ilkokulu bitiren öğrencilerin** adrese dayalı olarak **en yakın ortaokula** gitmesinin adil olmadığını ve mağduriyet yarattığını iddia etmemesi ilginç ve anlamlıdır. Hatta aileler, çocuklarının mahalledeki akranları ile birlikte çoğu kez yürüyerek okula gitmesinden oldukça memnun görünmektedirler. Eğitim kaynakları, öncelikli olarak başarı seviyesi düşük liselere aktarıldıkça, **liseler arası nitelik farkı gittikçe azalacak** ve bu tedirginlik kalkacaktır.

İmkanları kısıtlı olan liseler sadece **birkaç standart program** sunabilirken, imkanları geniş olan liseler talebe göre gelişen teknolojiler odaklı **farklı ağırlık alanları** da açabilirler ve liseler birbirlerinin deneyimlerinden öğrenebilirler. Meslek ağırlıklı kapsamında da genel lise öğrencileri yakındaki bir **meslek lisesi ile işbirliği** içinde bir meslek de edinebilir – web tasarım, muhasebe, turizm rehberliği, ofis yöneticiliği, kuaförlük ve hatta araba tamirciliği gibi. İmam-Hatip Liselerinin bir meslek kazandırmadığı dikkate alınır, bir meslek becerisi kazandırma uygulaması onlar için de yapılabilir. Bu öneri, 2005 yılında ‘Türkiye’de Ortaöğretimin Durumu’ üzerine **Dünya Bankası** tarafından hazırlanan raporda yapılan reform önerileriyle de uyumludur.

Son yıllarda liselerdeki öğretim programları **seçmeli derslere** de yer verecek şekilde esnetilmiş ve az sayıda da olsa öğrencilerin tercihleri doğrultusunda farklı dersler alması mümkün hale getirilmiştir. Mevcut İmam Hatip Liselerinde toplam öğretim programı içinde seçmeli ders oranı da %22’dir. Önerilen sistem bunun bir aşama ilerisidir ve mevcut sistemin modern dünya uygulamalarıyla daha uyumlu hale getirilmesini mümkün kılacaktır.

Esneklik kapsamında, **uygulamadan gelen sertifikalı ustaların** da Meslek Liselerinde **sözleşmeli olarak istihdam edilmesi** kolaylaştırılmalıdır. Ayrıca, Meslek Lisesi öğrencileri, eğitimlerinin parçası olarak haftanın bazı günlerini ilgili bir işyerinde geçirebilmeli ve okulda öğrendiklerini **usta-çırak ilişkisi** içinde gerçek dünyada pekiştirebilmelidir.

Anadolu, İmam-Hatip ve Meslek Liselerinin öğretim programları arasındaki farklar oldukça fazladır ve bu **farklı lise türleri arasındaki geçişgenlik** sınırlıdır. Birinci sınıftan sonra geçişlere izin verilmemektedir. Bu durum, mevcut sistemi oldukça katı hale getirmekte ve öğrencilerin özgürlüğünü, yaratıcılığını ve hareketliliğini sınırlamaktadır. (Bologna Sürecinde üniversitelerimizdeki bu tür sınırlamalar kaldırılmış; öğrencilerin farklı bölümler arasındaki geçişleri kolaylaştırılmıştır). Geçişgenliğin artırılması için yapılması gereken ilk şey, farklı okul türlerinin **öğretim programları arasındaki farkların** azaltılmasıdır. Çünkü her şeyin hızla değiştiği günümüzde 21. yüzyıl becerileri gibi genel becerilerin önemi gittikçe artmaktadır.

Ayrıca, 2017’de, bu üç tür lise mezunlarının sırasıyla %46, %40 ve %27’si bir **lisans, önlisans veya açık öğretim programlarına** yerleşmiş ve yükseköğretime başlamıştır. İmam-Hatip Lisesini bitirenler imam-hatip olmadığı gibi, Meslek Lisesini bitirenlerin çoğu da öğrenim gördüğü mesleği icra etmemektedir. O yüzden dar bir alan yerine **daha geniş tabanlı bir lise eğitimi**, her üç lise türü mezunlarını gerçek hayata daha iyi hazırlayacaktır. Durum böyle olunca, farklı lise türleri arasındaki kalın duvarlara gerek kalmamaktadır ve üst sınıflarda da **farklı tür okullar arası geçiş** mümkün olmalıdır. Zaten üniversiteye girişte bu üç lise türü arasında fark gözetilmemekte yani hepsi ‘lise mezunu’ olarak işlem görmektedir. Öğrenciler geldikleri okul türüne bakılmaksızın, yükseköğretime giriş sınavlarındaki aldıkları puanlara göre yerleştirilmektedir.

Okullar arasındaki **geçişgenliğin artırılması**, bu üç tür lise öğrencilerinin birbirlerinin okullarından ders alabilmesini – örneğin bir Genel Lise veya İmam-Hatip öğrencisinin seçmeli derslerin bir kısmını yakındaki bir Meslek Lisesinden alarak, okulunu bir meslek sahibi olarak bitirmesini – mümkün kılacaktır. Sistem daha esnek hale getirilip geçişgenlik arttıkça, eğitim sistemindeki gerilim azalacak ve öğrenci memnuniyeti artacaktır. O yüzden ortaöğretimin yeniden yapılandırılmasının temel yapı taşlarından biri, **üst düzey geçişgenlik** olmalıdır.

Dört yıllık lise eğitiminin, öğrencileri **gerçek hayatta işlevsel kılacak bilgi ve becerilerle** donatırken, yükseköğrenim hayalleri olanları da bu hayallerini mümkün kılacak yetkinlikleri kazandırması beklenmektedir. Bu iki hedef arasında uyum için, **üniversiteye giriş sisteminin** lisede kazandırılması amaçlanan bilgi, beceri ve kazanımlara dayalı olması gerekir.

Liselerden Üniversiteye Geçiş

Mevcut üniversiteye giriş sistemi, esas olarak, **tek bir sınavda gösterilen başarıya** dayalıdır ve bu sınav da sadece bilgi ölçen **çoktan seçmeli sorulardan** oluşmaktadır. Üniversiteye girme hayalleri olan öğrenciler, lisedeki öğretim programları yerine ÖSYM'nin belirlediği sınav içeriğine odaklanmakta, lise yıllarını **gerçek hayatta ve yükseköğretimde fazla bir karşılığı olmayan konularda test soruları çözerek** geçirmektedir. Durum böyle olunca da dört yıllık lise eğitiminin temel çıktısı, üniversiteye girişte öğrencilere birer sıra numarası vermek olmaktadır.

Eğitimdeki **en önemli kazanımların test sınavlarıyla ölçülemeyen beceriler** olduğu dikkate alınır, mevcut üniversiteye giriş sistemi değişmediği sürece, liselerde öğrencileri gerçek hayat becerileriyle donatmaya yönelik anlamlı bir eğitim reformu mümkün görünmemektedir. **En seçkin Fen liselerinde** bile öğrenciler bilimsel araştırmalar ve deneyler yapmak yerine, hızlı test sorusu çözme becerilerini geliştirmekle meşguldürler.

Dünyadaki en iyi 100 üniversiteden yaklaşık üçte birinin bulunduğu ABD'de öğrenciler üniversitelere lisedeki başarıları, kazandıkları beceriler ve ders dışı etkinliklerini içeren bir **portföy** ile bireysel olarak başvurmaktadır. Eğitimde örnek ülke olarak gösterilen Finlandiya'da da benzer bir sistem uygulanmaktadır. Üniversiteler de gerekirse **mülakat** da yaparak ve referans mektuplarına bakarak öğrencileri kabul veya ret etmektedir. Üniversiteye kabulde SAT ve ACT gibi merkezi sınavların etkisi azdır veya hiç yoktur. ABD'de üniversiteye kabul kararlarında bu sınav puanlarını hiç dikkate almayan üniversitelerin sayısı gittikçe artmaktadır.

Türkiye dahil dünyanın birçok ülkesinde ABD ve bazı Avrupa ülkelerindeki gibi **sübjektif bir sistemin** uygulanması zordur. Ancak, lise eğitiminde beceri kazanımını ve sanatsal ve sportif faaliyetleri teşvik etmek ve ödüllendirmek için, lisedeki genel başarı puanı gibi, bu tür **kazanım ve etkinliklerin üniversiteye girişte bir karşılığının olması** sağlanabilir. Yükseköğretime giriş sınavı ve sisteminde yapılabilecek olan bazı değişiklikler şöyle olabilir:

- Ortaöğretimde öğrencileri ezberlemek yerine özümsemeye ve beceri edinmeye yönlendirmek için, OECD tarafından düzenlenen ve **bilgiyi gerçek yaşam koşullarına uygulama becerisini ölçmeye dayanan PISA sınavlarının yöntemi** esas alınmalıdır. Böylelikle soyut bilgiyi ölçme yerine derinlemesine anlama, sentezleme, yorumlama, çıkarımlar yapma ve gerçek hayat durumlarına uygulama gibi işlevsel beceri kazanımları ölçülmeye çalışılmalıdır.
- Öğrencilerin **sanatsal, kültürel ve sportif etkinliklere katılımı ve başarıları** düzenli olarak belgelenmeli ve her yıl sonunda bu etkinliklerden bir not verilmelidir. Yıllık başarı notlarının toplamı, lise başarı notu gibi, sisteme '**Sanatsal ve Sportif Etkinlikler**' notu olarak girilir. Bu notun ağırlığı farklı bölümlere giriş için farklı olabilir. Detaylı bir çalışma ile sistemin nasıl işleyeceği ve puanlanacağı belirlenebilir.
- Öğrencilere liderlik, ekip çalışması, iletişim ve organizasyon becerileri ve sosyal beceriler kazandıran **kulüp etkinlikleri** ve **ders dışı kültürel faaliyetler** de **öğrenci portföyünün** parçası yapıp, bunların da üniversiteye girişte bir puan karşılığı olabilir.
- **Sertifika alınmış bir mesleki beceri** gibi, kazanılan ve belgelenen yetkinliklere puan verilerek tüm lise öğrencilerinin **piyasada karşılığı olan beceriler kazanmaları** teşvik edilebilir.
- Liselerde öğrencilere **yazılı iletişim** yani güzel yazma ve imla kurallarını doğru kullanma becerisi kazandırmak için, ilgili dersin başarı notunun üniversiteye girişte bir puan karşılığı olması sağlanabilir. Veya SAT ve ACT sınavlarında olduğu gibi, verilen bir konu hakkında yazılan bir paragrafı, öğrenci ismi görülmeyecek şekilde 2 veya 3

öğretmen değerlendirilebilir ve ortalama başarı notu güzel yazma puanı olarak sisteme girilebilir.

- Ulusal ve uluslararası **bilgi ve proje yarışmalarında kazanılan derecelere** puan verilebilir ve bu puanlar sisteme girilebilir.
- Üniversiteye giriş sınavına **şağıdaki alanlar eklenerek** ve bu alanlarla ilgili birkaç soru sorularak, bu alanlarda gerçek hayat bilgi ve becerilerinin kazanılması sağlanabilir:
 - Teknoloji kullanımı okuryazarlığı (WORD, EXCEL, POWERPOINT, INTERNET, vb.)
 - İngilizce (ortak genel yükseköğretime giriş sınavının parçası olarak)
 - Sağlık, beslenme ve trafik gibi temel yaşamsal bilgiler
 - Kodlama (ileriki yıllarda)

Yukarıdaki liste genişletilebilir. Yükseköğretime giriş sisteminin bu şekilde kurgulanması durumunda, liseler, öğrencileri **üniversite ile beraber gerçek hayata hazırlayan** kurumlar haline gelirler. Böylelikle lise eğitimi bir anlam kazanır ve lise mezunları gerçek hayata veya yükseköğretime daha donanımlı ve özgüvenli olarak başlarlar.

Dezavantajlı konumdaki liselerin bu yarışa geriden başladıkları haklı itirazına karşı, liseler arasındaki kalite farkı makul bir seviyeye indirilinceye kadar, bu liselerin mezunlarına, çeşitlilik ve kapsayıcılık gerekçesiyle, en azından **kendi illerindeki yükseköğretim kurumlarına girişte ek puan** veya belli bir sınır oranında (örneğin %10 gibi) ek kontenjan gibi öncelikler sağlanabilir. Ayrıca, farklı üniversiteler farklı başlıklara farklı ağırlıklar vererek, kendileri için **farklı giriş kriterleri** belirleyebilirler.

İLKE 5 – Beceri ve Kazanım Odaklılık

Eğitim dünyası ile **iş dünyası** arasındaki uyumsuzluk, tüm dünyada yaygın bir şikâyet konusudur. Bunun temel sebebi, eğitim sistemlerinin hala bilgi aktarma eksenli olması, iş dünyasının ise **sahip olunan becerilere** bakmasıdır. Hiçbir işveren sadece akademik başarıya bakarak mezunları işe almaz. Kontrollü ve kurgulanmış akademik dünyadaki başarı, kaotik ve belirsizliklerle dolu karmaşık gerçek dünyadaki başarıya karşılık gelmemektedir.

Çok iyi bir mezuniyet derecesi, öğrencinin ciddiyetini, çalışkanlığını ve sorumluluk sahibi olduğunu göstermektedir ve değerlidir. Ancak bu nitelikler gerçek hayata uyarlanıp becerilerle taçlandırılmazsa, başarı ve mutluluğu yakalamak zordur. O yüzden iş mülakatlarında transkriptlerden çok, **sahip olunan becerilere** ve **geçmişte gösterilen başarılarına** bakılır. Bu amaçla, mükemmel olmasa da, eleştirel düşünce, analitik akıl yürütme, yazılı metin irdeleme, yazma ve iletişim gibi becerileri ölçen **testler** geliştirilmiştir. Örneğin 2014'de ABD'de çok sayıda üniversitede on binlerce son sınıf öğrencisine verilen CLA+ testi, mezun adaylarının yarıya yakınının iş gücüne katılmaya hazır olmadığını ortaya koymuştur.²⁶

Kazanılan beceriler ancak eylemlerle görülebilir ve gözlemlenebilir. Günümüzde eğitimin etkinliğinin bir ölçüsü, öğrencilerin dağarcıklarındaki bilgidaki artıştan çok **davranışlarındaki değişimlerdir**. Öğrencilerin yarın aile, iş ve toplum hayatlarında **yapıcı ve aktif yurttaşlar** olarak rol almalarını mümkün kılan şeyler, bugün edinilen iyi davranışlar, bağımsız çalışabilme alışkanlığı, eleştirel düşünme pratiği ve analitik beceriler gibi geçişken niteliklerdir. O yüzden **aktif düşünme, aktif ifade ve hayatboyu öğrenmeye aktif hazırlığın** önemi gittikçe artmaktadır. Hatta bir metni irdeleyebilme, bir konuya bütüncül bir

²⁶ <http://www.wsj.com/articles/test-finds-many-students-ill-prepared-to-enter-work-force-1421432744>, Erişim: 1 Eylül 2017.

açından bakabilme, verileri önceliklendirip sınıflandırabilme ve yorumlayabilme ve kendini sözlü ve yazılı olarak etkin ifade edebilme, genel bilgi edinmeden daha önemli hale gelmektedir.

Öğretim programları, çocukların hangi konuları öğreneceklerine ve hangi kazanımları edineceklerine ilişkin bir yol haritası niteliğindedir. Ancak okullarda daha kolay olduğu için genellikle **konulara odaklanılmakta**, beceri kazanımları ikinci planda kalmaktadır. Örneğin günümüzde kişilerde en çok aranan niteliklerden biri eleştirel düşünme veya sorgulayıp muhakeme etme özelliğidir. Bu ve benzeri becerilere öğretim programlarında yer verilmesi ve kuvvetli vurgu yapılması önemlidir. **Beceriler öğretilmez, deneyimleyerek kazanılır**. Becerilerin nasıl kazandırılacağına dair mekanizmalar net olarak belirlenmeli ve uygulamaya konulmalıdır. Bu da öğretim yönteminin gözden geçirilmesini gerektirir. Örneğin eleştirel düşünme becerisi, ancak öğrencilerin verilen bilgileri sorgulayabildiği ve farklı yorumlar getirmeye teşvik edildiği **demokratik sınıflarda** kazanılır. Keza, yeni fikirlere açık olma ve benzer değil **farklı düşünelere değer verme**, küçük yaşlarda kazanılması gereken anlayışlardır.

Sorgulama, kişiler ve toplumlar için gelişme ve ilerlemenin motorudur. **Daha iyisini yapmak**, ancak eleştirel bakarak hayalen daha iyisini görmek ile mümkündür. O yüzden eleştirel düşünce, bilgiden daha önemlidir ve okullarda bir kültür haline gelmesi lazımdır. **Ezbercilik** denen şey ezberlemek değil sorgulamamaktır. Eleştirel bakamayanlar, tüm ezberleri bozan **paradigma kaymalarını** bile fark edemezler. **Yenilik, hayal etmeyle başlar**. Bugünün hayali, yarının gerçeğidir. O yüzden eğitimde hayal etmeyi teşvik etmek ve çocukların hayal etmesine zaman bırakmak önemlidir. **Yaratıcı düşünme**, olmayanı zihinde var etmektir ve günümüzde en çok aranan niteliklerden biridir. Halin gereklerini, zamanın gerçeklerini ve çağın yükselen değerlerini iyi okumak ve onların rüzgarını arkaya almak ancak sorgulama ve eleştirel düşünme ile mümkündür.

Avrupa Parlamentosu (EC) 2006'da kişisel tatmin ve gelişim, toplumsal kabul, sosyal katılım, aktif vatandaşlık ve istihdam edilebilirlik için gerekli bilgi, beceri ve davranış sepeti olarak şu **'8 Anahtar Yetkinliği'** adapte etmiştir:²⁷

- 1- Anadilde iletişim,
- 2- Yabancı dillerde iletişim,
- 3- Matematikte yetkinlik ile bilim ve teknolojiye temel yetkinlikler (analiz etme, kritik düşünce, bilimsel yaklaşım),
- 4- Dijital yetkinlik (bilgi/iletişim teknolojilerini etkin kullanma),
- 5- Öğrenmesini öğrenme,
- 6- Sosyal ve medeni yetkinlikler (demokrasi, kişisel haklar, vs.),
- 7- Girişkenlik ve girişimcilik (yaratıcılık, inovasyon, etiklik, liderlik) ve
- 8- Kültürel farkındalık ve ifade (sanat, müzik, edebiyat, tiyatro, kültürel faaliyetler).

21. yüzyıl becerileri ile de uyumlu olan bu anahtar yetkinlikler birbirleriyle yakından ilişkilidir ve **kritik düşünme, yaratıcılık, girişkenlik, problem çözme, risk irdelemesi, karar verme ve duyguları yapıcı bir şekilde yönetmeye** vurgu yapılmaktadır.

Bugünün küreselleşen dünyasında işlevsel olabilmek için olmazsa olmaz olan bu temel yetkinlikler, **çoktan seçmeli testlerle ölçülebilecek** şeyler değildir. Mevcut 'öğrencileri sıralamaya' dayalı eğitim sisteminin terkedilmesi, okullarda bu tür klasik testlerle ölçülmesi zor olan **beceri kazanımlarına odaklanmayı** mümkün hale getirecektir. Acaba mevcut eğitim sistemini başarıyla bitiren çocukların ne kadarı bu 8 anahtar yetkinliğe yeterli seviyede sahiptir?

²⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32006H0962> ve <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5464-2018-ADD-2/EN/pdf>, Erişim: 1 Eylül 2018.

Sınav merkezli eğitim sistemleri, başarıları rakamlarla kesin olarak ifade ettiği ve öğrencileri başarılarına göre sıralayabildiği için yüzeysel bir bakış açısıyla adil ve objektif addedilir. Ancak bu sistemler **yan etki** olarak, öğrencilerin dört başı mamur işlevsel kişiler olarak gelişimini engellemekte, sağlıklı büyümelerini önlemekte ve öğrencilerde sosyal sorumluluk, yaratıcı ruh ve pratik beceriler geliştirme fırsatlarını sınırlamaktadır. Aynı zamanda, **gerçek hayat zorluklarıyla yüzleşmeye hazırlıksız** ve **sosyal becerileri yetersiz** bireyler yetiştirmektedir. Bu sistemde çalışkan öğrencilerin bilgi işleme kapasiteleri yüksektir ve sorulan sorulara iyi cevap verirler. Ama öğrenciler, gelişmiş yaratıcılığın bir göstergesi olan, **iyi bir soru soramazlar**. Keza, çocukluk çağlarında **uzlaşma ve empati yapma** becerileri kazandırılmadığı için bu kişiler yetişkinlik çağlarında karşılaştıkları karmaşık sosyal problemlere çözüm üretmekte ve değişime uyum sağlamakta zorlanırlar.

Okullarda kazandırılması gereken diğer önemli bir beceri de **girişkenliktir**. Çağımızda ekonomik büyüme ve sürdürülebilir kalkınmanın önde gelen itici gücü girişimciler ve onların kurduğu başlangıç (start-up) teknoloji şirketleridir. Bu yüzden girişimcilik, teknolojik olarak gelişkin toplumlarda en çok aranan niteliklerin başlarında gelmektedir. **Girişimciler iş aramaz; iş yaratır**. Dünyada iddialı üniversiteler, yeni mezunların hemen iş bulma oranlarının yüksekliği ile değil, mezunlarının (ve hatta öğrencilerinin) kurduğu **başlangıç şirketlerinin sayısı** ile övünmektedir.

Bu durum, **okullarda inisiyatif kullanmaları** teşvik edilerek, çocukların girişimcilik becerilerinin geliştirilmesi ve okullarda **girişimcilik kültürünün** oluşturulmasının önemini göstermektedir. Bunun da yolu, farklı düşüncelere değer vermekten, yenilikçi yaklaşımları takdir edip desteklemekten, eski köye yeni adet getirilmesi fikrine açık olmaktan ve öğrencilerin inisiyatif almasını ve yaratıcı çözümler geliştirmesini gerektiren **fırsatlar sağlamaktan** geçer. Temel eğitimde bile, inovasyon kültürü özendirilerek geliştirilmeli ve görünür hale gelmelidir.

Girişimcilik becerisi, dersini alarak değil, yaşayarak ve davranışlarla pekiştirerek edinilir. O yüzden öğrencilere etkinlikler düzenleme, liderlik rolleri üstlenme ve projelerde yer alma fırsatları sunan **okul kulüpleri aktivitelerine** akademik çalışmalar kadar değer verilmeli ve teşvik edilmelidir.

Girişimcilik ve yenilikçilik ruhu **dinamik ve değişken ortamlarda** gelişir. Öğrenciler hata yapmaktan ve başarısız olmaktan korkmamalı, başarısızlıkların cesaretlerini kırmasına izin vermemelidir. Bu konuda öğretmenlerin tutumu çok önemlidir. Hiç hata yapmayan kişilerin hiç büyük başarıları olmadığı hatırlatılarak, öğrenciler **risk almaya ve yeni yaklaşımlar denemeye** cesaretlendirilmelidir. Öğrenciler girişimciliğin önemini, engellerin aşılacak için olduğunu ve bir şey yaparken **mükemmelliği hedeflemeyi** öğrencilik yıllarında öğrenmeli ve kişiliklerinin parçası haline getirmelidir. Okullarda bu tür yumuşak becerileri kazanma odaklı bir ortamın yaratılması ve öyle bir kültürün oluşması için, **öğretmenlerin misyonlarının** yeniden tanımlanması ve gerekli becerilerin kazandırılması gerekir.

İLKE 6 – Etkinlik, Verimlilik ve Çıktı odaklılık

Her işte olduğu gibi, eğitimde de **rasyonellik** esastır. Bir kültür olarak neyin niçin yapıldığı sorgulanmalı ve **ölçülebilir hedefler** konulmalıdır. Bir şey yapılırken onun en etkin ve en verimli bir şekilde yapılması ve insan kaynağı ve zaman israfı dahil her türlü **israftan kaçınılması** aklın ve iyi iş yapma pratiğinin gereğidir. Bir işe **ne kadar çok kaynak tahsis edildiği** değil, tahsis edilen kaynakla ne kadar çok iş yapıldığı önemlidir. Başarının sırrı çok çalışmak değil, **etkin ve verimli çalışmaktır**. Verimlilik, **en az kaynak tüketerek en fazla ürün** almaktır ki kaynak israfının en aza indirilmesi demektir. Etkinlik ise yapılmak istenen şeyin istendiği şekilde, yani olabileceğinin en iyisi olarak yapılmasıdır. Rasyonellik, **girdi değil çıktı odaklı** olmayı gerektirir. O yüzden eğitim, harcanan para, derslik sayısı, öğretmen

envanteri ve öğretim programlarının içeriği gibi girdiler ile değil, **mezun profili** gibi hedeflenen çıktılara ne ölçüde ulaşıldığı kıstasına göre değerlendirilmelidir.

Eğitimin niteliğini geliştirmek ve çıktılarının değerlendirilmesine yönelik bir referans oluşturmak için, eğitimin temel felsefesi ile uyumlu olarak, eğitimin her kademesi için '**nasıl bir birey**' ve '**nasıl bir mezun profili**' sorularına net cevaplar verilmelidir. Mezun profili belirlenirken de dünya gerçekleri dikkate alınmalı, öğrencilerin dünya toplumundaki yaşatlarından **bilgi ve beceri donanımı** açısından geri kalmamasına dikkat edilmelidir. Örneğin mezunların **hangi yaşam becerilerine hangi seviyede** sahip olmalarının hedeflendiği kesin bir dille ifade edilmelidir. Sonunda eğitimin nihai çıktısı, öğrencilerin kazandığı bilgi ve becerilerdir. Bunu sağlama sürecinde de okul ortamı, öğretim yöntemi, öğretmen yetkinlikleri ve öğrenci gelişimi sürekli olarak değerlendirilmeli ve gerekli iyileştirmeler yapılmalıdır. **Ölçme ve değerlendirme** önemlidir, çünkü ölçülemeyen şeylerin iyileştirilmesi zordur.

İş dünyasında olduğu gibi, eğitimde de **sınırlı kaynakların en etkin ve verimli** bir şekilde kullanımı için planlamalar yapılmalı, iş modelleri geliştirilmeli, uzman desteği alınmalı ve en iyi dünya uygulamalarından yararlanılmalıdır. **Çıktı odaklı rasyonel bir sistemde**, eğitimin hedefleri ve mezunların profili net olarak ortaya konur. Mezunların sahip olması hedeflenen bilgi, beceri ve değerler belirlenir, sonra da bu hedeflere nasıl ulaşılacağı konusunda tüm paydaşların görüşü alınarak bir yol haritası hazırlanır. Eğitim stratejilerinin belirlenmesinde **öğretmenlerin görüşü ve desteği** mutlaka alınmalıdır. Çünkü eğitimde hizmet vericileri konumunda olan Bakanlık camiası ile hizmet alıcı konumunda olan öğrenciler arasındaki **ara yüz** öğretmenlerdir.

Eğitimde bir verimsizlik örneği, üniversitelerde her yıl yüksek oranda **boş kalan kontenjanlardır**. Hatta bazı bölümlere düşük öğrenci ilgisi sebebiyle öğrenci alımı durdurulmakta, ancak âtil kalan öğretim kadrosu yeni görevlendirmelerle değerlendirilmek yerine, kendi hallerine bırakılmaktadır.

Keza, her yıl üniversite sınavına giren 2 milyon civarındaki adayın yaklaşık beşte biri üniversite öğrencisidir. Bu demektir ki üniversitelere önceki yıllarda girenlerden en az beşte biri **istemedikleri bölümlerde okumaktadır** ve bu öğrenciler bölüm değiştirme gayreti içindedir. Bunların yaklaşık dörtte biri eski bölümlerini terk ederek yeni bölümlere yerleşmekte, geri kalan dörtte üçlük kesim de istemedikleri bölümlerde okumaya devam etmektedir. Bunun sebep olduğu **zaman ve kaynak israfının** boyutu açıktır. Kapasite işgal eden bu gayrimemnun öğrenciler, muhtemelen zamanlarının büyük kısmını derslerine çalışarak değil, üniversite sınavına hazırlanarak geçirmiştir.

Yükseköğretimde etkinlik ve verimliliğe zıt bir uygulama örneği de, öğrencilere mesleki bilgi ve beceri kazandırma amacıyla kurulan 2 yıllık **Meslek Yüksek Okullarıdır** (MYO). Üniversitelerde MYO'lar ilgi, öncelik ve kaynak aktarımında tipik olarak üvey evlat muamelesi görmektedir. Birçok öğretim elemanı ceza olarak MYO'larda görev yapmaya zorlanmakta, MYO öğretim elemanları görevleri gereği **öğrencilere mesleki beceri kazandırmaya çalışmak** yerine, akademik unvanlarını almak için yayın yapmaya odaklanmaktadır. Gelen öğrenciler de ilgisizlikten yakınmakta, zaten düşük olan motivasyonlarını tamamen kaybetmektedir. Bu süreçte **istenilen nitelikte MYO mezunu** elde edilememekte, kaynaklar israf edilmektedir.

Etkinlik ve verimlilik için olması gereken, bir ildeki MYO'ların üniversiteden ayrılarak bağımsız bir '**Meslek Akademisi**' çatısı altında toplanması ve hizmet verdiği iş dünyası ile direk iletişim içinde birlikte çalışmasıdır. Hocalarını da zihni akademik unvanlarla meşgul olan değil, **mesleğin pratiğini bilen ve öğretmekten heyecan duyan** kişiler arasından seçmesidir. Hatta MYO'ların akşamları ve hafta sonları yetişkinlere yönelik olarak yeni mesleki beceriler kazandırmama amaçlı **sürekli eğitim merkezi** olarak hizmet vermeleridir.

MYO'ların mezunlarının ne kadarının eğitim gördükleri alanlarda istihdam edildikleri ve işyerlerindeki işlevsellikleri konusunda **anketler yapılması ve istatistikler tutulması**, kullanılan kamu kaynaklarının etkinliğinin belirlenmesi ve hesap verilebilirlik açısından önemlidir.

Ayrıca, birçok il veya ilçede, öğrencilerin rağbet etmediği bazı lise türlerinde **okul kapasitesinin çoğu âtil** bir vaziyetteyken, diğer bir lise türünde kapasite üstü öğrenci alınmak zorunda kalınmaktadır. Bu tür manzaralar, eğitimde kaynakların ne kadar verimsiz kullanıldığı yani **kaynak israfı** hakkında fikir vermektedir ve acil bir şeyler yapılmasını gerekliliğini göstermektedir.

Eğitim sistemimizin etkinlik ve verimlilik seviyesini gösteren en çarpıcı uygulama **yabancı dil eğitimidir**. Dünyada her halde yabancı dil öğrenimine bizim kadar fazla zaman ve kaynak ayırarak yabancı dili bizim kadar az öğrenen başka bir ülke yoktur. Bunun da sebebi, öğrencilerin **yabancı dil öğrenme yerine sınavlara ve ders geçmeye odaklanması** ve öğretmenlerin Bakanlığın dikte ettiği çerçevenin dışına çıkamamasıdır.

Mevcut sistemde yabancı dil eğitimi **4. sınıfta** başlamaktadır. Ancak dil öğrenme verimi, yaş ile ters orantılıdır. Doğru yaklaşım, yabancı dil eğitimine 4. sınıfta başlamak değil 4. sınıfa kadar olan süreçte yabancı dil eğitimini büyük etapta tamamlamaktır. Bu, minik öğrencilere ana okulundan itibaren her gün bir ders (günde 40 dakikadan haftada üç buçuk saat eder) çocukların ilgisini çekecek ve yaş seviyelerine uygun **yabancı dilde video** seyrettirerek ve **eğlendirirken öğretmek** pekâlâ yapılabilir – hem de yabancı dil öğretmenine ihtiyaç duyulmadan. Örneğin 1. sınıftaki öğrenciler için hedef 500 kelime ile konuşulan bir dil olurken, 4. sınıf öğrenciler için de birkaç bin kelime ile konuşulan bir dil olabilir.

Videolu yabancı dil eğitimi bol resimli çocuk kitaplarıyla takviye edilebilir. Öğrencilere videoların linkleri verilip isteyen öğrencilerin **kendi evlerindeki TV veya bilgisayardan** tekrar seyretmeleri ve bilgilerini pekiştirmeleri sağlanabilir. Hatta aynı kısa videolar Türkçe olarak da seyrettirilip öğrencilerin zihinlerinde **iki dil arasındaki ilişkiler ağını kurmaları** sağlanabilir. Videolar alt yazılı olursa, düzgün telaffuz ve cümle yapıları ile birlikte doğru yazım ve imla kuralları da öğrencilerin zihinlerine kalıcı olarak kazanmış olur. Daha sonraki yıllarda ise, öğrencilerin analitik becerileri yeterince gelişince, gramer bilgileri verilmeye başlanır ve öğrenciler zaten ikinci bir ana dil gibi bildikleri yabancı dilin alt yapısını zevkle öğrenirler. Herkesin girdiği **genel üniversite sınavında yabancı dil sorularına** da yer verilmesi, öğrencilerin yabancı dil derslerini daha ciddiye almasını sağlayacaktır.

Yabancı dilin çocukların zihnen en alıcı konumda oldukları **küçük yaşlarda** öğretilmemesi büyük bir **yetenek israfı**, bu eğitimi sonraki yıllarda verilmesi ise bir **zaman ve kaynak israfıdır**. Mevcut uygulama etkinlik ve verimlilik prensibine tamamen zıttır. Hatta ilginç bulup sevdikleri için **YouTube'dan yabancı bir dilde yeterince çizgi film seyreden** okulöncesi yaştaki çocukların, o dili gayet iyi konuşmaya başladıkları görülmektedir. Bu da göstermektedir ki internette ücretsiz olarak erişilebilen **görsel içeriklerle** tüm çocuklara daha okula başlamadan başka bir dil öğretmek mümkündür. Örneğin Google'da **'baby songs'** anahtar kelimeleriyle yapılan bir arama, 1 yaşındaki bebeklerin bile uzun süre sıkılmadan seyrettikleri çok sayıda eğlendirici şarkıyı YouTube videosu olarak ekrana getirmektedir. **Kuzey Avrupa ülkelerinde** bu şekilde enformel bir yaklaşımla küçük yaştaki çocukların TV ve videolarla İngilizce öğrenimi yaygındır.

Artık ortak dünya dilinin **İngilizce** olduğu ve dünya vatandaşı olmanın yolunun dünya diline hâkim olmaktan geçtiğinden hareketle, tüm çocukların İngilizce öğrenmesi eğitimin hedeflerinden biri olmalıdır. Bakanlık sistematik bir yaklaşımla, tüm okul öncesi çocukların **eğlenirken İngilizce öğrenimini** mümkün kılacak bir sistem geliştirebilir. Hatta eğlendirip yabancı dil öğretirken insani değerlerin güzelliklerinin de gösterildiği videolar hazırlayarak,

evrensel insani değerlerin de okul öncesi yaşlarda kalıcı bir şekilde benimsenmesini sağlayabilir ve bu konuda dünyaya öncülük edebilir. TRT Okul ve mevcut MEB Eğitim Bilişim Ağı (EBA) tüm dünyaya açık olarak bu amaçla kullanılabilir.

Hızlı değişen ortamlarda **hantal yapıların** hızlı hareket yetenekleri yoktur. Bu durum, etkinlik ve verimliliğin düşmesine ve hatta yapıların **oyun dışı** kalmasına sebep olabilir. Günümüzde büyük holdinglerin ve kamu kuruluşlarının karşı karşıya kaldıkları bir tehlike budur. Akıllı holdingler, çözümü, alt **birimleri yetkilendirip şirket bürokrasisini azaltarak** karar alma süreçlerini kısaltmakta ve hareket serbestisini arttırmakta bulmuşlardır. Ayrıca, her şeyi kendileri yapmak yerine, **tedarikçi ağlarını genişleterek**, çok daha yenilikçi ve kaliteli parça ve ürünleri çok daha ucuza alıp kendileri entegrasyona ve yeni ürün gelişimine odaklanmaktadır. Tedarikçi firmalar elbette bu işten kazanç sağlamaktadır. Ancak en büyük kazancı, entegre üründeki yüksek katma değerden dolayı üretici firma sağlamaktadır.

Örneğin Apple, **iPhone** veya diğer ürünlerindeki hiçbir parçayı kendisi üretmez; gerekli gördüğü parçaları **dünyanın her yerinden en rekabetçi koşullarda** temin eder. Apple, etkin ve verimli bir yaklaşımla, beyin gücünü yüzlerce parçaya dağıtmak yerine, entegre ürün geliştirmeye odaklanarak, piyasa değeri 1 trilyon doları aşan dünyanın ilk şirketi olmuştur. Geçmişte de Batı ülkelerinde hür teşebbüs ve rekabetçilik odaklı **liberal ortamda** ekonomi harikalar yaratırken, Sovyetler Birliği blokunun **hantal devlet odaklı** ekonomisinin kendi ağırlığı altında çöküşü, etkinlik ve verimlilik mülahazalarının önemini ve bazen **büyümek için küçülmenin** gerekliliğini çarpıcı bir şekilde göstermektedir.

Ekonomide **rekabetçi liberal bir yapıya** geçildiği ve etkinlik ve verimlilik için tüm ekonomik faaliyetler özel teşebbüse bırakıldığı gibi, eğitimde de **'eğitim devletin işidir' zihniyeti** terk edilip liberal bir sisteme geçilmelidir. Bu konuda **Sağlık Bakanlığının** özel sağlık kuruluşlarını sisteme entegre ederek onlarla bir partner olarak birlikte çalışması bir model olarak alınmalıdır. Halkın cüzi bir ücretle özel sağlık kuruluşlarından hızlı ve kaliteli hizmet alabilmesi genel bir memnuniyet uyandırmıştır ve benzer bir sistem eğitimde de kurgulanmalıdır.

Devlet faraza partneri olduğu irili ufaklı tüm sağlık kuruluşlarını **devletleştirip** kendi bünyesine almaya kalksa, **sağlık sisteminin etkinlik ve verimliliğini kaybedeceği**, sağlık hizmeti kalitesinin düşeceği ve vatandaşın omuzuna binen sağlık mali yükünün artacağı açıktır. O yüzden, eğitimde **özel girişimin varlığının ve rolünün gittikçe arttığı** ve hem girişimciler hem de yurttaşlar için cazip hale geldiği bir model kurgulanmalıdır. Böylece en düşük maliyetle en iyi eğitim hizmetinin alınması süreci başlatılmalıdır. Özel okullarda hali hazırda %8 olan öğrenci oranının çok daha yüksek düzeylere gelmesinin önünü açacak mekanizmalar oluşturulmalıdır.

Liberal eğitime geçişte, yine akli rehber alan ve hakkaniyete dayalı rasyonel ve adil bir yaklaşım kullanılmalıdır. Kararlar paydaşların katılımıyla geniş tabanlı istişarelerle alınmalıdır. Başlangıç olarak, devlet okullarının yükünü azaltan ve onlara alternatif sunan özel okullardan **vergi alınması uygulamasına** son verilmeli, okulların ücretlerinin daha makul seviyelere inmesi sağlanmalıdır. Orta ve uzun vadede, arsa ve bina maliyetleri dahil, her kademede **öğrencilerin devlete yıllık birim maliyeti** tespit edilmeli ve devlet özel okullara öğrenci başına bu miktar kadar katkı yapmalıdır. Böylelikle devlet zaten harcayacağı parayı özel sektör eliyle **daha etkin ve verimli bir şekilde harcayacak**, bu uygulama devlete ek bir maliyet getirmeyecektir.

Bu tür uygulamalarla **özel okulların yaygınlaşması** sağlanmalı ve devletin omuzlarındaki eğitim yükü azaltılmalıdır – aynen devletin özel sağlık kuruluşlarına katkı payı ödeyerek sağlıkta hizmet ağını genişlettiği ve çok sayıda özel sağlık kuruluşunu sisteme entegre ettiği gibi. Tek tip bekçiliği yapmak yerine inovatif farklı uygulamalar teşvik edilmeli, yeni öğretim yöntemlerinin gelişimi ve yaygınlaşmasının önü açılmalıdır.

Etkinlik ve verimlilik, mevcut eğitim süreçlerinin ve çıktılarının, dünyadaki değişimler dikkate alınarak, eleştirel bir bakış açısıyla, sistematik olarak değerlendirilmesini ve **sürekli olarak geliştirilmesini** gerektirir. Çünkü bugünün değil de dünün ihtiyaçlarına göre eğitilmiş olmak, eğitimsiz olmaktır. Ve bir eğitim sisteminin amacı **diplomalı eğitimsizler ordusu** yetiştirmek olamaz. **Rasyonellik**, eğitim sisteminin her seviyede (okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim, yüksek öğretim) evrensel değerler ve bireysel beklentilerle uyumlu ve toplumun ihtiyaçlarına cevap vermeye odaklı bir hedefi olmasını gerektirir.

Eğitimde reform için olan toplumsal talep, gerçek hayattan kopuk ve değişime büyük etapta kapalı olan mevcut eğitim sistemini objektif olarak değerlendirmek ve çağdaş dünya standartlarına çıkarmak için bir **fırsat penceresi** sunmaktadır. Bu fırsat, eğitimin amaçsızlık, ruhsuzluk ve hantallıktan çıkarılıp akıl ve bilimin hükmettiği **rasyonel bir zemine** oturtulması için iyi değerlendirilmelidir. İşe eğitime kaynak aktarmakla değil, eğitimin oturduğu zemini özürsüz demokrasi ve en geniş çapta kişisel hak ve özgürlüklerle donatarak ve **ne yaptığımızı, niçin yaptığımızı ve yeni amaçladığımızı sorgulayarak** başlamak lazımdır.

İLKE 7 – Ölçme, Değerlendirme ve Veriye Dayalı Politika Geliştirme

Somut verilere dayalı olarak ölçülüp değerlendirilemeyen şeyler iyileştirilemez. Eğitimde **sürekli kalite gelişimi**, sürekli ölçme ve değerlendirmeyi ve sonuçları eyleme dönüştürmeyi gerektirir. Dosyaları kaldırılan ve eyleme dönüşmeyen değerlendirmelerin fazla bir değeri yoktur. O yüzden ölçme ve değerlendirmeler, değişime açık olan ve **işlevsel değişim mekanizmaları** olan sistemler içinde bir anlam ifade eder.

Örneğin birçok ulusal ve PISA gibi uluslararası sınavlardan elde edilen bulguların diğer verilerle birlikte değerlendirilmesiyle, Bakanlık birimlerinden tek tek okullara yönelik olarak, ev ödevleri ve **eylem planları** oluşturulması gerekir. Eğitimle ilgili tüm veriler, geribildirimler ve değerlendirmeler, bilgi temelli eğitim politikaları oluşturma sürecinde önemli yer tutmalıdır. Oluşturulan politikaların gerekçeleri, **hesap verebilirlik ve şeffaflık ilkeleri** doğrultusunda tüm paydaşlarla paylaşılmalıdır.

Demokratik toplumları diğerlerinden ayıran temel bir özellik, ölçme ve değerlendirme süreçlerinin ve veriye dayalı politika belirleme ve karar verme mekanizmalarının kökleşmiş olmasıdır. Eğitimde **ölçme, değerlendirme ve veriye dayalı politika belirleme** pratiği, beraberinde etkinlik ve verimliliği ve dolayısıyla kamu kaynaklarının yerli yerinde kullanılmasını ve sonuçlardan hesap verilmesini beraberinde getirmektedir. Ölçme ve değerlendirme, aynı zamanda eğitimde **girdilerin arzu edilen çıktıları verip vermediğini**, eğitim vizyonu kapsamında hedeflenen kilometre taşlarına ulaşıp ulaşılamadığını ve öğrenci, okul ve eğitim sistemi bazında belirlenen **nihai hedeflere erişilip erişilmediğini** göstermesi bakımından önemlidir.

Eğitim reformu çalışmalarında **mezun profilini** belirlemek, işin sadece bir kısmıdır. Belirlenen hedefe ulaşılması, iyi planlanması gereken oldukça karmaşık ve çok boyutlu bir süreci içerir. Öğretim programları içeriğinin **21. yüzyıl becerilerini kazandırmaya** yönelik olması ve zaman içinde **bu hedeflere ne ölçüde ulaşıldığının izlenmesi**, strateji belirleyiciler için büyük önem taşımaktadır. Mevcut ulusal testler, öğrencilerin kazandığı beceriler konusunda bir bilgi vermemektedir. Bu yüzden eğitim sisteminin değişik kademelerinde öğrencilerin beceri kazanımı konusunda elimizde politika yapımcılara ışık tutacak bir veri yoktur.

Sanayi toplumunda meslekî beceri gerektiren **tekrara dayalı rutin işler**, artık akıllı aletlere ve robotlara bırakılmaktadır. **Bilgi toplumunda** fonksiyonel olabilmek için, kritik

düşünme, hayatboyu öğrenme ve etkin iletişim gibi beceriler ön plana çıkmaktadır. Gelişen teknolojilerle birçok meslek yok olurken, yeni beceriler gerektiren çok sayıda **yeni meslekler** ortaya çıkmaktadır. Eğitim sistemleri, bu **yeni paradigmaya uyumlu** hale gelmek ve öğrencileri gerekli bilgi, beceri ve yetkinliklerle donatarak gerçek hayata hazırlamak için sürekli evrilme durumunda kalmaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak, eskinin **girdi esaslı değerlendirme ve akreditasyon sistemleri**, yerini çıktı esaslı ve standart testler yerine gözlemlerle ölçülebilen kazanımlara dayalı sistemlere bırakmaktadır.

Eğitimde başarılarıyla öne çıkan ülkelerin her birinin eğitim sistemlerinde **işlevsel bir ölçme ve değerlendirme sistemi** vardır. Bu ülkelerde ölçme, değerlendirme ve hesap verilebilirlik, yerel olarak değişiklik gösterse de, ceza mantığı gütmeyen **zayıflıkları ve eksiklikleri belirleme ve eğitimin kalitesini iyileştirmeye** yönelik değerlendirme esaslıdır. Değerlendirme sonrasında ise gerekli kaynak aktarımı, personel takviyesi ve ek eğitimlerle, belirlenen zayıflıklar ve eksiklikler telafi edilmeye ve okullar arası kalite farkı giderilmeye çalışılır. Ayrıca, **öğretmenlerin performanslarının** okul müdürleri tarafından önceden belirlenmiş kriterlere göre resmi olarak değerlendirilmesi ve bu değerlendirmelerin öğretmenlerin işlerine devam edip etmemelerinde belirleyici rol oynaması yaygındır.

Geçmiş yıllarda dile getirilen sorunlar çözülemiyor ve tekrar tekrar karşımıza çıkıyorsa ve getirilen yeni uygulamalar eskisini aratıyorsa, o eğitim sisteminde **veriye ve bilimsel temellere dayalı objektif bir politika belirleme mekanizması** yok demektir. Problem çözemeyen sistemler, kendileri çözülmesi gereken bir problem olarak karşımıza çıkarlar. Doğru teşhis ve tedavi için eğitimde ölçme, değerlendirme ve veriye dayalı politika geliştirmeye dayalı bir sisteme en kısa zamanda geçilmesi lazımdır.

İLKE 8 – Ademi merkezîyetçilik ve Katılımcı Demokrasi

Hızla değişen günümüz dünyasına ayak uydurabilmek ve ihtiyaca cevap verebilmek için **eğitimin dinamik, esnek ve değişime açık olması ve hızla değişebilmesi** gerekir. Bu da ancak eğitimin hantal ve duyarsız merkezîyetçi yapıdan kurtulup yetkilerin büyük ölçüde yerel birimlere aktarılması ve **yerinden yönetim** ile mümkündür. Bunun gerçekleşmesi, yetkinin suiistimal edileceği korkularını yenip **güvene dayalı bir davranış değişikliği** gerektirir. Olası suiistimaller de yetki çerçevesi net hatlarla belirlenerek ve sistematik bir izleme ve denetim ile en aza indirgenebilir. **Yetkiyle gelen sorumluluk**, yerel birimlere bir dinamizm ve cıvıllık getirecektir. Sorunlara yerinde çözüm üretilmesi, sistemin etkinlik ve verimliliğini arttıracaktır.

Merkezi sistemler doğaları icabı hantal, ürkek, yavaş ve verimsizdir. Geçen yüzyıldan miras kalan bu zihniyetle yetişen öğrenciler, değişimlere ayak uydurmakta ve esneklik sağlamakta zorlanırlar. Dünyadaki en başarılı eğitim sistemlerinin önde gelen niteliklerinden biri **ademi merkezîyetçilik yani yetkilerin yerele aktarılması**, eğitimle ilgili birçok kararın merkezi olarak değil, yerel yetkililer tarafından yerinde verilmesidir.

Katılımcı demokrasilerdeki eğitim sistemlerinde öğrenciden öğretmene ve veliye, okul müdüründen ilçe ve il milli eğitim müdürlüklerine kadar eğitimin tüm paydaşlarına söz hakkı verilmekte ve tüm paydaşlar için yeni **haklar, yetkiler ve sorumluluklar** getirilmektedir. Okullarda bu tür demokratik uygulamalar, toplumda demokrasinin güçlenmesine de katkı yapar. **Özel sektör** de bir paydaş olarak eğitimde yerini almalı ve geliştirdiği yeni eğitim araçlarıyla eğitimin gelişimine katkı yapmaya özendirilmelidir. **Medya** da eğitimde önemli rol oynamaktadır ve eğitimde faydalanılması gereken doğal bir partnerdir.

Biz bir şey yapsak da yapmasak da değişim süregelmektedir. **Değişime direnç göstermek** veya karşı çıkmak, değişimin yönünü belirlemede söz sahibi olma şansını yitirmektir. Demokratik bir toplumda, değişim süreçlerinde **her bireyin söz hakkı vardır** ve eğitim de buna dahildir. Eğitimde yapılacak değişimler, **eğitimin paydaşları** olan öğrenciler, aileler, öğretmenler, okullar, eğitim politikaları yapımcıları, eğitim ve eğitimcilerle ilgili sivil toplum kuruluşları ve genel halkın ortak sorumluluğu altındadır. Bu yüzden tüm bu paydaşlar, eğitimin içeriği dahil, **eğitimde değişim sürecinin parçası olmalı** ve tam bir ifade özgürlüğü içinde seslerini duyurabilmelidir. Sürecin sonundaki kararlar da **şeffaflığın** gereği olarak gerekçeleriyle birlikte tüm paydaşlarla paylaşılmalıdır.

Merkezi yönetimin her şeyi belirlediği durumlarda İl Millî Eğitim Müdürlükleri ve Okul Müdürlükleri **sıradan bir memurluğa** dönüşmekte ve yerelde oluşan problemlere çözüm üretememektedirler. **Liderlik** yapması beklenen yöneticiler, **sekreterlik** yapmak ve zamanlarını yazışmalarla geçirmek durumunda kalmaktadırlar. Örneğin Bakanlığın öğretim programlarının bir kısmını **temel müfredat** olarak belirlemesi ve böylelikle tüm öğrencilerin hedeflenen asgari bilgi ve becerilere sahip olmasını zorunlu tutması, gayet makuldür. Ancak öğretim programlarının geri kalan kısmı yerel ihtiyaçları dikkate alarak pekâlâ il ve okul seviyelerinde belirlenebilir.

Yine ademi merkezîyetçilik kapsamında, **okul müdürlükleri yeni yetki ve sorumluluklar** verilerek güçlendirilmeli ve müdürlere liderlik sergileme fırsatı verilmelidir. Okulların güçlendirilmesi için Batı ülkelerinde olduğu gibi, okullarda **okul temelli bütçeye** geçilmeli ve okul müdürleri harcamaya yetkili kılınmalıdır. İl Millî Eğitim Müdürlükleri, İlçe teşkilatları ile beraber, il alanında eğitimin planlamasından sorumlu olmalı ve geniş yetkilerle donatılmalıdır. **Öğretmen alımları ve müdür atamaları** ve görevden almaları da il seviyesinde olmalıdır.

Eğitimle ilgili bazı kararların yerel olarak belirlenmesi gerekliliğine örnek olarak, 2017'de üniversite sınavına giren **Meslek Lisesi mezunlarının** sadece dörtte biri (%27'si) bir lisans, önlisans veya açık öğretim programına yerleşmiş ve geri kalan dörtte üçlük büyük kesim gerçek hayata atılmak durumunda kalmıştır. Bu durumda, belli ki Meslek Lisesi öğrencilerinin **piyasada karşılığı olan mesleki bilgi, beceri ve yetkinliklerle** birlikte yaşam becerileri ile de donatılmaları ve gerçek hayata atılmaya hazır hale getirilmeleri gerekir. Bu amaçla, İl Millî Eğitim Müdürlükleri Bünyesinde, 2008 tarihli 'İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulları Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik' kapsamında, o ildeki işçi, işveren ve meslek kuruluşları temsilcilerinden oluşan bir '**Meslek Lisesi Danışma Kurulu**'nun kurulması ve etkin rol oynamasının sağlanması önemlidir. Ancak bu kurulun anlamlı bir iş yapabilmesi için, Meslek Lisesi programları ile ilgili karar verme yetkilerinin önemli bir kısmının taşra teşkilatlarına aktarılması gerekir.²⁸

Başarılı eğitimde **paydaşların aktif rol alması** önemlidir. Aile ve mahalle, eğitimin parçasıdır. Eğitim, ancak **aile ve toplumun aktif katılımıyla** gelişir ve arzu edilen sonuçları verir. Eğitimde çocuğun gelişimini **öğrenci-öğretmen-aile** üçgenindeki ilişki ve işbirliği şekillendirir. Bu yüzden, aile ve toplumun eğitime katılımı için fırsatlar yaratılması gerekir. Okul iklimi, öğrenciler için olduğu kadar, aileler için de kucaklayıcı, samimi ve destekleyici olmalıdır. Pozitif bir okul-aile işbirliği için, aileler, okul müdürü ve öğretmenler tarafından iyi karşılandıklarını hissetmelidir. Çocukların okulda olduğu kadar evde de akademik, sosyal ve duygusal gelişimleri için aile ve öğretmenler iletişim içinde olmalıdır. Okul ile ilgili önemli kararların alınması süreçlerine **okul-aile birlikleri ve aileler** dahil edilmelidir.

28

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.12542&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=> ,
Erişim: 1 Eylül 2017.

İlgili paydaşların karar alma süreçlerinin parçası olması ve seslerini duyurması, demokrasinin temel bir gereğidir. Bu da en iyi, paydaşların temsil edildiği **danışma kurulları yoluyla** olur. Bu kapsamda okul, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün her birinin bünyelerinde danışma kurulları oluşturulmalı ve politika kararları bu danışma kurullarındaki tartışmalara dayalı olarak alınmalıdır. **Okul danışma kurulunda** esnek bir yapıda veliler (okul aile birliği aracılığıyla), öğretmenler ve mahallenin kanaat önderleri ve okulun önde gelen destekçileri yer almalıdır. İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü danışma kurullarında da eğitimle ilgili sivil toplum kuruluşları ve okul müdürleri temsil edilmelidir.

Millî Eğitim Bakanlığı 2015-2019 Stratejik Planı'nda "**etkin bir izleme ve değerlendirme sistemiyle desteklenen, bürokrasinin azaltıldığı, çoğulcu, katılımcı, şeffaf, hesap verebilir**" bir yönetim organizasyonunun oluşması, ana stratejik hedeflerden biri olarak verilmiştir.²⁹ Bu hedefte belirtilen iyi yönetim anlayışının kâğıt üzerinde kalmaması ve hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu yaklaşımın bir parçası olarak, **okul temelli bütçeye** geçilerek okullar güçlendirilmelidir. Böylece **sorumluluk üstlenme, yetki paylaşımı ve güvene dayalı** bir yaklaşımın tabana yayılmasının ve eğitim camiasında güven, karar verme, sorumluluk alma, inisiyatif kullanma, yetkilendirme ve hesap verme kültürünün yaygınlaşmasının önü açılmalıdır.

Tüm yetkilerin merkezde toplanması, **alt birimleri pasifize** eder. Tüm alt düzey yöneticileri **memur konumuna** iten bu uygulama, çalışma motivasyonunu kırar. Geniş katılım ve istişareden yoksun olan bu anlayış **katılımcı demokrasi** ile de uyumlu değildir. Bir eğitim kurumunda en küçük icraatları bile onaylamak durumunda olan ve zamanının büyük kısmını formalitelerle uğraşarak geçiren bir idarecinin, **sağlıklı bir vizyon geliştirmesi** mümkün değildir. Bu verimsizliği önlemek için yetki ve sorumluluk ait olduğu birimlere dağıtılmalı ve hızla değişen dünyamızda **hızlı karar almayı mümkün kılan yerinde yönetim** tüm birimler için esas olmalıdır.

Gelişkin bir demokraside **eğitimin nihai patronu**, halkın kendisidir. Bu yüzden gelişmiş ülkelerde eğitimde **merkeziyetçilik değil yerellik** esastır. Birçok Batı ülkesinde eğitimde tüm yetkiler tamamen eyaletlere veya eğitim bölgelerine devredilmiştir. Örneğin ABD'de Eğitim Bakanlığının ne öğretmen atama yetkisi vardır, ne de müfredat hazırlama. Tüm bu yetkiler eyaletlere ve eyalet içinde de seçimle gelen yerel yöneticilere aittir – her ilin **Milli Eğitim Müdürünün** ve **İl Eğitim Kurulu üyelerinin** seçimle başa gelmesi ve bu kişilerin o ilde müfredat belirleme ve öğretmen atamaları dahil her konuda tam yetkili olması gibi.

ABD'de Eğitim Bakanlığı eğitimle ilgili istatistiki bilgiler hazırlar, bilimsel araştırmalar yaptırır, ihtiyaç olan yerlere maddi destek sağlar ve gönüllülük esasına göre genel koordinasyonluk hizmeti verir. **Öğretmenlerin kontratları** kıdeme bağlı olarak genellikle bir veya birkaç yıllıktır. Performansı yetersiz bulunan öğretmenlerin kontratları yenilenmez. Tüm yönetim kademelerinde **hesap verilebilirlik** esastır. Bunun sonucu olarak devlet okullarının eğitim kalitesi özel okullardan aşağı kalmaz.

Katı bir hiyerarşik yapıya sahip olan Millî Eğitim Bakanlığında **bürokrasi çarkları** haliyle ağır dönmekte ve değişimde zorlanan bu devasa yapı yenilikçilik yerine **statükocu bir tavır** sergilemektedir. Genellikle geçmiş uygulamalar referans alınmakta ve **değişim konusunda ürkeklik** görülmektedir. Daha etkin ve hızlı hizmet verilmesi için, değişen dünya ve ülke şartları göz önüne alınarak, Bakanlık organizasyon şeması ve görev tanımları gözden geçirilmeli ve bakanlık, misyonu doğrultusunda, **dinamik bir yapıya** dönüştürülmelidir. Hızla değişen dünyada değişime aynı hızla ayak uyduramayanlar doğal olarak geri kalırlar.

²⁹ https://www.memurlar.net/common/news/documents/535520/08105133_mebsp20152019.pdf, Erişim: 1 Eylül 2017.

Yetki ve sorumlulukların alt birimlere devredilebilmesi için, öğretmen ve yönetici atamalarında **sadece liyakate dayalı bir sistem** hayata geçirilmelidir. Liyakatli profesyonel insanların işbaşında olduğu bir sistemde, **kişiyeye güven esaslı bir çalışma pratiği** oluşur ve her şeyi sıkı bir kontrol altında tutma içgüdüğü zaman içinde buharlaşmaya başlar. Ayrıca, tüm meslek sahipleri gibi, **öğretmenlerin de iş garantisi** kanun koruması değil, mesleki yetkinlikleri ve kaliteleri olmalıdır. Bunu da sağlamanın yolu, öğretmenlerin memur statüsü yerine birkaç yıllık kontratlar halinde sözleşmeli olarak istihdam edilmeleridir. Sözleşmeli öğretmenlerin ücretleri yüksek tutularak sözleşmeli istihdama geçiş teşvik edilebilir.

Eğitimde öğretmene güven esastır. Öğretmene şüphe ile bakılan ve serbest hareket alanı iyice daraltılan bir sistemde **sınıf etkinliğinden** söz edilemez. Eğer öğretmenlere inisiyatif kullanma ve özgür davranma hakkı verilmeyecekse ve öğretmenlerden her yıl aynı ezberleri tekrarlama istenecekse, bu işi **robotlar** veya **merkezi yayınla televizyonlar** çok daha iyi ve çok daha ucuza yapar.

Öğretmenler **uygun gördükleri her türlü malzemeyi** – kitap, dergi, gazete, internet sitesi, vs. – sınıfa getirip dersiyle ilgili konuları öğrencilerle tartışabilmeli ve uygun gördüklerini tavsiye edebilmelidir. Artık **'ya öğretmen yanlış yaparsa'** evhamı bir kenara bırakılmalı ve öğretmenlerin iyi niyet ve muhakemelerine güvenilmelidir. Öğretmenler ancak bu şekilde **aktif eğitimin parçası** olur. Ve öğrencilerin katılımıyla sınıfa bir heyecan gelir. Bu yüzden öğretmenler, sınıfın durumuna göre ders içeriği konusunda esnek davranabilmeli ve formaliteler içinde boğulmaya mahkûm edilmemelidir. Uygulamada aksaklıklar çıkarsa sistem kendi içinde gerekli düzeltmeleri yapar.

Eğer bir bölgede **farklı bir dil** konuşuluyorsa, o bölgeye mümkün olduğunca **yerel dili bilen öğretmen ve idareciler** atanmalı, bilmeyenler de yerel dili öğrenmeye teşvik edilmelidir. Bölgenin yerel kültürüne okul etkinliklerinde, öğretim yöntemlerinde ve hatta ders içeriklerinde yer verilmelidir. Böylelikle okulun o bölgenin bir parçası olduğu hissettirilmelidir.

Millî Eğitim Bakanlığı mevcut **merkeziyetçi yapısını** terk etmeli, etkinlik ve verimlilik kapsamında, modern demokrasilerde olduğu gibi, öğretmen atamaları, görevden alma, bütçe kullanımı, yeni okul açma, okulları denetleme ve hatta müfredatta değişiklik yapma ve ders kitabı seçme gibi yetkilerinin büyük bir kısmını, yerel birimlere yani İl Millî Eğitim Müdürlüklerine aktarmalıdır. İl Millî Eğitim Müdürlükleri, Bakanlıkça belirlenen genel politikalar çerçevesinde kalmak üzere, geniş yetkilerle donatılmalıdır. Bakanlık **genel politikalar geliştirip koordinasyon ve işbirliğini** sağlamalıdır. Toplumsal ve ekonomik gelişmişlikte çağı yakalayabilmek için korkulardan sıyrılıp ayağımıza pranga olan **ezberleri terk etme cesareti** gösterilmelidir.

Daha önce belirtildiği gibi, Millî Eğitim Bakanlığı'nın talebi ve finansmanı ile 2005 yılında **OECD Eğitim Komisyonu** tarafından hazırlanan 'Türkiye Temel Eğitim İncelemesi' raporunda **teşkilatlanma yapısı ve yönetim** ile ilgili önemli tespitlerde bulunulmuş ve şu tavsiyelerde bulunulmuştur: Millî Eğitim Bakanlığının her bir okulla ve programlarla direkt ilişkilere dayanan yapısı ve rolü yeniden tanımlanmalıdır. Bakanlığın temel görevlerinin eğitimde ulusal hedeflerin gerçekleşmesinde ülke genelinde liderlik sağlamak; rekabetçi bir işgücü geliştirilmesini ve insan haklarının yerleşmesi ve korunmasını temin etmek; veri toplamak ve analiz etmek, araştırma yapmak, merkezi hizmetleri yürütmek ve kaynakların verimli ve adil bir biçimde tahsis edilmesini ve bütçe ve finansmanın ulusal öncelikler ile paralel hale getirilmesini sağlamak olması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, Bakanlığın yetki ve sorumluluklarının İl Millî Eğitim Müdürlüklerinde yerelleştirilmesi ve yetkililerin görev alanlarındaki okulların işleyişi ve eğitim hizmetlerinin sağlanmasından sorumlu tutulması tavsiye etmiştir.

Yine daha önce de belirtildiği gibi, **personel performans değerlendirmelerinde** de daha **demokratik ve etkin** bir uygulamaya geçilmelidir. **Öğretmenleri** veli ve öğrenci

katkılarını da göz önüne alarak her yıl okul müdürleri değerlendirmeli, **müdürü** de kimlikleri saklı tutularak tüm öğretmenler değerlendirmelidir. Bu yıllık değerlendirmeler ilgili Milli Eğitim Müdürlüklerine sunulmalıdır. Makul bir itiraz mekanizması da tesis edilmelidir. Okul müdürleri de bağlı buldukları Milli Eğitim Müdürlerini değerlendirip bir üst makama göndermelidir. Yani sistem **kendi kendini değerlendirme ve kontrol etme** mekanizmalarını geliştirmeli ve böylece kendi kendine yönetim ve demokrasi kültürünün oluşması yönünde adım atılmalıdır. Değerlendirme sonuçları, kişilerin performans ödemeleri, yeni görevlere atanmaları ve kademe yükselmeleri için önemli bir kriter oluşturmalıdır.

Okul denetimlerinin amacı eksiklik ve zayıflıkları saptamak, sebeplerini araştırmak ve çözüm geliştirip okulları desteklemek ve güçlendirmek olmalıdır. Okullarla ilgili denetleme ve değerlendirme sonuçları merkeze değil ilgili Milli Eğitim Müdürlüklerine sunulmalıdır. Okul müdürleri, öğretmen alımı dahil okulla ilgili konularda geniş yetki sahibi olmalı ve okulun performansından sorumlu tutulmalıdır.

Eğitim ile ilgili kararların **tam, doğru ve güncel bilgiye** dayalı olmasını sağlamak ve eğitim politikaları geliştirenleri desteklemek için, gerekli bilgileri üreten, derleyen, değerlendiren ve yayımlayan, Bakanlıkla ilintili, bir '**Eğitim Bilimleri Enstitüsü**' kurulmalıdır. Bu enstitü eğitimciler, araştırmacılar, politika yapımcıları, öğrenciler, aileler ve genel halk tabakasına yönelik olarak, **öğrenmeyi destekleme** ve eğitim fırsatlarını erişilebilir hale getirme konusunda öncülük etmelidir. Ayrıca, eğitimin durumu ve gelişimi ve uygulanmakta olan eğitim programlarının etkinliği ile ilgili güvenilir bilgi elde etmeli ve analizler yapmalıdır.

Eğitim Bilimleri Enstitüsü, okul öncesinden üniversiteye kadar, eğitimle ilgili temel bilgi ve anlayışın yaygınlaştırılması konusunda **ulusal liderlik** sağlamalıdır. Enstitü görevlerini yerine getirirken ihtiyaç duyulan alanlarda **bilimsel araştırmalar yapmalı veya yaptırmalı**, istatistiki bilgileri toplamalı, değerlendirmeler yapmalı, bulguları geniş bir kesime ulaştırmalı ve eğitimle ilgili ürünler geliştirmelidir. Bilimsel olarak geçerli araştırmalardan elde edilen bilgilerin kullanılmasını, gelişimini ve uygulamalarla hayata geçmesini teşvik etmelidir. Aynı zamanda, ülkenin eğitim alanında bilimsel olarak geçerli araştırma yapma, geliştirme ve yayma kapasitesini güçlendirmelidir.

İLKE 9 – Demokratiklik ve Bireysel Hak ve Özgürlüklere Saygı

1948'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda kabul edilen ve Türkiye'nin de imzaladığı **Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi**, tüm insanları saygın, hür, eşit ve kardeş olarak nitелеmekte ve düşünce ve ifade hürriyeti, din ve vicdan hürriyeti, barışçıl toplanma ve görüşlerini ifade etme hürriyeti gibi hak ve hürriyetleri **temel insanlık hak ve özgürlükleri** arasında saymaktadır. Beyannamede bireylerin **ekonomik, sosyal ve kültürel haklarına** da vurgu yapılmaktadır. Baskıcı olmayan ailelerde de aile üyelerinin bu bireysel haklarına ve farklılıklarına saygı gösterilir.³⁰

İnsanlığın çocukluk safhasını geride bırakıp **yetişkinlik devrini** yaşadığı çağımızda, **inançlar, ideolojiler ve doğrular bireyselleşmiştir** ve bireylere aittir. Çağdaş bir devlet, vatandaşlarına yetişkin muamelesi yapıp saygı gösterir ve efendisine hizmet eden bir hizmetçi gibi onlara en iyi hizmeti verme yarışına girer. Bireylerin tercihlerine de saygı gösterir ve bu şekilde onları yüceltip serbestçe gelişmelerine katkı yapar. Demokratik toplumları diğerlerinden ayıran ve gıpta ettiren temel nitelik budur.

Anti demokratik bir devlet ise, ülke sakinlerine **çocuk muamelesi** yapar, kendini onlara vasi olarak atar ve onları terbiye etmeyi de kendine vazife bilir. Tek tipçiliğin kalıplaşmış şekli olan **resmî ideolojilerin ve değişmez doğruların** zamanı çöktün

³⁰ <https://www.danistay.gov.tr/upload/insanhaklarievrenselbeyannamesi.pdf>, Erişim: 1 Eylül 2017.

geçmiştir. İdeolojik dayatmalar beyinlere konan prangalardır ve bunun da sonucu **düşünce özürlü** ve müstemleke mantalitesinde özgüvenden yoksun cılız ve silik bireyler yetiştirmektedir. Bir toplumun gelişmişliği, toplumu oluşturan bireylerin gelişmişliğinin bileşkesi olduğundan, az gelişmiş bireylerden oluşan bir toplumun az gelişmiş kalacağı açıktır.

Okullar **ideolojik formatlama** ve bireylere evrensel değerler dışında **değerler empoze etme** yeri değildir. Hele milliyetçilik adı altında başka milletlere düşmanlık telkin etme yeri hiç değildir. Her insan ailesini sever ve yakınlarını gözetir. Herkes evini ve ülkesini ve milli kimliğini doğal olarak benimser ve sever. Bunun için bir eğitime gerek yoktur – yeter ki kişisel hak ve özgürlüklerine müdahale edilmesin ve üzerine maddi veya manevi baskı kurulmasın.

Demokratik bir devletin yapması gereken şey, toplumun ortak paydasını temsil etmek, kişisel hak ve özgürlükleri en geniş anlamda tesis etmek ve tüm farklı inanç, görüş ve hayat tarzlarını hiçbir ayırım gözetmeden garanti altına almaktır. Toleranssızlık gösterilecek tek şey toleranssızlığın kendisi olmalıdır. **Saygı göstermenin ve barış ve huzur içinde birlikte var olmanın** yolu, başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı göstermek ve çoğulculuğu temel bir değer olarak benimsemektir. Demokratlığın gereği ve toplumsal huzurun kaynağı, karşılıklı saygı ve birbirine güven duymaktır.

Eğitimde zihinler ve dikkatler artık **geçmişten geleceğe çevrilmeli** ve **gelecek ile ilgili hayaller kurulmalıdır**. Manevî mirasyedilik olan parlak bir geçmiş ile övünüp durma ve toplumsal kibir olan diğer uluslara üstünlük taslama hamasiliği bırakılıp, **parlak bir geleceği** şekillendirecek ve dünyanın hayranlığını cezbedecek iş ve eserler ortaya koymaya yönelmelidir. Irkları, renkleri ve cinsiyetleri ne olursa olsun, tüm insanların genlerinin yüzde 99'undan fazlası ortaktır. Dolayısıyla, adeta bir insanlık organizmasının uzuvları ve hücreleri olan tüm uluslar ve kadın erkek tüm insanlar kardeştir ve eşittir. Üstünlük, sahip olunan meziyetler ve başarılan güzel işlerdedir. Geçmişin muhasebesi yerine de **geleceği inşa etme planları** yapılmalıdır. Keza, modası geçmiş ezberler terkedilip akıl, bilim ve tüm insanlığın ortak malı olan evrensel değerler rehber alınmalıdır. **'Hakiki mürşit ilimdir'** sözü duvarlara değil zihinlere nakşedilmeli ve uygulamalarda görülmelidir.

Ne kadar aykırı olursa olsun **fikirlerden korkmaya ve onları düşman ilan etmeye** son verilmelidir. Eğitim kurumlarında gerçek düşünce ve ifade özgürlüğü yani **akademik özgürlük** tesis edilmeli, zihinlerin fikir üretip işlemelerinin önü açılmalıdır. Düşünce ve ifade özgürlüğü olmayan yerde zihinler uyuşup tembelleşir ve orada **fikir filizleri yeşermez**. Zihinleri ve hayalleri kısıtlayan böyle bir ortamda da ne eğitim heyecan verir, ne de patentlenebilecek yeni buluşlar çıkar.

Fikirlerden ancak **karşı fikir üretemeyenler** korkar. **Tehlikeli fikir** diye bir şey yoktur; fikir üretememe tehlikesi vardır. Zehir bilinmeden panzehir geliştirilemediği gibi, zehirli fikirler serbestçe ifade edilmeden onları izale edecek **karşı fikirler** geliştirilemez. Kanunlarında **düşünce ve ifade suçları** kategorisi bulunan ve sözlü veya yazılı ifadelerde suç unsuru arayan bir ülke, kategorik olarak insaniyeten yeterince gelişmemiş ve çağı yakalayamamış bir ülkedir.

Bu hürriyetler çağında **birlik, kuvvet ve toplumsal huzurun teminatı**, gerçek demokrasi ve üst düzey kişisel ve kitlesel hak ve hürriyetlerdir. **Aidiyet duygusunu** yaratan birleştirici tutkal, hürriyettir; korkuyla zoraki bir birliktelik sağlayan baskı ve tehdit değildir. Eski ve yeni Avrupa bunun örneğidir. İnsanı gerçek insan yapan ve hayvandan ayıran temel nitelik olan **hür iradeyi baskılamaya kalkan** tek doğrulu ve dayatmacı yaklaşım, insan fitratına zıttır. Bu yaklaşım ayrılık, zayıflık ve kavgayı doğurur. Aidiyet duygusu yerine, ayrılma duygusunu körükler. O yüzden göçlerin – bilhassa **beyin göçünün** – baskıcı toplumlardan hür toplumlara doğru olması ve bir toplumun sanatsal ve teknolojik gelişmişlik ve refah seviyesinin, insan hak ve hürriyetleri seviyesi ile orantılı olması tesadüf değildir.

Yaratıcı zihinler için cazibe merkezi olmanın yolu da **birinci sınıf demokrasi** olmaktan geçmektedir.

İlginçtir ki devlet merkezi olarak ilk, orta ve yükseköğretimi **sıkı bir kontrol altında** tutarken ve farklı uygulamaları potansiyel tehdit olarak görüp tolerans göstermezken, on binlerce Türk genci, bir kısmı devletten burslu olarak, yabancı ülkelerde her türlü denetimden uzak bir şekilde eğitim görmektedir. Hatta bunlar arasından Bakan ve Başbakanlar bile çıkmaktadır. **Yurtdışında eğitim görmüş** ve orada yıllarca görev yapmış vatandaşlarını da 'tersine beyin göçü' ile geri getirmeyi bir kazanç olarak görmektedir.

Demek ki '**denetimsiz' okullardan** ülkeye zararlı insanlar çıkabileceği ve ülkenin geleceğini tehlikeye atabileceği tezine devlet de pek inanmamaktadır ve çok sayıda yabancı okulu Türkiye'dekilere eşdeğer kabul etmektedir. Yabancı ülkelerdeki özerk okullarla bir problemi olmayan Türkiye'nin kendi topraklarındaki özerk okulları problem yapması ve hatta onları **potansiyel bir tehdit** olarak görmesi tuhaftır. Aslında en büyük milli kaynak beyin gücüdür ve genç beyinleri **özgür düşünce** yerine ideolojik ve modası geçmiş ezberlerle meşgul etmek, bu en değerli kaynağı telef etmektir.

Türkiye, bazı ahlaki değerlerin de öğretildiği **Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi** dersinin içeriğinin ve zorunlu tutulmasının **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi**'ni ihlal ettiği gerekçesiyle AIHM tarafından mahkûm edilmiştir.³¹ Din, dünyadaki tüm kültür ve medeniyetlerin önemli bir ögesidir ve tüm dünyada kültürler ve medeniyetlerle ilgili derslerde dinler hakkında eğitim önemli bir yer tutar. Ancak bu tür dersler çoğulcu ve nesnel bir yaklaşımla **tüm dinlere aynı mesafede** durur ve dinleri tarafsız ve objektif bir şekilde ele alır. Bu derslerde hiçbir dinin pratikleri ve ibadet tarzları öğretilmez.

Ayrıca, bu dersleri, **belli bir dinin pratisyenleri** yerine dünya dinleri ve medeniyetler tarihi alanında uzman kişiler verir. İlgili anayasa maddesi değişmedikçe bizdeki zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri, **genel kültür dersleri** olarak bu çerçevede verilmelidir. Belli bir dinin pratiğini öğrenmek isteyen öğrenciler zaten **Temel Dini Bilgiler** gibi dersleri seçmeli olarak alabilmektedir. İnsan haklarına saygılı bu demokratik yaklaşım Türkiye'yi insan haklarını ihlal durumundan da çıkaracaktır.

Farklılıklardan korkmamak ve onları giderilmesi gereken bir kusur ve tehdit olarak görmemek lazımdır. Demokratik toplumlarda farklılıklar bir **zenginlik** olarak görülür. Kişilerin hayat görüşü ve yaşam tarzlarında farklılık, ancak hayat görüşü ve yaşam tarzlarına saygıda aynılık vardır. Farklılıklar olması kavgaya sebep olmaz; aksine kavgayı bitirir ve barış ve huzuru tesis eder – aynen herkesin istediği tip ve ölçüde ayakkabı giymesinden doğan farklılığın birlik ve huzurun teminatı olduğu, ama herkese tek tip ayakkabı giydirmeye kalkmanın isyan ve huzursuzluklara sebep olup birliği bozduğu gibi. Demokratik ülkelerde birliğin kaynağı, **farklı olma özgürlüğünün** garanti altına alınmasıdır ve bu, eğitimde de böyledir. O yüzden demokratik ülke okullarında yerel ideolojik ezberler değil, **evrensel değerler** öğretilir ve benimsetilir. Öğrenciler doğruları ezberlemeye değil, onları sorgulamaya teşvik edilir.

Gelişmiş demokrasilerde **dinle ilgili tartışmaların ve toplumsal gerilimlerin ve kırılmaların** olmamasının sebebi, herkesin aynı dini inanca sahip olması ve toplumun homojen bir yapıda olması değildir. Aksine, insanlar en mutaassıbindan en ateistine kadar **geniş bir yelpaze** oluştururlar. Ancak bireyler arasında veya bireyler ile devlet arasında din ile ilgili bir problem yoktur. Çünkü **demokratik laiklik** kapsamında herkes dinini öğrenme, öğretme ve yaşamada tam hürdür. Yeter ki toplumsal mutabakatı temsil eden ülke kanunlarına aykırılık olmasın. Yani din, **bireysel hak ve özgürlükler alanında** yer alır ve

³¹ <https://www.ntv.com.tr/dunya/aihmden-zorunlu-din-dersi-karari,1ZcW9paw4kqofgpqXZs5Dw>, Erişim: 1 Eylül 2017.

devletin bu özel alana müdahale hakkı yoktur. Görüldüğü gibi, problem, tek tipçilikte ve tüm dinlere aynı mesafede olması gereken devletin dine müdahale etmesinde ve belli bir inanç tarzını halka dayatmaya kalkmasındadır. Çözüm ise, devletin gerçek anlamda **demokrat ve laik bir devlet** olması ve dinden elini çekmesidir. Her bireyin inancının gereklerini öğrenme ve öğretme hürriyetine karışmamasıdır. Bu demokratik yaklaşım, dinle ilgili tüm sorunların kendiliğinden yok olmasını ve sorun olmaktan çıkmasını netice verecektir.

İLKE 10 – Nitelikli Eğitime Erişimde Eşitlik

Eğitimde **fırsat eşitliği** esastır. **Nitelikli eğitime erişim** sadece elit bir zümrenin değil, bir ülkenin tüm çocuklarının hakkıdır. Temel bir prensip olarak, zorunlu eğitim **tüm okullarda en üst kalitede** sağlanmalıdır. Eğer kalite farkı varsa, bu farkın öncelikli olarak giderilmesi eşitlik ilkesinin gereğidir. Hatta devlet okulları ile özel okullar arasında da kalite farkı kalmamalı, aileler daha nitelikli bir eğitim için çocuklarını büyük fedakarlıklarla özel okula gönderme zorunluluğu hissetmemelidir. Eğitim sistemi, çocukların nerede ve hangi okula gittiğine bakılmaksızın, her çocuğun **yeteneklerini olabildiğince geliştirebilmesi** için fırsat sunmalıdır. Okullar, bir ülkede yaşayan tüm çocukların öğrenmeye eşit şartlarda erişebildiği, ayrımcılığın (akademik başarıya dayalı ayrımcılık da dahil), aşağılamanın, tacizin ve şiddetin hiçbir türünün tolere edilmediği ve **öğrencilerin öğrenmede sorumluluk üstlendiği** demokratik mekanlar olarak öne çıkmalıdır. Okullarda öğrenciler arasındaki farklılığı zenginlik olarak görme ve farklılığa saygı gösterme kültürü oluşmalı, cinsiyet veya azınlık ayrımcılığı ile yabancı düşmanlığı gibi olumsuz davranışlara asla fırsat verilmemelidir.

Okulların ortalama PISA puanları arasındaki büyük fark, okullar arasındaki büyük nitelik farkını gözler önüne sermektedir. Bu durum, eğitimde eşitsizliğin önemli bir sorun olmaya devam ettiğini göstermektedir. **Donanım ve öğretmen eksikliği**, okullar arasındaki farkların bilinen sebepleri arasındadır. Ailelerin **liselere giriş sınavlarına** bu kadar önem vermesinin sebebi, çocuklarının daha nitelikli bir lisede eğitim görmelerini sağlamaktır. Adrese dayalı sistemin adil olarak algılanabilmesi ve liselere giriş sınavlarına gösterilen rağbetin düşmesi için, liseler arasındaki kalite farklarının en hızlı bir şekilde azaltılması ve nitelikli eğitime erişimde eşitlik sağlanması gerekir. Bunun için de işe insan kaynakları dahil **en yüksek kaynak aktarımının, başarı seviyesi en düşük okullara** yapılmasıyla başlamak lazımdır. Mahalle sakinlerinin okullarına sahip çıkıp destek olması, okulların iyileştirilmesi sürecini hızlandıracaktır.

Okullar binaları, yeşil alanları, oyun sahaları, sınıfta oturma düzeni, aydınlatması, havalandırması, ısıtma ve soğutması, ortak kullanım alanları, teknolojik donanımları, laboratuvarları ve diğer **fiziksel donanımlarıyla** öğrencilere hitap eden cazip mekanlar olmalıdır. Aynı şey öğretmenler için de geçerlidir. Okuldaki genel havanın hoş ve öğretmeyi destekler nitelikte olması, öğretmenlerin performanslarını olumlu yönde etkileyecektir. Tüm bunların sağlanması için **her okula gerekli imkanlar sağlanmalı** ve kaynak aktarımı yapılmalıdır.

Okul, aynı zamanda öğrenciler, aileler, öğretmenler ve diğer okul çalışanları arasında iletişimin kurulduğu ve **sosyal ilişkiler ağının geliştiği** yerlerdir. Okullar, çocukların sosyalleştiği ve sosyal, duygusal, entelektüel ve akademik gelişimlerini sağladıkları mekanlardır. Genel okul ortamı, **çocukların bilişsel, davranışsal ve psikolojik gelişimlerini** de yakından etkiler. Öğrenci okulda kendini güvende hissetmeli ve okul hayatını olumlu olarak deneyimlemelidir. Olumlu algı, öğrencinin okula aidiyet duygusunu geliştirir.

Çocukların akademik, davranışsal ve kişisel gelişimlerini en çok etkileyen etken **öğretmenlerdir**. O yüzden donanımlı öğretmenlerin bir okulda kümelenmesi ve sorunlu öğretmenlerin de başka bir okula sürgün edildiği bir eğitim sisteminde eşitlikten söz

edilemez. Çocukların kişiliklerini ve akademik gelişimlerini olumsuz etkileyen ve onların okula istemeyerek gelmesine sebep olan öğretmenler sınıf ortamından uzak tutulmalıdır. Be sebeple öğrenci, veli ve diğer çalışanların görüşleri alınarak öğretmenlerin düzenli olarak değerlendirilmesi ve elde edilen bulguların yaptırımları olması önemlidir. Keza, öğrencilerine daha iyi hizmet verebilmeleri için, öğretmenlerin sürekli olarak kendilerini geliştirmeleri için gerekli mekanizmalar kurulmalıdır.

Nitelikli eğitime erişimde eşitlik için, hiçbir okulda en azından **materyal ve öğretmen eksikliği** olmamalıdır. Keza, öğrencilere her zaman saygıyla davranılmalı, kişilik gelişimlerini olumsuz etkileyen aşağılama gibi olumsuz davranışlara maruz kalmasına izin verilmemelidir. Adrese dayalı kayıt sistemi, ekonomik ve sosyal statüleri farklı ailelerin yaşadığı bölgeler arasındaki farklılıklar dışında, okullar arasındaki öğrenci nitelikleri arasındaki farkı en az seviyeye indirecektir. Bununla birlikte okullar arasında **fiziki imkanlar ve öğretmen kalitesi açılarından bir fark kalmayınca** kadar, dezavantajlı okullara kaynak aktarımında öncelik verilmeye devam edilmelidir.

KAPANIŞ

Etkin bir eğitim için önce **eğitimin bir felsefesi** olmalı, neyin niçin ve nasıl yapıldığı veya yapılacağı sorgulanmalıdır. O yüzden işe uzun vadeli bir **eğitim vizyonu** geliştirerek başlanmalı ve bu vizyonda **toplumsal mutabakat** sağlanmalıdır. Toplum tarafından sahiplenilmesi ve başarılı olabilmesi için, eğitim vizyonu toplumun gelecek vizyonu ile uyumlu ve onu destekler nitelikte olmalıdır. Eğitim vizyonunun hazırlanmasında temel rehber, dünyanın gittiği yön ve genel gelişmeler olmalıdır. Eğitim, **bugünün çocuklarını yarının dünyasına hazırlamalı** ve yarının daha karmaşık ve sofistike ortamında işlevsel ve rekabetçi olmalarını sağlayacak niteliklerle donatmalıdır. Artık şanlı mazi fetişliği bırakılıp, şanlı bir gelecek inşa etme hayalleri kurmaya başlanmalıdır.

Eğitimde **rasyonellik esas olmalı**, kararlar veriye ve bilgiye dayalı olarak demokratik bir şekilde alınmalıdır. Evham, önyargı ve bağnazlığın eğitimde yeri olmamalıdır. Her zaman **daha iyisinin arayışı** içinde olunmalı ve sistem değişebilmelidir. Bu da ancak merkezi sistemin terkedilip **çoğu yetkilerin yerel birimlere devredilmesi** ve kararların yerinde verilmesinin sağlanması ile mümkündür. Eğitimde etkinlik ve verimlilik böyle sağlanabilir. Hesap verilebilirlik, ancak yetki ve sorumluluğun olduğu yerlerde söz konusudur.

Meyveciliğin amacı, fidanları en iyi şekilde yetiştirip en güzel meyveleri almak olduğu gibi, eğitimin de amacı çocukların en iyi gelişimini sağlamak ve onların topluma mutlu, donanımlı ve başarılı yetişkinler olarak katılımını sağlamaktır. Bu da ancak gelişime uygun **özgür ve güvenli ortamlarda** yani demokratik toplumlarda olur. Hızla değişen rekabetçi dünya ortamında at koşturabilmek için, eğitim kurumları **en demokratik kurumlar** olmalı ve dünya vatandaşları yetiştirmelidir.

İdeolojik saplantılar, **sorgulamayı bitirir** ve zihinsel gelişime engel olur. O yüzden okullar **ideolojik formasyon yerleri** olarak görülmemeli, inanç ve ideolojiler bireysel hak ve özgürlükler kapsamında bireylere bırakılmalıdır. Okullarda ulusal kimliğin parçası olan kültürel mirasa sahip çıkılmalı, ancak eğitimde **evrensel veya ortak insani değerler** referans alınmalıdır. Bu değerler akademik bir konu gibi öğretilmek yerine, **davranışlarla örnek olarak** benimsenmesi ve yaşam tarzı haline gelmesi sağlanmalıdır. Zararı faydasından fazla hale gelmiş olan gelenek ve pratikler körü körünü takip edilmek yerine sorgulanmalı ve gerekirse terkedilmelidir.

İnsanlık artık çocukluk dönemini aşmış **yetişkinlik çağına** gelmiştir. Çağdaşlığın gereği, devletin **şefkatli ama despotik baba** rolünü bırakıp hizmetçi konumuna inmesi,

bireylerin de saygın efendi konumuna yükselmesidir. Yoksa insanlar hep **çocuk** kalır. Yetişkinlerin hükmettiği ve rotasını belirlediği bir dünyada çocuk kalmak, itilip kakılmaya razı olmak ve proaktif olmak yerine reaktif kalmaya mahkûm olmak demektir. Şefkatli ama despotik baba devlet modeli, vatandaşlarının özgür bireyler olarak gelişmesine engel olup çocuk kalmasına sebep olan '**geri kalmış ülke**' modelidir. Eğitimde artık **devlet-merkezli eski paradigma terkedilip** birey-merkezli çağdaş bir anlayışa geçilmeli, devlet yerine bireyler yüceltilmeli ve yetiştirilmelidir. İyi yetişmiş donanımlı ve hür düşünceli bireylerden oluşan bir ülkenin devleti de zaten güçlü ve büyük bir devlet olacaktır.

Çocuklar en iyi, **kendileri yaparak ve yaşayarak** öğrenirler. Bebeklerin kaşıkla beslendiği gibi çocukları da oturtup göz ve kulaklarından bilgi ile beslemeye kalkmak yerine, meraklarını harekete geçirip motive ederek, onlara **duyularıyla dünyayı keşfetme** ve etkinliklere katılma fırsatları yaratılmalıdır. Böylece çocukların bizzat deneyimleyerek bilgi alemlerini kendilerinin inşa etmeleri ve **yaratıcılıklarını geliştirmeleri** sağlanmalıdır. Karşılaşılan zorluklar, sorulan sorular ve farklı yorumlar çocukların bilgiyi özümseme, sorgulama, test etme ve yaşamlarında kullanmasına yardım eder. Böylelikle eleştirel düşünme ve ekip olarak problem çözme becerileri kazanmış olurlar. **Öğrenciyi aktif bir oyuncu ve katılımcı** konumuna getiren bir eğitim sisteminde, eğitim sıkıcı ve stresli olmaktan çıkar ve gayet zevkli bir uğraşı haline gelir.

Geleneksel eğitim sistemlerinin temel zaafı, öğrencileri **bilgi ile doldurulacak boş kaplar** olarak görmesi ve onların **duygusal, sosyal, fiziksel, ruhsal ve zihinsel varlıklarını** ve ihtiyaçlarını göz ardı etmesidir. Başarılı bir eğitim sistemi, çocukları tüm bu yönleriyle bir bütün olarak görür ve hepsine hitap ederek çocukların **renkli, zevkli, zengin ve anlamlı bir eğitim deneyimi** yaşamasını sağlar. Bu şekilde çocuklar merak etme, irdeleme ve farklı boyutları araştırma alışkanlıkları kazanırlar ve okulda sıkılmak yerine zevk alırlar.

İnsan fıtraten **meraklı** bir varlıktır. Çocukların sonu gelmeyen 'neden?'li soru yağmurları gibi, her şeyi sorgulayıp tatminkâr cevaplar bulmak isterler. O yüzden eğitimin rasyonel bir amacı olmalı ve çocuklar neyi niçin öğrendiklerini net olarak bilmelidir. Bilgiye ulaşmanın son derece kolaylaştığı çağımızda, **okulların amacı yalnızca bilgi aktarmak olmamalı** ve olamaz. Böyle olsaydı, bugün okulların varlığı tartışma konusu olurdu. Sınıf ortamı, çocukların farklı bakış açılarını görmek, empati yapmak, saygı göstermenin saygı görmek olarak geri geldiğini görmek, etkin iletişim kurmak, birlikte yaşamak ve ekip olarak çalışmak gibi sosyal becerilerin kontrollü bir ortamda gelişimi için sağlıklı bir zemin sağlamaktadır. Böylelikle yarının toplumlarının saygılı, sorumlu, duyarlı ve gerekli bilgi ve becerilerle donanımlı bireylerle şekillenmesine olumlu katkı yapmaktadır.

Eğitimin amaçlanan ve arzu edilen sonuçları vermesi ve çocukların gerekli bilgi ve becerilerle donanımlı olarak mezun olması için, toplumda ve eğitim kurumlarında öncelikle **demokrasi ve etkin yönetim kültürünün** yerleşmesi lazımdır. Bu da yetki ve sorumlulukların tek bir elde toplanmak yerine yerel birimlere aktarılması ve onlara hareket serbestliği sağlanması ile mümkündür.

Eğitimde en başarılı ülkelerin eğitim sistemlerinin öne çıkan özellikleri, karşılaştırmalı olarak Tablo 1'de özetlenmiştir. Bu tablodan görüleceği gibi, nüfus ve milli gelir seviyeleri farklı ancak eğitimde başarılı ülkelerin zorunlu eğitim süresi, ortak müfredat ve eğitim fakültelerinin öğretmen yetiştirmedeki rolü konularına yaklaşımları farklı olmakla birlikte, **öğretmen seçimi, okul müdürü belirlenmesi ve hesap verilebilirlik** konularına yaklaşımlarında büyük benzerlik vardır. Başarılı eğitim sistemlerinde, merkezi sınav başarılarına dayalı olarak tek bir merkezden atama ile öğretmen alımı söz konusu değildir. Türkiye'de hiçbir özel okul da bu şekilde öğretmen almaz. **Okullara öğretmen alımında**, geçerli öğretmenlik sertifikasına ek olarak, adayların mülakat, öğretim metotları, öğretim becerisi, etkin iletişim, sınıf hakimiyeti, uygulamalı ders anlatımı, psikolojik değerlendirme gibi aşamalardan başarı ile geçmesi gerekir. Bazı ülkelerde yeni öğretmenler **tecrübeli**

mentör öğretmenlerle eşleştirilir. Böylece usta-çırak ilişkisiyle uzun zamanda kazanılan kapsamlı birikimler kısa sürede deneyimsiz öğretmenlere kazandırılır. Deneme sürelerinde performansları yetersiz bulunan öğretmenlerin kontratları yenilenmez.

Yine tablodan görüldüğü gibi, eğitimde başarılı çoğu ülkede **zorunlu eğitim 12 yıl değil sadece 9 yıldır**. Okula ilgi duymayan kişileri belli bir yaştan sonra formel eğitime devam etmeye zorlamanın öğrenciye bir faydası yoktur ve bunu yapmaya kalkmak zaman ve kaynak israfıdır. Bu tür öğrenciler için yapılabilecek en faydalı şey, **okul dışı ortamlarda hayat becerileri kazanmalarına yardımcı olacak** mekanizmaları oluşturmaktır. Eğitimde başarılı ülkelerin müfredatlar konusundaki yaklaşımları da ezberleri bozucu mahiyettedir. **Birçok ülkede müfredatlar tamamen yerel** olarak belirlenirken, bir kısmında da müfredatlar kısmen merkezi olarak belirlenmekte, yerel birimlere ve hatta okullara müfredatları ihtiyaçlarına göre uyarlamaya izin verilmektedir. Yani eğitimde **esneklik, demokratik ve adem merkezileşme** yaygın olarak esas alınmaktadır.

Başarılı eğitimde öne çıkan ülkelerde öğretmenlerin eğitimi süreçlerindeki farklılıklar, ortak yanlardan daha fazladır. Bu ülkelerin bazılarında ancak yazılı ve sözlü birçok sınavı ve mülakatı kapsayan zorlu bir süreçten sonra girilebilen elitlik **eğitim fakülteleri** varken, bazılarında da eğitim fakülteleri yerine lisans mezunlarına yönelik 1-2 yıllık **öğretmenlik sertifika** veya **lisans üstü programları** sunan akademik kurumlar vardır. Bazı ülkelerde eğitim fakültelerine girmek, tıp fakültesine girmek kadar zordur. Birçok ülkede ise öğrenim gördüğü bölüm ne olursa olsun üniversite mezunlarına öğretmenlik becerileri kazandırmaya yönelik 1-2 yıllık bir eğitim, sertifikalı öğretmen olmak için yeterli görülmektedir.³²

Yine Tablo 1'den görüldüğü gibi, söz konusu ülkelerde **okul müdürü seçimi** de öğretmen seçimi kadar zorlu bir süreç içermektedir. Müdürler, eğitim, deneyim, vizyon, yüksek ahlaki değerler gibi kriterlere göre, merkezi yönetim değil **yerel yetkililer** tarafından belirlenirler. Yeni müdürler, **yöneticilikle ilgili ek eğitimlere** tabii tutulurlar. Okul müdürleri, **tahsis edilen okul bütçesini harcamak** dahil geniş yetkilerle donatılır; ama okulun performans hedeflerinin tutturulmasından da sorumlu tutulurlar.

Eğitim felsefesi ve pratiğinin köşe taşı, **çocukların merkeze konması** olmalıdır. Diğer her şey bu merkez etrafında halkalanmalıdır. **Tesisler, müfredatlar ve öğretme yöntemleri** bu amaca göre kurgulanmalı ve eğitim kurumları bu amaca göre yapılandırılmalıdır. Eğitim çocukların gelişmişlik seviyesine uygun olmalı ve çocukların güçlü yanları, ilgi alanları ve öğrenme tarzı ile uyum içinde olmalıdır. Öğrenciler pasif konumda tutulmak yerine, **aktif olarak ve deneyimleyerek eğitimin parçası** olmalıdır. Bugünün inisiyatif kullanan, tercihler yapan, risk alan ve sorumluluk üstlenen çocukları, yarının özgüvenli, girişimci, bağımsız ve hayat boyu öğrenen yetişkinleri olacaktır. Benzer ağaçları birbirinden ayıran meyveleri olduğu gibi, benzer görünen eğitim sistemlerini birbirinden ayıran, **mezunlarının nitelikleridir**.

Bilginin hızla üretildiği ve adeta **bilgi patlamasının yaşandığı** çağımızda, öğrencilik döneminde alınan eğitimin kısa sürede yetersiz kalacağı ve bilgilerin eskiyeceği açıktır. Artık eğitim, okul dışında da hayat boyu devam eden bir süreçtir. Bu yüzden öğrenciler **hayat boyu öğrenmenin önemini** iyi kavramalı ve **öğrenmesini öğrenme becerilerini** geliştirmelidir. Bunun için de okullarda bağımsız projeler yapılması, ekip projelerine yer verilmesi, internet ortamında ilgili bilgiye ulaşma ve öğrenme pratiği geliştirilmesi önemlidir. Zaman içinde çocuklar **bağımsız olarak öğrenme özgüvenini** kazanmalı ve ders kitabı veya öğretmenlere ihtiyaç duymamalıdır.

³² https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/home_en, Erişim: 1 Eylül 2017.

Son söz olarak řu da belirtilmelidir ki, **hiçbir eğitim sistemi mükemmel değildir** ve hangi sistem gelirse gelsin eksiklikleri olacaktır. En iyi sistem, en az hasarla en yüksek faydayı sağlayan sistemdir. **Gelişim esastır** ve baştan karşılaşılabilecek mahzurlar da değişim ve gelişime açık bir sistem ile zaman içinde etkin bir şekilde telafi edilebilir. Yeter ki paydaşlarla istişareye dayalı değişim mekanizması işlesin ve sistem değişime ve gelişime açık olsun.

Bilim ve teknolojide en ileri ülkeler, uzun yıllardır **yukarıda tanımlanan sistemin farklı versiyonları** olan ve yerel yöneticilerin yetkilerle güçlendirildiği esnek bir sistem uygulamaktadır ve sistemin gayet iyi işlediği görülmektedirler. O yüzden, burada anlatılan sisteme yeni bir sistem olarak değil, eğitimin iyi işlediği ülkelerde **'denenmiş ve ispatlanmış'** bir sistem olarak bakılmalıdır.

Tablo 1 - Eğitimde Başarılı Ülkeler ve Türkiye'de Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırması

Ülke	PISA 2015 Sıralaması	Nüfus	Kişi Başı GSYİH (US\$)	Zorunlu Eğitim (Yıl)	Ulusal Müfredat	Eğitim Fakültesi veya Akademisi	Öğretmen Seçimi	Okul Müdürü (Lider) Seçimi	Hesap Verilebilirlik ve Eğitim Denetimi
Singapur	1	5,888,926	61,800	11 ila 13	Var. Müfredatın yalnızca bir çerçeve belirlediği ve öğretmenlerin öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamada kendi çalışmalarını yapabileceği bir sisteme geçiş hedeflenmektedir.	Var. Eğitim Fakültesi mezunları öğretmen olabilir gibi, Fizik, Edebiyat, Felsefe, vs. alanlarında eğitim almış kişiler de Eğitim Fakültesinde 1 yıllık bir eğitim sonrasında Öğretmen olabilir.	Singapur her yıl ihtiyacı duyacağı öğretmen sayısını belirler ve eğitim programlarında sadece bu kadar kontenjan açar. Eğitim programlarına sekiz başarıyandan genellikle sadece biri kabul edilmektedir. Başvuru sürecindeki diğer pek çok adım, iyi bir öğretmene yönelik kişisel niteliklere odaklanan zorlu panel görüşmelerinin yanı sıra, akademik başarılarına ve okullarına ve topluma katkılarına da yer vermektedir.	Tüm okul müdürleri başlangıçta öğretmendir. Daha sonra okul liderliğine geçmeden önce iki yıl yönetici rolde görev alırlar. Müdürlüğe terfi ettirilmesinin eşliğinde olanlar, gerçek dünyadaki senaryolara cevap verme yeteneklerini göstermelerini gerektiren iki günlük bir simülasyon testi ve görüşme sürecine katılırlar.	Eğitim Bakanlığı okullar, öğretmenler ve müdürler için yıllık hedefler belirler. Öğretmenler, sıfıftaki çalışmalar ve okul topluluğuyla etkileşimleri de dahil olmak üzere 16 farklı yetkinliğe dayalı olarak değerlendirilir. Öğretmenler, takdir ve maaş ikramiyeleri de dahil olmak üzere çeşitli formlarda teşvik edilirler.
Japonya	2	126,451,398	40,900	9	Var. Öğretmenler için geniş bir çerçeve çizer. Müfredatı içeren kitapların denetimini Eğitim Bakanlığı yapar. Hangi kitapların okullarda kullanılacağına yerel yönetimlerdeki bir heyet karar verir.	Var. Ulusal ya da Üniversitelerin kendi yaptıkları sınavlarla eğitim fakültelerine girilebilir. Hem öğretmen olmak istedikleri, konuda hem de pedagoji eğitimi alırlar. Eğitim sonrası en az 3 yıl staj yapma zorunluluğu vardır.	Bölge seviyesinde öğretmen seçimi yapılır. Oldukça seçici davranılır. Okul Yönetimi seviyesinde de bir dizi yazılı ve sözlü sınavdan geçilmesi gerekir. Her 3 yılda bir öğretmenlerin yeri değişir. Bu şekilde daha iyi öğretmenlere ihtiyaç duyan öğrencilerin bulunduğu okullara, iyi öğretmenlerin atanması sağlanır.	Okul Müdürü olabilmek için, bölge seviyesinde hayli spesifik yeterlilikler belirlenmiştir. Ayrıca bölgeler, okul liderlerinin kendilerini geliştirmeleri konusunda bir dizi eğitim almalarını da temin ederler.	Bölge seviyesinde dış değerlendirme vardır. Ulusal sınav sonuçları bölgelere paylaşılarak başarı oranı düşük okullarla ilgili bölgelerin çalışma yapması temin edilir.
Tayvan	4	25,508,428	26,000	9	Var. Ancak okula ve öğretmene müfredat çerçevesine sadık kalarak kendi derslerini hazırlama hakkı veriyor.	Ortaokul ve lise öğretmenleri üniversitelerde, ilkök öğretmenleri de öğretmen kolejlerinde yetiştirilir. İlköğretim ve ortaöğretim öğretmenleri, uzmanlık alanlarında ders almak zorundadır ve öğretmenlik eğitimini başarıyla tamamladıktan sonra kendilerine Öğretmenlik Öncesi Eğitim Tamamlama Belgesi verilir. Lisans derecesine giden dört yıllık üniversite eğitimine ek olarak, 6 aylık bir staj zorunludur.	Okul müdürleri öğretmenleri işe almakta sorumludur. İşe alm süreci genellikle yazılı değerlendirmeler, mülakat ve uygulamalı öğretim sunumu içerir. 2015 yılında, sertifikalı öğretmenler içinden sadece 1/3 ü, okullarda öğretmen olarak istihdam edilmiştir.	Okul Müdürü belirlenmesi yerel eğitim görevlileri, veliler, öğretmenler ve diğer eğitim uzmanları veya akademisyenlerden oluşan bir değerlendirme komisyonu tarafından yapılır. Adaylar okul vizyonu, yönetim liderliği, müfredat ve öğretim liderliği, topluluk liderliği ve ahlaki liderlik ile ilgili bir dizi göstergeye göre değerlendirilir.	Tayvan'da okul denetimi yerel yönetim birimlerinin sorumluluğundadır. Uygulama şehirden şehire büyük ölçüde değişir ve bazen hiç yapılmaz. Eğitim Bakanlığı liseleri denetler ve düşük performans gösterenlere müdahale eder.
Finlandiya	5	5,518,371	52,400	10	Var. Ancak yalnızca bir kılavuz görevi görüyor. Öğretmenler kendi öğretim materyallerini ve ders planlarını kullanabiliyor.	İlkokul Öğretmenlerinin Eğitim Fakültesi mezunu olmaları şartı var. Ancak Orta okul ve lise öğretmenlerinin öğretecekleri alan ile ilgili bir bölümden mezun olmuş ve 1 yıl daha yüksek lisans programı olarak öğretmenlik eğitimi almış olmaları yeterlidir.	Öğretmen olmak için bir dizi mülakat ve ders verme testlerinden geçmek gerekiyor. Öğretmen adayları oldukça zorlu bir süreçten geçmek zorundadır.	Eğitim Fakültesinden mezun olanlar arasından, ayrıca Eğitim Yönetimi veya Eğitim Liderliği Bölümünden sertifikalı olanlar ya da Eğitim Yönetimi konusunda tecrübesini kanıtlayanlar arasından seçilir.	Okullar, Ulusal Değerlendirme Konseyi tarafından, resmi olarak periyodik aralıklarla değerlendirilmekte olup, ülke genelinde 6 ve 9 no'lu sınıflardaki öğrencilerden oluşan bir sınıva girilmektedir.
Hong Kong	9	7,191,503	48,800	9	Var. Eğitim Bürosu okul müfredatının çerçevesini belirler.	İlkokul öğretmenleri 2-3 yıllık Eğitim Kolejleri mezunlarından, Ortaokul ve lise öğretmenleri de lisans programını tamamladıktan sonra mastır seviyesinde eğitim alanları arasından seçiliyor. Adaylar işe almadan önce pratik eğitime tabii tutuluyor, işe alındıktan sonra da 1 yıl okuldaki tecrübeli öğretmenlerin desteğini görüyor. Uygulamalı eğitim sistemine geçiliyor.	Her okul seçimini kendi yapar. Yazılı ve sözlü sınav vardır. Ancak Öğretmenlik sertifikası almış olma şartı var. Bunun içinde hem eğitim fakültesi/koleji tamamlanmış olmak hem de uygulamalı pratik eğitimi tamamlanmış olmak gerekir.	Belli bir seçim kriteri, değerlendirme yoktur. Ancak okul müdürü olduktan sonra tamamlanması istenen bir dizi eğitim programı vardır.	Her okul kendi iç değerlendirmesini yapar ancak Bakanlık rastgele okul seçerek dışardan da denetim yapar.
Şangay - Çin	10	25,150,000	19,700	9	Var. Okullar kendileri hangi kitaplarla ders vereceklerini seçebilir. Ancak Bakanlığın bu kitaplara onay vermiş olması gerekir.	Eğitim Fakültesi programlarını Eğitim Bakanlığı lisanslar, eğitim içeriğini onaylar ve sertifikalandırır. Lise mezunları Okul Öncesi Öğretmeni olabilir. 2 yıllık yüksek öğrenim alanları orta okul, lisans mezunları da Lise öğretmeni olabilir. Konu eğitimi, pedagoji eğitiminden daha önemlidir. İlkokulda bile her öğretmen yalnızca bir konuda eğitim verir.	Öğretmenlik diploması alanlar 2 aşamalı bir sınavla tabii tutulur. İlki Mandarin Dil testi, ikincisi de pedagoji, psikoloji, öğretim metodları ve öğretme becerisi sınavlarıdır. Bir sınıfta öğretme becerilerini sergilemek ve bu sınavı geçmek zorundadırlar.	En yetenekli öğretim uzmanları arasından seçilir. Tüm müdürler, öğretim kademelerinden gelirler ve birçoğu okul lideri olduktan sonra da öğretim görevlerini sürdürürler.	Okullar, Eğitim Teftiş Bürosu tarafından yapılan teftişler ile denetlenmektedir. Her okula bir Müfettiş tahsis edilmiş olup ayda bir teftiş yapar.
Güney Kore	11	51,181,299	32,800	9	Var. Okullar Eğitim Bakanlığının geliştirdiği müfredatı takip etmek zorundadır. Müfredat her 10 yılda bir güncellenir. Okullar "bu müfredata ek olarak" kendi içeriklerini de ekleyebilir.	Var. Eğitim Bakanlığı, Eğitim Fakültesinde verilen eğitimlerle ilgili bir Akreditasyon Sistemi kurulmuştur. Akredite olmayan Eğitim Fakülteleri öğretmen yetiştiremez.	Yalnızca 5 öğretmenden biri işe alınabilmektedir. Öğretmen lisansı sınavları oldukça zordur. Öğretmen alımını yerel yönetimler yapar.	Seçim süreci oldukça titizdir ve adayların deneyim, performans ve eğitim yoluyla kazandıkları puanlara göre sıralar. Güney Kore'deki müdür adayları neredeyse 30 yıllık ortalama bir sınıf deneyimine sahiptir. Seçildikten sonra, temel adaylar, devlet tarafından finanse edilen bir ek eğitimle hazırlanırlar.	Okullar, İl Eğitim Müdürükleri gözetiminde dış denetçiler tarafından yılda bir kez değerlendirilir. Denetmenler, öğretim ve öğrenim uygulamalarını, müfredatları ve öğrenci ihtiyaçlarını inceler. Denetimlere cezalandırma değil, okulların iyileştirilmesi amaçlıdır. Değerlendirme sonuçları kamuya açıklanır. Öğretmenler her yıl müdürleri tarafından değerlendirilir.
Almanya	16	80,594,017	50,800	10 ila 11	Var. Ancak standartları Eğitim Bakanlığı belirliyor, öğretmene içerik, hedefler ve öğretme metodları konusunda özgürlük sunuyor.	Öğretmenlerin yetiştirilmesinden eğitim Bakanlığı sorumludur. Eğitim hayli zordur ve 5.5-6.5 yıl sürer. Lisans eğitimi sonrasında Master seviyesinde eğitim pratiği yapılan 1-2 yıllık hazırlık aşaması vardır.	Lisans ve Hazırlık (Pratik) aşamalarını geçen öğretmen adayları ikinci bir yazılı, sözlü ve uygulamalı ders anlatıkları ulusal sınavla tabii tutulurlar.	Okul Müdürü seçimini genelde Bakanlık yapmakla birlikte bazen yerel okul sorumluları da bu seçimi yapabilir. Okul Lideri olmak için herhangi bir eğitim ya da belirlenmiş standart olmasına rağmen, okul lideri olduktan sonra tamamlanması istenilen bazı eğitimler vardır.	Yerel yönetimler okul müfettişleri vardır. Ayrıca Federal seviyede okul izleme ve değerlendirme sistemi mevcuttur.
ABD	25	357,000,000	62,200	10 ila 12	Ulusal müfredat olmasa da eyaletler, okul bölgeleri ve ulusal dernekler, okul eğitimine rehberlik etmek için belirli standartların kullanılmasını gerektirmekte ya da tavsiye etmektedirler.	Eğitim tipik olarak federal bir devletten ziyade eyalet ve yerel bir sorun olarak görüldüğü için, her eyalet öğretmen adayları için kendi gereksinimlerini belirler. Öğretmen sertifikası programlarının öğretimi genellikle yüksek okullar ve üniversiteler tarafından yürütülür, ancak lisans diplomasına sahip olanlar için alternatif sertifika programları da vardır.	Her okul Öğretmen Sertifikasına sahip olan adaylar arasından kendi öğretmenini kendisi çeşitli mülakatlar ve uygulamalı ders anlatımları ile seçer.	Öğretmen Sertifikasına haiz, en az 2-3 yıllık öğretmenlik tecrübesi olan, Eğitim Yönetimi Yüksek Lisans Programını tamamlamış ve Okul Lideri olabilmek için gerekli Eyalet sınavlarını geçmiş kişiler arasından okul yönetim kurulu tarafından seçilir.	Merkezi Hükümet ana hatlarını belirlemekle birlikte, her Eyaletin okullar ve eğitimi denetleme yöntemi farklıdır. Bazı eyaletler öğretmenler veya okullar için, maaş tahsislerine ya da okullar için parasal ikramiyeye ile teşvik gibi yöntemleri takip eder. Bazı eyaletler ayrıca düşük performanslı okullara veya ilçelere yardımcı olacak ek personel ve kaynaklar sağlar. Bazıları yüksek performans gösteren okullara finansal ödüller verir.
Türkiye	52	80,810,525	11,100	12	Var. Öğretmenler müfredatı ve Millî Eğitim Bakanlığı'nın onay verdiği kitapları takip etmek zorundadır.	Eğitim Fakülteleri dışında bazı konularda alan eğitimi almış (Fizik, Kimya, Matematik vb.) kişiler Pedagojik Formasyon olarak öğretmenlik yapabilir.	Öğretmenler ulusal düzeyde yapılan ve genel kültür, genel yetenek, alan bilgisinin ölçüldüğü merkezi bir sınavla tabii tutulurlar. Bu sınavda yeterli puanı alanlar mülakata çağırılır ve başarılı olanların ataması Bakanlık tarafından gerçekleştirilir. Tüm öğretmenlerin atama, nakil ve tayin işlemleri Bakanlık merkez örgütü tarafından yerine getirilir.	Okul müdürleri öğretmenler arasından merkezi olarak görevlendirilir. Liyakat ve kariyer esaslı bir sistem mevcut olmadığı bu işleyiş hizmet öncesi ve hizmet sonrası eğitim alma veya eğitim yönetimi alanında yüksek lisans yapma şartı yoktur.	2014 ve 2016'da yapılan yasal düzenlemeler ile maarif müfettişlerinin soruşturma dışında eğitim kurumlarını ve öğretmenleri sistematik değerlendirme ve denetleme görevleri fiilen son bulmuştur. MEB'de iç kontrol ve öz değerlendirme esaslı, hesap verebilir, şeffaf bir denetim modeli inşa etme çalışmaları 2009 yılından bu yana devam etmektedir.